

תשובה בענין האנוס לענין ברכה ולענין ערלה

והיא תגובה
לקונטרס ביאור דין האנוס לענין ברכה ולענין ערלה

מבוא

ראיתי את הקונטרס 'ביאור דין האננס לענין ברכה ולענין ערלה' שחיבר הרה"ג ר' מאיר שלום האלבערג שליט"א, אשר דן בענין האננס, אשר כל פירות האננס הנמכרים בכל מקום הם מג' שנים ראשונים מזמן הנטיעה, כי הגננים אינם מניחים להנטיעות להשאר בשדה ועוקרים הנטיעות בטרם יגיעו לשנות היתר, ודן בהיקף רב ובבקיאות גדולה את כל צדדי השאלה, והעלה שאסור לאכול פרי זה משום איסור ערלה, לא מבעיא הגדל בא"י אלא אפי' בחו"ל אשר הולכין שם בספק ערלה לקולא. וזה כי העלה שצמח זה אינו בגדר ירק אלא בגדר אילן. והנה תיתי לי' שהעלה ענין זה על שלחן מלכים לדון בדיני ערלה אשר מעטים המה הנכנסים היטב בהסוגיא, וע"י הזכאי הרה"ג שליט"א נתגלגל זכות גדול שכמה וכמה לומדים נכנסו לדון בזה, ואני הקטן בתוכם, והרי זה זכות גדול מאד, אמנם אחר כל השבח, אינני מסכים עמו להלכה, ודעתי נוטה להתיר בשופי אפי' הגדל בא"י אשר הולכין בספקו לחומרא וכ"ש בחו"ל דלית דין צריך בושש כלל, ולא אאריך להעתיק כל דבריו, אלא קחהו ממקומו, ורק אכתוב את הנראה לענ"ד.

ודע שלפי דעתי איני בא להתיר דבר שבאמת יש מקום או אפי' צד לאסרו, כי נראה לי שאין כאן אפי' התחלת חשש איסור, ולענ"ד אפי' מי שמדקדק במעשיו ומחמיר בכל ספק איסור, אין בכאן שום מקום להחמיר כלל והמחמיר אין לו על מה לסמוך.

ובתחילה אתאר בעזהשי"ת לפני הקורא את מציאות צמח האננס, ואראה שע"פ המציאות לכאורה אין כאן שאלה כלל, ואח"כ אוכיח בעזהשי"ת מדברי הפוסקים גדולי קדמונים שדנו בענין הדומה לענינו אלא בצמח שמציאותו אחרת מבענינו עד שהוצרכו הפוסקים לדון עליו, ושיוצא ע"פ דבריהם שדבר זה מותר בלי שום פקפוק כלל אפי' אם לא היה המציאות בענינו באופן שהוא באמת, ואח"כ אכנס לדון בטעמי ההיתר של אותם פוסקים קדמונים בעזהשי"ת ע"פ היוצא מן הסוגיות ומדברי הראשונים, אך כמובן זהו לרווחא דמילתא בלבד, כי אפי' אם לא נדע מקורם של אותם הפוסקים עכ"פ אין אחר דבריהם כלום וכבר מוכח בהוכחה גמורה ע"פ דבריהם שהוא מותר כנ"ל.

חלק א'

מציאות צמח האננס

הנה באשר נודע לנו שדרך הגננים שמבקשים לעקור את הכל אחר שנים אחדים ולחזור לנטוע את כל השדה מחדש בצמחים חדשים, ועובדא זו מעוררת אותנו לחקור מדוע עושים כן, אטו בשופטני עסקינן, ובודאי המציאות היא שאחר מקצת זמן כבר אין הצמחים טובים עכ"פ באיזה בחינה חשובה עד כדי כך שכדאי הוא להם לעקורם לגמרי, ודרשתי וחקרתי היטב, ודברתי וגם היה לי חליפת מכתבים עם מומחה גדול (Professor Dr. Duane Bartholomew) אשר לו שם גדול במגדלי האננס, ואשר חיבר כמה חיבורים מדעיים בהענין, והוא גם הציע לפני לקרא בספר מסויים מדעי (The Pineapple: cultivation and uses) העוסק בכל עניני טבע צמח האננס, וגם אח"כ נסעתי למקום גידול האננס בהאוואי, כי שם נפגשתי אישית עם המומחה הנ"ל והוא הציג לי אחד מתלמידיו אשר זה יותר מעשרים שנה מנהל את הפרדסים של האננס שם של החברה DOLE, וגם גדלים בפרדסים ההם כמה מינים אחרים כגון סוכר, פאפאיא ובננה, והמנהל נעשה מומחה גדול במלאכתו כמובן, והם שניהם ביחד הראו לי את הכל בכל המינים הנזכרים ויותר, שהלכנו יחד לכמה שעות בפרדסים והראו לי צמחי אננס בכל שלבי הגידול כי בכדי לספק להשוק תמיד כל השנה לכן יש להם תמיד צמחים בכל השלבים והראו לי, וגם עקרו צמחים וחתכו כל חלקי הצמח, דהיינו הפרי והגבעול והשורש, ככל אשר בקשתי מהם, לא מנעו ממני דבר.

והנה הצמח היא עשבוני ולא מעוצה כלל¹, והשורש היא רך בערך כרכותו וכתחושתו של הליבה של פרי האננס², וסביבו גדלים עלים על פני הקרקע³ והשורש מאריך ועולה כגבעול העולה מתוך העלים⁴, וממשו של הגבעול הוא כממשו וכתחושתו של השורש אלא שכשעולה מעט מעל גבי הקרקע הוא נעשה קצת צר יותר מן השורש⁵, וזהו ההבחנה היחידית שנראה בין הגבעול לבין השורש, והגבעול עולה עד בערך חצי מטר בגובה ועליו על גבי קצה הגבעול גדל פרח⁶, כלומר שהגבעול מסתיים למעלה בפרח זה, והפרח נעשה פרי האננס עומד כך ביושר עם הכתר של העלים החדים למעלה⁷, וכלה גובהו של הצמח עם הפרי בגובה מטר בערך או מעט פחות⁸.

כשהפרי גדל הולך ומחליש מערכת השרשים עד שקרוב לגמר בישולו של הפרי כבר אין השרשים יכולים לתמוך היטב את הצמח, וממילא במשך זמן הגידול ומחמת כובד הצמח והפרי מתחיל הצמח להשען מעל עמדו עד שנופל⁹.

¹ כנראה בתמונה 1 (בסוף התשובה) איך שחותכין את כל הגבעול עם השורש בסכין מה שא"ל לעשות כן במין מעוצה (וגם רואים שכל אורך הגבעול ממקום שכלה החלק שטמון בקרקע עד מקום הפרי אינו אלא י"ב אינטשעס או פחות.

² בתמונה 2,3 רואים ממשו כממשו של ירק רך ולח.

³ תמונות 1,2 וכן נראה בהרבה מן התמונות שהעלים הם על פני הקרקע סמוך לקרקע ממש

⁴ תמונות 4,5

⁵ תמונות 1,2

⁶ תמונה 6

⁷ תמונה 7

⁸ תמונות 8,9

⁹ ראה תמונה 10, ואיתא התם בחיבור הנזכר (The Pineapple: cultivation and uses) עמוד 417

Most natural situations show that the root system more or less disappears when the fruit is ripe and cannot provide sufficient anchorage for the plant in the soil, which consequently falls over on its side onto the ground. Sucker often grow in ideal positions to ensure the growth of a new, independent root system and so the process goes on

כלומר בטבע הצמח כשאינו חלים בו ידי אדם, השרשים העקריים המציבים את הצמח במקומו, אינם מתקיימים כראוי, ובעיקר הם נעדרים בעת שהפרי גומר להתבשל, וממילא זה גורם שהצמח נופל לארץ, הרבה פעמים גדלים סניפים בתנוחות אידיאליות כדי להבטיח צמיחתה של מערכת שורש עצמאית חדשה.

ובעמוד 55 שם: The pineapple is a herbaceous, perennial, self-sterile, monocotyledonous plant. After production of a fruit from the terminal bud, the crown: Pineapple thus reproduces by (and slips fall to the ground. The axillary stem buds continue to develop and form new plants (fig 5 successive vegetative propagation and, under natural conditions, this takes place where the original plant grew. When pineapples are grown for commercial purposes, on the other hand, plots are destroyed and replanted with new shoots after 1 to 3 fruits have been harvested

תשובה בענין האננס (PINEAPPLE)

במשך גידול הצמח באופן הנזכר, יוצאים סביבות הגבעול במקומות שונות צמחים כמו גבעולים עם עלים והם נקראים ¹⁰SUCKERS או ¹¹SLIPS או ¹²HAPAS (תלוי באיזה מקום יצא מן הגבעול). בקלות אפשר לשבור ולהסיר אותן הצמחים כי הרי חיבורם להגבעול אינו כחיבור ענפי אילן להגזע אלא כחיבור של עלה לגבעול של ירק¹³. הגננים שוברים סניפים אלו מן הצמחים ושותלים אותם ומהם נעשים צמחים חדשים¹⁴. בנסיבות טבעיות בלי התערבותם של עובדי המטעים, הרי כבר נתבאר שהצמח נופל, ואז אותם הצמחים שהתחילו לצמוח סביבות הגבעול הרי במקום שיפול הצמח שם יהיו ומשתרשים בקרקע במקום שנפלו ונעשים במקומם צמחים חדשים, ועל זה הדרך מתקיים המין באופן טבעי. (יש כמה מיני אננס ויש שבתוך הפרי יש גרעיני זרע, אך לעולם לא יהי' כן אלא כשצומחים ב' מינים שונים של אננס בקרוב מקום שמין אחד מאביק (נותן אבק הזרע) את השני ונעשים זרעים אבל אם כל הצמחים שנמצאים שם הם ממין אחד של אננס א"א לעשות זרע כי אין האננס מאביק את מינו.)

עובדי המטעים אינם רוצים שהצמח יפול כי אז יפול פרי האננס לארץ וירקב, וגם לפעמים מתכוונים לעשות פרי שני באותו צמח בלי להצטרך להשתיל את הסניפים מחדש, ובכדי למנוע הנפילה שותלים את הצמחים ברציפות מאד קרובים זה לזה¹⁵, וממילא אי אפשר להם ליפול כי נשענים זה על זה. עי"ז שאינו נופל ממילא אותם הגידולים הצמחים סביבות הגבעול נעשים במקומם על הגבעול לצמחים חדשים ויוצא שם ממש כדוגמת הצמח האם ונעשה שם שורש ושער (שרשים דקים) ועלים סביבו והשורש מאריך ועולה כגבעול הכל על הדרך שנתבאר. אך מאחר שניקתו היא ברחוק מקום וגם שהשרשים כבר נחלשו כאמור לכן אין הפרי נהיה גדול כגדלו של הראשון¹⁶, אך הרבה פעמים הוא יותר מתוק מן הראשון וביארו לי המומחים ההם שהוא מחמת שהרבה הזנה נשארה בהצמח שלא יצאה להפרי הראשון ויוצאה להפרי השני. אפשר גם לחזור חלילה כל התהליך לעשות צמח ופרי שלישי באופן המתבאר, אמנם יצטרכו כמה פעולות ותחבולות וכמו שיתבאר, ואז נעשה הפרי קטן ביותר, אבל לפעמים באיזה זנים עדיין אינם כל כך קטנים שלא יהיו ראויים למכרם בשוק, ולכן יש שמשתדלים לפעמים להוציא פרי שלישי, אבל על פי הרוב אין שייך לעשות כן וכמו שיתבאר, וגם הרבה פעמים אינו כדאי להתעסק בזה כי יצא שכרו בהפסדו שהי' אפשר להרויח יותר ע"י שיתחיל מחדש, כי הרבה צמחים כבר אינם בקיום אע"פ שעשו התחבולות וגם הקושי הקשור לפעמים באותן תחבולות. בעצם שייך לעשות עוד פירות הלאה בחזרת כל התהליך, והפירות יהיו קטנים מאד עד שאין ראויים להמכר בשוק.

דמבואר שם בהספר המדעי הנז' (The Pineapple: cultivation and uses - page 418) שיש סיבה שהגננים רוצים שהצמח לא ימות כל כך מהרה אלא יוציא עוד יבול או פעמים או אפילו שלש, כי בזה יש ריוח בשני פנים, א' שאם יצטרכו לנטוע מחדש בכל פעם, (כי בודאי לא יניחו הדבר להעשות מעצמו כי יהי' כשדה איש עצל כמובן) זה מעורב בהוצאות מרובים, ב' שמעת שמתחיל צמח חדש לצמוח עד שמוציא יבול לוקח הרבה יותר זמן מהוצאת יבול שני מן צמח הגמור מכבר, ולכן משערים בין צדדי ריוח אלו ובין הפחת והמגרעת בהיבול, אם כדאי להוציא עוד יבול, ואז עושים תחבולות כמו שנתבאר. אמנם כל האפשרות הזו להאריך חייו של הצמח מוגבל מאד, וכאמור לעיל בשם הפרופסור לכל היותר ד' שנים וכדמוכח מעצם מעובדא שע"פ הרוב אין עושים יבול שלישי ובהרבה פרדסים אין עושים אפי' יבול שני, וזהו בודאי מורה שאין דרכו להתקיים אם לא ע"י תחבולות ושגם אותם תחבולות אינם מובטחים כל כך.

כי מאחר שהצמח הזה היא צמח רך ועשבוני וגם שניקתו מן הקרקע ע"י שרשיו כבר נחלש מאד במשך הזמן כאמור, ממילא ע"פ הרוב כבר מתחיל להתעפש והגבעול מתרוקן מלחלוcho ומחמרו והכנימה פועלת בו וחום השמש מייבשו וכבר אינו בר קיימא, וגם אפי' ע"י פעולות ותחבולות שיעשו בכדי שיתקיימו הצמחים, מ"מ בהכרח הרבה מן הצמחים לא יתקיימו ואותן הנשארים כבר אין להם על מה להסתמך מפול וצריכים עוד להחזיקם ע"י קנים ויתדות, אך אם משערים שמטעמים כלכליים ולמטרות עסקיות עדיף להשתדל להחזיקו בקיום, אז עושים כמה מיני פעולות להגן על הצמחים מגורמי הפסד בכדי שיתקיימו להוציא עוד יבול, אבל יותר מג' פירות לעולם אין עושים, הן מחמת הבעי"י להחזיק הצמח בקיום והן מחמת קוטן הפירות שיצאו מזה שאינם ראויים לשווק. אך כאמור, וכן אמר לי המומחה הפרופסור הנ"ל, בנסיבות טבעיות, כלומר בלי התערבות פועלים בתחבולותם, לא יתכן שיתקיים כלל לכמה שנים.

¹⁰ דומה ל-HAPAS אלא שגדל יותר נמוך אצל הקרקע

¹¹ נראה בתמונות 4,5 יוצא למטה מן הפרי

¹² תמונה 11

¹³ בתמונה 12 נראה שאוחז בידו SLIP שנשבר ביד מן הגבעול

¹⁴ ראה תמונות 13,14

¹⁵ ראה תמונות 8,15 שביארו לי המומחים ההם שהצמחים שבקצה המטע הרבה פעמים נופלים כי מאחר שהם בקצה הרי מצד אחד אין להם על מה להשען

¹⁶ ודע שהראו לי עתה שיצא דף בביהמ"ד (בהעלם שם כותבו) בענין האננס שהביא מספר המדעי שאני הבאתי משם (The Pineapple: cultivation and uses: page 418) שישנם מיני אננס שהפרי השני גדול יותר מהפרי הראשון, ות"ל הספר המדעי ההוא נמצא ת"י שאוכל לעיין בו, וליתא הכי התם ואדרבה משמע שם בבירור שבכל המינים הויין הפירות השניים קטנים מהראשונים, (וכנראה שכותב הדף לא הבין מה שכתוב שם שכתוב שם שישנם מינים שאף שהפירות השניים הם קטנים מן הראשונים מ"מ כדאי הוא מחשבון כלכלי ומסחרי להוציא מן הצמחים יבול שני כי יש להם yield גדול כיבול הראשון ובמקצת מינים יתכן yield אפי' יותר גדול מן yield של היבול הראשון, ור"ל שאף שהפירות קטנים מהם ממה שיצא ביבול ראשון מ"מ הם מרובין במספר כי כמה צמחים יוצאים מן הצמח האם, ובסך הכל הוי yield יותר גדול, וממילא בכה"ג כדאי הוא בענין המסחר להשתדל להוציא יבול שני אא"כ יהיו הפירות קטנים כל כך עד שאי אפשר לשווקם.)

השקפה ראשונה

הנה בהשקפה הראשונה כל מי שרואה את צמחי האננס לא יסבור שאפשר להעלות על הדעת שאילנות הם לענין ערלה כי כל רואיהם יכירו כי הם מיני עשבים רכים נמוכי הקומה וכו', אינם מגיעים אפי' לגובה של סתם רוב מיני עשבי השדה, והם ירוקים לגמרי במלואם ואין בהם שום חלק הנראה כמראה עץ, וע' פירש"י ז"ל עה"ת (שמות י', ט"ו) ולא נותר כל ירק וירדורא בלע"ז דהיינו מראה ירוק, הרי שעל שם המראה הזאת נקראים ירק, (אלא ששם רצה לפרש שגם החלקים הירוקים שבאילנות לא נשארו), והרי החיד"א (מחזיק ברכה או"ח סי' ר"ג סק"ב) כ' על מין פראבלאס (כנראה דהיינו STRAWBERRIES) שהוא ירק וז"ל דכל מי שרואה ערוגה מטעה א' חכם וא' תם יראה שהוא ירק כו' ועין רואה שהוא ירק שפל מאד ובכה"ג לא נסתפק אדם מעולם כי אם בפקועות דיש להם איזה יחס לאילן אבל זה אין ספק כלל שהוא ירק גמור עכ"ל העתיק דבריו הרב מחבר הקונטרס שליט"א¹⁷, הרי שאדם למראה עיניו ישפוט בזה ע"פ השקפתו הראשונה בדבר שהוא ודאי ירק עם כל תכונותיו של ירק, ואח"כ סיים וז"ל לדידי אין לחוש כלל ועמ"ש בתשובות הרדב"ז ח"ג בסוף סי' בקל"א ובהלק"ט כ"א סי' ע"ג ודוק עכ"ל, הרי משמע עוד מדבריו שטעמו זה עולה בקנה אחד עם הטעמים שכתבו הרדב"ז וההלק"ט להתיר בדאגנא"ן כאשר אביא דבריהם בסמוך וכאשר אבאר דבריהם בס"ד דהיינו דאף שהרדב"ז וההלק"ט כתבו הגדרות שונות אך כלל הדבר והצד השווה ביניהם הוא שכל שאנו רואים בהמין שיש בו תכונת ירק דין ירק יש לו, וכן הוא מציאות האננס שכל תכונותיו תכונות ירק הם, אלא שהרב מחבר הקונטרס עם כל זה יצא לדון באננס דין אילן כאשר ביאר באורך, ולענ"ד ליתא כלל כדבריו. הן מצד האופן שתיאר את המציאות, והן מצד ההלכה, כי אפי' אילו ה' המציאות כדבריו יש להוכיח שאין הדין עמו וכ"ש מאחר שאינו כן.

האננס ירק הוא ע"פ ההגדרה דאיתא בש"ס לענין ברכת הנהנין

איתא (ברכות מ.) היכא מברכין בפה"ע היכא דכי שקלת לי' לפירי איתא לגוואזא והדר מפיק אבל היכא דכי שקלת לי' לפירי לית' לגוואזא דהדר מפיק לא מברכין עליה בפה"ע אלא בפה"א.

ופליגי הראשונים בפירושו, אם גוואזא היינו השרשים או עיקרו של אילן או ענפיו, וז"ל הטור (באו"ח סי' ר"ג) וסימן לידע איזהו פרי עץ או פרי האדמה כל אילן שעושה פירות משנה לשנה נקרא פרי העץ אבל כל דבר שאין שרשיו נשארים בארץ וצריכין לזרעו בכל שנה נקרא פה"א הילכך היה אומר ה"ר יצחק תותין הגדלין בסנה וכיוצא בהן מברכין עליהן בפה"ע שמין אילן הם וה"ר יוסף כתב שיש לברך עליהן בפה"א לפי שמצא בתשובת הגאונים כל אילן שיבש בסיתוא וכלו גוואזא וטרפיה לגמרי והדר פארי משרשיו מברכין עליה בפה"א וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג כדברי ר"י עכ"ל¹⁸.

וממילא בענינו בצמח האננס שבטבעו אינו מתקיים אחר פריו הראשון אלא נופל לארץ אם לא ע"י תחבולות כנ"ל, לכן לא מביא להגאונים אלא אפי' להרא"ש נראה דבגדר ירק הוא, כי להגאונים לכאורה פשוט שמאחר שאין גוף הצמח מתקיים הרי היא ירק, אך להרא"ש יש לדון דלהלן אבאר בעזה"ש דהרא"ש מחלק בענין איזה אופן נעשה קיום המין, דהיינו אם המין מתקיים ע"י הזרע שבתוך הפרי דהיינו שבנסיבות טבעיות כשהפרי נופל מעל הצמח אז הזרע עושה צמח חדש במקום שנפל, אבל אם מבלעדי הזרע אין הצמח עצמו מתקיים ואין כאן המשך קיום המין זהו סי' ירק אבל אם גם בלעדי הזרע ממשיך להתקיים הצמח בעצמו זהו סימן אילן, לכן בענינו י"ל דס"ס הצמח מתקיים שלא ע"י זרע שבתוך הפרות, או י"ל והכי נראה עיקר דזה שמתקיים גם בלי הזרע אינו אלא סימן שהצמח הוא חזק ובר קיימא, אבל אם אינו כן, א"כ זה שהמין מתקיים ע"י שחלקים מן הצמח הראשון עושים במקומם צמחים חדשים, אין זה מורה שעצם הצמח חזק הוא, אלא הוויין הצמחים החדשים שנעשו באופן זה כמו שנעשו ע"י זרע כי ס"ס עצם הצמח הראשון אינו מתקיים.

ואמנם איני יודע כמה אחוזים מן הצמחים מתקיימים קצת יותר שעומדים על עמדם אע"פ שנתחלשו ונעדרו השרשים וכמה נופלים ואם אולי יש חלק ניכר מן הצמחים שמתקיימים יותר וכי משום כך נאמר שראוי לדונו להמין כאילן, לנענ"ד אין מסתבר לומר כן אך אולי יש לדון בזה, ואמנם בהא דאיתא בסוגיין דאם אינו מתקיים זהו סי' ירק, הנה בפשטות הדברים נראה דה"ק דאינו מתקיים אפי' חורף אחד וכן כ' בהדיא בעולת תמיד (סי' ר"ג) אבל החזו"א (ערלה סי' י"א ג') לא ס"ל הכי אלא דכל שאינו מתקיים לכמה שנים עד

¹⁷ וכל שהמאמר מרדכי (סי' ר"ג), חלק על זה בתקיפות, וליתא, שהמעין במאמר יראה דלא חלק על סברא זו כלל וגם לא דן בה, אלא שחשב להחליט שהוא מין אילן משום שמצא בתוס' שמיין הנקרא פריז"ס מין אילן הוא ונקט דהיינו המין הזה שדן עליו וגם כי שמע שמיין הפראבלא"ס מתקיים ב' וג' שנים, והרב מחזיק ברכה כ' דמין הפראבלא"ס ליתא הכי באופן שתיאר הרב מאמר"ר ואינו אותו שדנו עליו תוס' והפוסקים, ואמנם גם המאמר"ר עצמו בסוף דבריו שם כ' דאפשר שהמין שכונו עליו תוס' אינו אותו מין אע"פ שנקרא באותו שם, וגם ציין במחזיק ברכה שם היתור של הרדב"ז והיתירו של ההלק"ט ונקט כוונתייהו ומשמע שרוצה לומר שההיתירות שלהם הם כדוגמת מה שכל שאין זה כדוגמת ירק, אשר היתורו של המאמר"ר אשר חשב להתיר מחמת שאינו נותן פירות טובות אחר שנותן הערלה הוא ג"כ כדוגמת היתורו של ההלק"ט כמו שאבאר בעזה"ש"ת להלן.

¹⁸ והנה עלה בדעתי צד לומר דהא דאיתא בש"ס דאינו מתקיים עד לשנה אחרת הא משמע דהיינו שכלה בחורף מחמת הקור וכן איתא הלשון בקצת פוסקים, וא"כ י"ל דאפי' אם אינו כלה בפועל כי נמצא בארץ חם שלא יכלו קרח מ"מ מאחר שהוא מין כזה אשר ימות ע"כ אילו ה' נמצא בארצות הקרים א"כ הרי ירק הוא ולא ישתנה מחמת שנמצא עתה במקום חם, כי סי' זו אומר לנו שמין שאינו מתקיים בקור ובקרח מין קלוש הוא וזהו גדר ירק, אך אחר קצת עיון נראה דאיני יכול לסמוך על זה, דהא מצינו בספר כפתור ופרח (פרק נ"ו) להיפך מסברא זו שכל ז"ל שאע"פ שבמקומות הקרים אינו מתקיים בימי החורף אלא מת בתוך שנתו מ"מ עץ הוא וגם מדברי הראשונים בענין סוכר דדעתם דעץ הוא אע"פ שינוי מתקיים בקור וקרח, ונראה לי הסברא בזה דאמנם אותם מינים שבאים ממקורם מארצות החמים זהו עיקר מקום חיותם ורבייתם וא"צ להיות שיתקיימו היטב במקומות אחרים.

תשובה בענין האננס (PINEAPPLE)

אחר שנות ערלה ואחר רבעי ירק הוא¹⁹, וא"כ בודאי לענינו אפי' אותם המתקיימים קצת הא אינם מתקיימים כך שנה אחר שנה עד אחר רבעי, ובכן י"ל דאם דרכו להיות נוטה לנפול אחר שמוציא פריו הראשון והרבה מהם אמנם נופלים בפועל, אז אפי' אם יש מהם אחוז חשוב שעל אף חולשתו מצליח לעמוד ולהתקיים עדיין לעוד עידן ועידינים נראה לומר דגם העולת תמיד יודה דזהו ירק, דבכגון זה ראוי לומר דאפושי פלוגתא לא מפשינן וגם אין מסתבר להיות הפלוגתא כל כך רחוקה.²⁰

ואמנם ארצה לדון אפי' אם לא הי' מציאות האננס כך שנופל, כי שמא יש זנים אחרים שמתקיימים יותר, ודעתי להתיר בשופי אעפ"כ, וגם יהי' הדיון נוגע להלכה למיני צמחים אחרים.

בהדין באחרונים קדמונים בענין חצילים

הנה כבר דנו גדולי אחרונים בשאלה הדומה לזה, דהיינו על צמח חצילים (EGGPLANT) הנקרא בדברי הפוסקים בעדינגא"ן ועוד שמות כפי שפת המדינות, והתירוהו ע"פ סברות שכתבו מעצמן, אשר לא הראו מקומם בהלכה בדברי הראשונים ובדברי חז"ל, ואע"פ שלא כתבו ראיות לדבריהן אחד מהם כתב סברא מדעתו, עכ"ז התירו לגמרי בשופי ושע"פ דבריהם אין שייך אפי' מדת חסידות להחמיר עד שאפי' חסידי עולם ופרושים אין ענין להם לחוש וכאשר העידו שבאמת לא חששו ואפי' בא"י אשר שם דנין לאיסור בספק ערלה ועכ"ז לא חששו כלל²¹, ובעזה"ש"ת אבאר.

והמציאות אצל צמח החצילים הוא שאינו מוציא עלים מעיקרו אלא מוציא ענפים מעוצים כלומר שנראה בהם בהענפים מראה ותכונות עץ, והם מוציאים העלים, וגם אחר שהוציא יבול הראשון שוב מפיק פירי עוד באותה שנה וגם לשנה אחרת, ולפיכך יש להיות להם דין פירות האילן, אך אין אותו צמח מתקיים אחר ג' שנים, וממילא כל פירותיו משנות ערלה נינהו, וממילא ראוי היה לאסור את כל

¹⁹ ע' בסמוך שאביא דבריו

²⁰ והרה"ג בעל הקונטרס דן כנגדי בזה בכמה אנפי,

- דמאחר שסוף סוף ע"י התחבולה כמשנ"ל מתקיימים צמחי האננס לזמן ארוך, זה גורם שיוגדר לבר קיימא אע"פ ששכלעצמו לא הי' יכול להתקיים, והביא ראי' מתשו' הרשב"א (ח"א סי' שצ"ט) וז"ל שאלת עוד דאמרינן בביצד מברכין (מ"ג): האי נרקום דגנוניא מברכין עליהו בורא עצי בשמים דדברא בורא עשבי בשמים מאי שנא דדברא מאי שנא דגנוניא תשובה דגנוניא נעבד ומשקין אותו וגדל ומתקיים אף על פי שעצו מתייבש דדברא מתייבש כעשב והולך לו עכ"ל הרי דאם ע"י מעשה בני אדם גורם להתקיים נקרא עץ אע"פ שבלא"ה לא הי' מתקיים והי' אז נקרא עשב. וכמה תשובות בדבר. **א** - אין נידונינו דומה לנידון של הרשב"א דבודאי אם יש צמח אשר לא יספיק לו לשנות מים ממטר השמים אלא יצטרכו להשקותו כגן הירק, ואם יחסר לו ההשקאה כדי צרכו ימות, בודאי לא נדינונו משו"ה כירק גם כשמשקין אותו מחמת כי אלמלא כן לא הי' מתקיים, כל אמנם כשמספיקין לו כל צרכו הוי הצמח קשה ובר קיימא, והרי זהו דרכו להתקיים, משא"כ אם עושים תחבולה שאינו מחזק את הצמח בעצם אלא כאילו שמחזיקו בידים פן יפול הנופל ממנו, ומחזיקו עד דכי יפול לא יוטל כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע (ע"פ פירש"י עה"ת בראשית כ"ד ס"ג) כי מנעו ע"י תחבולה מלפול עד לארץ, הרי בעצם ראוי זה ליפול מששת ימי בראשית, ובודאי לא יקרא אילן משום כך שמחזקו. וטעם זה הוא פשוט ועיקר שאינו דומה ענינו לענין דמירי בו הרשב"א. **ב** - נרקום בין דדברא ובין דגנוניא מין עשב הוא וכדאיתא בשטמ"ק בברכות שם בשם הרא"ה ובודאי לא יחלוק עליו הרשב"א במציאות, אלא בודאי אף שהוא עשב מ"מ לענין ברכה (להרשב"א בין לענין ברכת הריח ובין לענין ברכת האכילה ולהרא"ה רק לענין ברכת הריח אבל לענין ברכת האכילה צריך גדר יותר גדול) קורים אותו עץ אם הוא קצת קשה כדוגמת עץ ואפי' אם אינו תמיד קשה אבל לענין ערלה בודאי לא יתחייב עשב בערלה, ומין שקשיו וחזקו תלוי במצבים לעולם לא יקרא אילן לענין ערלה, וע' בכפתור ופרח פרק ב' ש' בהדיא לחלק בין המינים שנאמרו בסוגיא הנ"ל בענין ריח לבין ערלה, שהביא הא דאיתא בברכות (שם) דחלפי ימא עץ הוא לענין ברכה אבל לא לענין ערלה דלענין ערלה בעינן גדר יותר דהיינו שצריך שיהא המין קשה, ועוד יתבאר באורך ענין החילוק בין ברכה לערלה בעזה"ש"ת בחלק ב'. (ובאמת לכאורה יש לומר דהיחידוש בהרשב"א הוא לאידך גיסא מדוע מפסיד שם עץ מחמת שאינו משקה אותו אלא בודאי כי אין המין באמת קשה וחזק כל כך ולענין ברכה די בקושי זה כל שישנו הכי, ובאמת אשכחן בכ"פ שם בענין הבדלנגאן שאע"פ שבמקומות הקרים אינו מתקיים בימי החורף אלא מת בתוך שנתו מ"מ עץ הוא ולכא"ה הוא כנגד הש"ס אלא דאפשר לומר דטעמו הוא כי מאחר שבארץ הערבה מתקיים יותר וכמ"ש שם אח"כ דבארץ הערבה מתקיים כמו שתי שנים לכן אפי' במקום שאינו מתקיים אילן הוא, הרי דבאילן גמור שיתחייב בערלה אשר כן הוא הבדלנגאן לדעת הכ"פ לא יפס' שמו מחמת היותו עתה נמצא במקום שאינו יכול להתקיים שם, משא"כ במין עשב לתת לו דין ברכת עץ)
- דמאן יימר דזה שנופל נקרא שאינו מתקיים, דמאחר שהמשכת הקיום נעשה ע"י צמחים שצומחים מן הצמח הראשון, אולי נדון להמשכה זה דנקרא שעצם הצמח מתקיים, והראי' שקנה הסוכר אופן המשכת קיומו הוא ג"כ באופן זה, לא שנופל כי באמת עומד על עמדו לכמה שנים אלא שמוציא צמחים סמוך לעיקרו וצמחים אלו משתרשים בקרקע לעצמם ונעשים שם צמחים חדשים, והרי אשכחן שיטת כמה ראשונים שהסוכר יש לו דין עץ לענין ברכה. ואיני רואה דבריו דהא הסוכר אינו נופל ולא אכפת לן כיצד מתקיים לעשות עוד צמחים משא"כ בהאננס שנופל ולולי הצמח החדש הי' נעדר ולא נשאר כלום, ואף שהסוכר אינו מתקיים להרבה שנים ואינו עושה פירות ב' פעמים וממילא אע"פ שאינו נופל הא סוף סוף ראוי להיות לו דין ירק ע"פ הגדרת הש"ס דכי שקלת כו' וע"כ דהמשכת המין באופן זה נקרא שהצמח עצמו מתקיים, ליתא דהא אין לו פירות כלל אלא אילן סרק הוא רק שיש לו שרף שראוי לאכילה אבל אין שייך אצלו לומר כי שקלת ל' לפירי כי אין לו פירות ככה"ג כלל, והקשה לי עוד ע"ז דהא יש לו להסוכר זרע בראשו ואותו הזרע נקרא פירי לענין זה שכן כתבו התוס' (שבת כ"ז: ד"ה כל היוצא) לענין פשתן וקנבוס וצמר גפן לחד תירוצא שם וא"כ שפיר שייך הגדרת הש"ס דכי שקלת כו' והרי אין הסוכר עושה הזרע כ"א פעם אחת וא"כ יקשה א"כ מדוע יקרא עץ למאן דסבר הכי אע"פ דאע"פ שאין הקנה עצמו מוציא זרע פעם שנית מ"מ כיון שנעשים ממנו צמחים חדשים נקרא שהצמח קיים ומוציא פירי (דהיינו הזרע) עוד, וליתא דזרע גרידו אינו נקרא פירי אלא דפשתן וקנבוס יש להם כדורים כעין פירי המלאים זרע וצמר גפן יש לו שרביטים מלאים זרע כדוגמת שרביטי קטניות, והרי בודאי ראויים להקרא פירי לענין זה אלא שאין באלו פירי הנאכל ותכלית הפרי הוא רק הזרע וע"כ כתבו התוס' דכי שקלת לפירי דהיינו הזרע כי אצל מינים אלו נקרא כל הפרי בשם זרע, וגם דזרע פשתן הוא נאכל (ב"ב צ"ג:) וזרע קנבוס עושים ממנו שמן (תרומת הדשן סי' ק"ג) וכן זרע צמר גפן, משא"כ בהזרע הדק כמו אבק שבתוך הפרח שבראש קנה הסוכר בודאי פשוט שאין נקרא פירי, אמנם אפי' לדבריו שכל זרע נקרא פירא (אף דבודאי ליתא כמבואר) עדיין שפיר יש לחלק בין סוכר לאננס כי הסוכר אינו נופל ואם כשעדיין קיים הצמח הראשון מוציא עוד קנה ממנו ונקרא שעושה פירות פעם שנית הא כל זה נעשה בעוד הקנה הראשון קיים, משא"כ בהאננס שהצמח נופל אחר שמוציא פריו הראשון, אך כאמור בלא"ה אין דבריו נכונים שרוצה לבנות יסוד שאע"פ שהצמח נופל כיון שמן הצמח הראשון מתהווים חלקים שמהם מתחילים צמחים חדשים נקרא בזה שהצמח הראשון קיים, וזהו דבר שאין הדעת מקבלתו ובנה יסודו כי הוקשה לו מסוכר ובזה תירץ קושיותיו, ולא זו הדרך לבנות יסודות בלתי מסתברות מחמת קושיות לומר שאין שם דרך אחר לתרצם כ"א במה שתירץ הוא, כי שערי תירוצים לא ננעלו, ובפרט בכאן שיש לנו כמה דרכים שמסתברים וראויים לאמרם במושכל ראשון. **א** - במינים שהזכירו התוס' יש שם צורת פרי משא"כ בסוכר. **ב** - במינים שהזכירו התוס' יש חלק הנאכל או שעושים ממנו שמן משא"כ בסוכר. **ג** - אולי התוס' (עכ"פ בתירוצן זה דהא כתבו ב' תירוצים) ס"ל דסוכר אינו עץ ודישנן ראשונים דס"ל הכי, **ד** - אולי דוקא סוכר כי הצמח מתקיים בשעה שהשני מתפתח ממנו וכמו שכתבתי לפני זה, **ה** - גרגירי זרע הסוכר הם קטנים מאד פחותים ממילימטר והם כמו אבק בעלמא, ובודאי אינו בגדר פירי בענין זה משא"כ במינים שהזכירו התוס' שזרעונים הם גדולים הרבה מזה פי כמה.

²¹ ז"ל ספר מחנה ישראל (שמחברו היה חבירו של החיד"א כמ"ש בפנים) דבאמת פה עה"ק ירושלים תובב"א לא ראיתי לשום חסיד וחסם שחששו לאסור הבדינגאן וכולם אוכלים אותו אעפ"י דהם מחמירין לעצמם בכמה חומרות ומנהגים בכמה מיני קדושות בעשר ידות מדובר בהם נכבדות ויש להם על מה שיסמוכו באכילת הבדינגאן.

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

הפירות ממין זה, אך למעשה העידו שהגדולים הצדיקים בארץ ישראל אכלוהו, הלא המה האר"י ז"ל והרח"ו והר"מ אלשיך ועוד, וכ' בעל חסד לאברהם ששאלו למרן הב"י והשיב פוק חזי מה עמא דבר.

טעמו של הרדב"ז להתיר

והרדב"ז (ס' תצ"ט) בתחילה היה סובר דהוא ודאי ערלה ואעפ"כ כ' להיתר בחוץ לארץ מאחר שלא ראה לקיטתו, אלא שהניח מקום להחמיר בחו"ל מאחר שאינו ספק אלא ודאי, אבל בא"י לא דן שם אבל ודאי יוצא מדבריו שם דהוא אסור, ובס' תתקס"ו תלה דינו במחלוקת בין הגאונים לבין הרא"ש והר"י בפי' הא דאיתא (ברכות מ.) כי שקלת לי' לפירי איתא לגוואז והדר מפיק, אי ר"ל איתא להשרשים דהדר פארי משרשיה דכן היא דעת הרא"ש ודעמי', או איתא לענפיו אבל אי כלה עד לארץ אף שנשארים השרשים והדר צומח משם אינו נקרא עץ דכן היא דעת הגאונים, ועפ"ז כ' דהמחמיר תע"ב, אלא שבסוף התשובה כ' שכשעלה לא"י וראה כולם נוהגין בו היתר, ובהכרח לומר שהיה דעתם שאין בהתירו שום ספק, דהרי בא"י אזלינן לחומרא בספק ערלה, לכן נתחדש לו טעם לומר שמאחר שכשזרעין הגרעין עושה פרי בתוך שנתו, אשר אין כזה בכל מיני אילן, הילכך ירק הוא,²² וכ"כ בספר מחנה ישראל (שמחברו היה חבירו של החיד"א ונדפס ע"י בנו בשנת תקס"ז) ע"ש מוהר"ש גארמיזאן ז"ל שכ' שראה כן בתוספתא דכל דבר שמוציא פרי תוך שנתו לזריעתו אינו נקרא אילן לענין ערלה ואינו אלא ירק, וכ"כ נמי בשם הרה"ק בעל חסד לאברהם, זקנו של החיד"א, להתיר מטעם זה.

והנה טעם זה אינו מועיל לכאורה להתיר האנוס כי כשזרעין אותו (ע"י גרעיני זרע) אינו מוציא פרי כ"כ מהר, והנה אותם המינים שאין להם גרעיני זרע אלא צריך להשתיל את הצמחים ששוכרים מן הגבעול כנ"ל, ואז שייך לפעמים להתחיל להוציא פרי בתוך שנתו, ובכך אולי יש לדין לומר דבתנאי זה של הרדב"ז הולכים בכאן אחר השתלה זו מאחר שאין לו גרעיני זרע, מ"מ אין בידי לומר כן להתיר עי"ז, דנראה דביאור הדבר הוא שזה שמוצא פרי בתוך שנה לזריעת גרעין הזרע זה מורה שאינו מין אילן חזק שצריך זמן יותר ממושך להתפתח עד שיוציא פרי אלא הוא מין קלוש אשר מיד בלי התפתחות רב כבר מוציא פרי, ואמנם אם נוטעין יחור אע"פ שזהו עיקר אופן נטיעתו מ"מ זה שמשתע נטיעה זו מוציא הפרי בתוך שנתו אינו מורה שהוא מין קלוש כי סוף סוף בצירוף זמן גידול היחור הרי ה' לו זמן יותר משנה להתפתח, והכי נראה יותר שאין שייך להתיר בניד"ד מטעם זה.

אך עדיין יש ללמוד מדברי הרדב"ז היתר בענינו, וכמו שיתבאר להלן בעזה"ש.

טעמו של מהר"י חגיז להתיר

ומהר"י חגיז בספר הלכות קטנות (ס' פ"ג) כ' על טעמו של הרדב"ז שהוא טעם חלש, וחידש טעם אחר וז"ל ואצלי נתחדש טעם אחר להתיר דאיתא התם דגזרו על הגפנים שאין גבוהין טפח שיהיו כירק (המעין בש"ס דסוטה מ"ג ישפוט דצריך לפתור מלת גזרו שכ' ההלק"ט דר"ל גזרו להקל בדין דרבנן להשוותו כירק) משום שהם שפלים ונראין כירק א"כ כל דבר שמינו שפל וקצר יש לדון שהוא ירק ובטעמים אלו עם הספק הראשון שלא ראיתי בו ממש שאין העץ של הבראינגאן דומה לעץ אילנות שחלול מבפנים וראיתי דעמא דבר לנהוג בהם היתר אזי אמרתי אין לחוש עכ"ל.

ביאור הגדרת בעל הלכות קטנות

והנה ההגדרה שכ' בעל הלק"ט שהקנה הוא חלול, היינו לומר שאין החומר דומה לחומר של עץ, אבל א"צ להיות דוקא קנה חלול, ואדרבה אשכחן (רמב"ם הל' כלאים פ"ה ה"ט) דהקנים מיני אילן הם והרי יש כמה מיני קנים אשר חלולים הם כידוע לכל, אלא שיש מינים שהם קשים וזה שהם חלולים אין מורידם ממדרגת עץ²³ אבל יש מינים שהיותם חלולים מורה שהוא מין שפל מהיות בגדר עץ, וזהו מה שראה המציאות של הבדינגאן, אבל דעתו דכל שינוי של שפלות ורכות מועיל להשוותו ירק.

דהא טובא איכא למידק בדבריו להבינם, הרי כ' דגזרו על הגפנים שאין גבוהין טפח שיהיו כירק הרי דבאמת מעיקר הדין אין זה עושה אותו ירק וא"כ אם שייך לגזור דין ירק לחומרא תינח וכל אם אפשר להקל בכלאים דרבנן תינח אבל איך שייך לתת דין ירק להקל בערלה דאורייתא, ותו דכד דייקת בדברי הלק"ט שהביא שדבר שאין מינו גבוה טפח הרי זה ירק, הא אין זה המציאות אצל הבדאנגאן שדן עליו.

²² והרב בעל הקונטרס העיר על טעמו של הרדב"ז וז"ל יש להעיר דכהיום נמצאים הרבה מינים שיש להם סימני אילן שאמרו חז"ל ואעפ"כ מוציאים פירות תוך שנת זרעת גרעין כגון מיני פלפלין, עגבניות [במקומות החמים], תות שדה [באיזה מקומות], ופאפיה [ע' בספר ישא יוסף, זרעים, שדן במינים אלו] עכ"ל ודבריו תמוהין שהם כמערכה על הדרוש דבמה החליט שמינים אלו אילן הם שיקשה מהם, והרדב"ז קאמר דכל מיני אילן שאנו יודעים בהם שמוגדרים כאילן בהלכה אינם עושים פרי בתוך שנת זריעתם, ואה"נ ע"פ הגדרתו גם מינים אלו ירק הם, ואילו היה מביא דברי המחנה ישראל שהביא שהגדרה זו נמצא בתוספתא בודאי היה מוכרח לומר כן גם במינים אלו שהזכיר.

²³ שוב ראיתי שהקשה משם השבט הלוי על ההלכות קטנות, וז"ל וכן הקנים דקאמר בירושלמי ובתוספתא וברמב"ם הל' כלאים שהם אילנות ולא ירקות אע"פ דידוע שכמעט רוב הקנים חלולים מבפנים, וא"כ אין מה שעץ פאפיה חלול מבפנים מכריע בזה כ' עכ"ל והרי השיג על ההלק"ט ממקום הגלוי לכל, ותמוה מאד אם אישתמיטתיה לההלק"ט, אך למה שביארת דבריו לק"מ.

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

אלא האמת יורה דרכו דכוונתו היא כמו שסיים דחזין משם דכל דבר שמינו שפל וכו' ור"ל דהסיבה דגזרין בגפנים פחות מטפח שיהיו כירק היא דמן הסתם להיות גבוה פחות מטפח הוא דרכו של ירק וממילא אפילו במין שהוא בודאי אילן כמו גפן הרי בזה שהוא גבוה פחות מטפח הוא דומה לירק, וא"כ מדגזרין כך הרי זה מראה שזה דמיון ירק הוא, וממילא מן הסתם במין שאינו ידוע להיות אילן ושאינו לנו הוכחות וסימנים מובהקים להורות שהוא אילן אז מן הסתם נקטינן שהוא ירק, ואין כוונתו על שפלות בקומה דוקא שהרי צמח הבדאנגא"ן גבוה הרבה יותר מטפח, אלא ר"ל שפל במדרגה באיכות, וממילא אמר שמין הבדאנגא"ן מין שפל הוא שאנו רואים שאינו דומה לעץ אילנות, ואמר במה אינו דומה בזה שחלול מבפנים אבל לאו מן השם הוא וכדביארתי, וכן הבין דבריו הבן איש חי שהביא דברי ההלק"ט בשו"ת רב פעלים (סי' ל') וכו' עליו וז"ל שכל מסברה דנפשיה טעם אחר להוכיח על הבדינגאן שהוא מין ירק מפני שהעץ שלו חלול בפנים ואינו דומה לעץ אילנות כו' ומסתברא דהאי סימנא אמת הוא דלא נמצא כזאת בכל עצי אילנות עכ"ל הרי הבין דענין חלול אינו סיבה אלא סימן שאינו אילן אלא ירק.

ובאמת ידוע אצל הגננים שיש חילוק בין צמחים עשבוניים (herbaceous) לבין צמחים מעוצים (woody) שמשונים זה מזה בתכונות חומרם וזה ניכר לכל בכמה הבדלים, ממשם שונים זה מזה כשממשמשינן בהם שהעשבוני רך לעומת קשייתו של עץ, וגם ממשו אינו סיבי עצי אלא עדין כממשו של ירק, והמעוצה מתעבה בכל שנה שהולך וגדל עוד שכבה בעובי, משא"כ בעשבוני, והעץ מתקיים לזמן רב מאד משא"כ העשבוני מתייבש ומתעפש במהרה, וגם הכנימה שולט בו (וכדאשכחן דמכת הארבה לא שלט אלא על הירק).

והבדאנגאן יש לו מקצת תכונות צמח עשבוני ומקצת תכונות צמח מעוצה, ומשו"ה כ' ההלק"ט שהוא מין שפל וכדחזין שיש לו קנה חלול, אבל בודאי במין צמח קשה וחזק אף שהוא בעל קנה חלול אבל אין חלולותו אצלו בדרך שפלות ודלות אלא הוא כעץ קשה, לא קאמר בזה דעצם היותו חלול גורם דין אחר, וכי היכי דשפלות קומה אינה סימן מובהק של ירק, שהרי גפן שפל עדיין אילן הוא, ואפ"ה מן הסתם הוי בשפלות קומה הוראת ירק. ומוכח לומר כן דוכי כתיב באורייתא ענין קנה חלול, הא בודאי לא התכוון אלא להראות בזה שהוא מין רך ושפל.

כפתור ופרח

וכן תמצא בספר כפתור ופרח שכ' לאסור הבדאנגאן כ' וז"ל ואילו עץ אל בדאנגאן חזק תקיף ולא כריך ומתוך כך מסתברא ..... שהם אסורות לעולם משום ערלה, הרי דבכדי לאסור משום ערלה הוצרך לומר שהוא חזק ותקיף ולא כריך, אך כאמור שיש לו מקצת תכונות צמח עשבוני ומקצת תכונות צמח מעוצה שאינו כריך כירק וגם אינו קשה כאילן ולכן שייך לאיפולוגי כיצד לדונו ובזה פליגי ההלק"ט והכו"פ.

וז"ל הכו"פ (סי' נ"ו) אחר שהביא התוספתא מסתברא לפי זה הענין שהפרי שנמצא ממנו בארץ הערבה מאד וקרין לו אלמוז (היינו בננה) שמברך עליו בפה"א שהרי העלין עולין לו מעיקרו והוא גבוה מאד וכולו משרשו ולמעלה גלדי גלדי בצלים כו' וזה י"ל אלמוז לעולם בגינה שסתמו על רוב מים וקנה שלו אינו מתייבש אלא מתעפש כו' ומזה הטעם בעצמו מסתברא כדעת כל הגאונים שהזכיר הר"מ הלכות ברכות פרק ח' (ה"ה) שאמרו ז"ל על הסוכר ועל המוצץ קנים שלהם מברך בפה"א שהרי עליו עולין משרשו כו' עכ"ל ונראה דאין ר"ל משום דאינו מתקיים וכפי' הא' שכתבתי שהרי לא ביאר שאינו מתקיים אלא שהוא כגלדי בצלים ותו דהסוכר מתקיים לכמה שנים אלא שאין תכונתו כעץ אלא כירק שגם הסוכר אינו קשה ממש כעץ ואינו מתייבש אלא מתעפש וכמו שראיתי בעצמי צמחי הסוכר של כמה שנים שמתעפשים אלא שהסוכר היא הרבה יותר קשה משאר ירק ויש לו מקצת תכונות של צמחים מעוצים עד שהרבה ראשונים נתנו לו הגדרת אילן.

ובענינו הרי צמח האנוס עשבוני הוא ויש לו כל התכונות שזכרתי בצמחים עשבוניים ואין לו שום תכונות כצמחים מעוצים, שהאנוס גזעו רך כירק, ממשו אינו סיבי עצי אלא עדין כממשו של ירק, ואינו מתעבה בכל שנה כאילן שהולך וגדל בכל שנה עוד שכבה בעובי, וחמרו מתייבש ומתעפש במהרה, דלא כדרך עץ המתקיים לזמן רב, ומוציא עליו ופירות מעיקרו ולא מענף היוצא מעיקרו, שזהו סי' ירק כדאיתא בסדר ברכת הנהנין להגרש"ז (פ"ו סעיף ז') שכן פי' דברי התוספתא ושכן פי' גם הנשמת אדם וכמו שאביא דבריהם להלן בס"ד (ובסמוך יתבאר דלא איכפת לן בזה שמתפצל ומוציא פירות גם מן הפיצולין), ובתכונות אלו הוא מין שפל שאינו דומה לעץ אילנות. וכמו הלשון שכ' ההלק"ט בענין הבאדינגא"ן וז"ל שאין העץ של הבראינגאן דומה לעץ אילנות (שחלול מבפנים) וכן שייך בענינו באנוס שאין העץ שלו דומה לעץ אילנות (שהוא עשבוני ואינו קשה שאילן) ולא נמצא כזאת בכל עצי אילנות.

טעמו של מהר"ם אלשיך להתיר

והחיד"א כ' בשם זקנו הנז' טעם אחר להתיר, שהעידו לו שמהר"ם אלשיך ז"ל הי' אומר שהוא ירק לפי שכל אילן שעושה פירות בכל שנה הולך ומשביח וזה האילן של הבאדינגא"ן שנה ראשונה היא טוב ומתוקן ובשנה שנית גרוע מעט והוא מר קצת ובשנה השלישית הוא מר הרבה שאינו ראוי לאכילה אלא ע"י הדחק וזה מורה שהוא ירק עכ"ל, והנה זה שכ' שכל אילן כו' הולך ומשביח כו', ע' לקמן

תשובה בענין האננס (PINEAPPLE)

מה שהעתיקתי דברי המאמר מרדכי, שנראה מדבריו שהבין שהתכוון לומר שמאחר שאמרה תורה ובשנה החמישית כו' להוסיף לכם תבואתו, זאת אומרת שאין אסור משום ערלה אלא אילן שכשיבא זמן היתר אכילה לפירותיו אחר שנות ערלה, יהיו בתוספת שבח.

ביאור הגדרת מהר"ם אלשי"ך

וההגדרה של מהר"ם אלשי"ך ז"ל שהולך ומתנוון כנ"ל צריך ג"כ להבין היטב, דאף דהפירות של השנה השנית גרועים ומרים יותר מן הפירות של השנה הראשונה, מ"מ ע"כ זה שהם מרים לאו מן השם הוא דהא אכתי פירות הם הראויים לאכילה, ואפי' הפירות של השנה השלישית שהם מרים הרבה, הא סוף סוף נאכלים הם ע"י הדחק, ואילו היו הפירות מעיקרא כל כך מרים, לא היינו פוטרם משו"ה מערלה כל שנאכלים, וגם הוא עצמו אינו אומר שפטור מפני שאינם ראויים, ואפי' זה שהצמח עצמו אינו מתקיים יותר מג' שנים אינו גורם הפטור אלמלי היה הולך ומתחזק כאילן עכ"פ באותן ג' שנים וגם מוציא פירות, שהרי משום הכי נשאל על הבדינגא"ן מחמת שכל פריהם מג' שנים הראשונים שאינו מתקיים יותר, ואפי"ה לא פטר אלא מן הטעם שאמר דהיינו שהמציאות הזו שהולך ומתדרדר בכל שנה ושנה מורה שהוא ירק, אע"ג דהפירות שלבסוף עדיין הם פירות הראויים לאכילה, (אבל להלן אביא דעת החז"א דזה עצמו גורם פטור, אבל כאן בסברת מהר"ם אלשי"ך עסקינן) אלא הענין הוא שצמח שאינו הולך ומשביח כאילן אלא אדרבה הולך ומתדרדר, זהו חסרון ושפלות בעצם הצמח שאין כחו כאילן אלא היא מין שפל וקלוש וחלש כירק, וממילא העיקר הוא זה שהצמח אינו הולך וחזק ומתקיים אלא הולך ומתדרדר ולא דוקא מפני שהפרי גרוע, כי לא כתב אלא שהגרועות 'מורה' שהוא ירק דהיינו שהוא מין קלוש וחלש אשר זה בעצמו הוא ההגדרה הגורם שם ירק, והוא הדין אם ההתדרדרות נראה ע"י שהפירות הולכים ומתקטנים משנה לשנה ושהצמח מתדרדר בשרשו וכו'. (ויתכן שסברא זו עולה יפה גם לענין הגדרתו של הרא"ש הנשנית לענין ברכה כמו שיתבאר להלן בעזה"ש"ת דהרא"ש ס"ל דעכ"פ השורש צריך להתקיים משנה לשנה, אבל אלו מתנוונים משרשם).

והנה הרי נתבאר במציאות צמח האננס, שצמח האננס נוטה ליפול לארץ אחר שהוציא פרי ראשון כי נעדרים השרשים המציבים אותו בארץ, וצריך תחבולות כדי להתקיים, וגם הפרי השני קטן מפרי הראשון, והשלישי, אם מצליח הצמח להתקיים עד להוציא פרי שלישי, הוא עוד יותר קטן, ואף שהשני טוב הוא כהראשון או לפעמים גם יותר מתוק מן הראשון כאמור לעיל, עכ"פ זה שאינו יכול להוציא פרי כגדלו של הראשון מורה שהצמח הולך ומתדרדר, וכמו שנתבאר לעיל שכן הוא שמחמת חולשת הצמח זה גורם שהפרי השני אינו גדול כהראשון, וזה שהפרי מתוק אינו משנה דבר זה, וממילא בודאי הוא בגדר ירק ע"פ הגדרתו של מהר"ם אלשי"ך.

היוצא מזה דגדרו של מהר"ם אלשי"ך שייך אצל צמח האננס, דמעת שמוציא פריה הראשון הוא הולך ומתנוון עד שמת וממילא יש לנו הוראתו להיתרא.

היוצא לענינו מדברי הר"י חגיז, הר"מ אלשי"ך, והרדב"ז

ואמנם צריך ביאור איך סמכו כל רבונות אלו להתיר משום ערלה מכח סברות כאלו שאין להם מקור ידוע, ואף על הרדב"ז אני שואל דאע"ג שהעיד לנו מוהר"ש גארמיזאן ז"ל שראה כן בתוספתא כטעמו של הרדב"ז, אבל הרדב"ז מסברא דנפשי' כתב טעמו כנראה מדבריו וכמבואר בשו"ת רב פעלים (ס' ל), אלא כנראה שראו שמציאות מין זה אינו כאילן והיה פשוט להם שהוא ירק, ורק הוצרכו לבאר איזה הגדרה. והי' להם סברא פשוטה שבודאי מין כזה שאינו חזק כאילן אלא שפל כירק אין שייך בו דין ערלה. וממילא יש לנו ללמוד משם לענינו, ולענ"ד זה פשוט ומבואר ע"פ דבריהם ולית דין צריך בושש.

נמצאנו למדין, לא מבעיא להר"י חגיז ולהר"ם אלשי"ך, אשר טעמיהם שייכים ממש לענינו, אלא גם להרדב"ז שכ' טעם אשר אינו שייך לענינו דהיינו שמאחר שכשזורעין הגרעין של הבדאנגא"ן עושה פרי בתוך שנתו, אשר אין כזה בכל מיני אילן, הילכך ירק הוא, אשר בצמח האננס אין המציאות כן, מ"מ חזינן דנחית למצוא אופנים וענינים אשר בהם אינו דומה לאילן ושע"כ לא יהי' דינו כאילן לענין ערלה, אע"פ שאין נמצא מקור בהלכה לחלק בכך, וזהו בודאי כי הבין שלענין ערלה בעינן אילן חזק כדרך סתם אילנות, וכבר הבאתי לעיל דברי ספר מחזיק ברכה שכ' דמין הנראה בו כל תכונות ירק זאת אומרת שדין ירק יש לו והביא טעמי היתר של הרדב"ז ושל הר"י חגיז לסייעתא לדבריו, הרי שהבין כוונתם כדרך שכתבתי, וממילא אף אנו נימא בצמח האננס אשר כבר נתבאר שאינו דומה לאילן כלל ושהוא מין שפל כירק הרי כבר יש לנו ההוראה מפוסקים אלו שמין כזה אין בו דין ערלה.

טעמו של החזון איש להתיר

ויש עוד סברא הדומה לסברתו של הר"מ אלשי"ך, והוא שיש להתיר צמחים שאינם מתקיימים לשנים הרבה, והוא מהחזו"א (ערלה סי' י"א ג') שכ' וז"ל ונראה דגזע המתקיים שנתים או שלש שנים ואח"כ הגזע כלה והשרש קיים ומוציא גזע אחר או שגם השרש כלה וחוזר וצומח מזרע הנופל כל שאין מתקיים עד אחר ערלה ואחר רבעי ודאי לאו אילן הוא דאין סברא שיהא אילן שפירותיו לעולם אסורים עכ"ל.

ביאור סברת החזון איש

ובענין סברת החזון איש נראה לבאר טעמו שכל דאינו מסתבר שיהא אילן שפירותיו לעולם אסורים, דהא קרא כתיב ובשנה הרביעת וגו' ובשנה החמישית תאכלו את פרי וגו', הרי דהתורה לא באתה לאסור הפירות לעולם, וממילא אם באותו מין לא יהי' שייך לאכול את פרי בשנה החמישית כי אין האילן מוציא פירות לכל כך שנים, הרי זאת אומרת דלא מיירי באילן כזה וממילא ביאר דברי הגאונים שכתבו דאים אינו מתקיים אינו אילן דגם זה אך שמתקיים קצת אלא שאינו מתקיים עד אחר רבעי גם לזה התכוונו הגאונים דאינו מתקיים, וע"פ סברא זו י"ל דגם מסתבר שאם הפירות הולכים ומתדרדרים משנה לשנה ועד שיגיע שנה החמישית כבר לא יהיו הפירות מובחרים וטובים כהראשונים לא מיירי באילן כזה וסימן לדבר דכתיב להוסיף לכם תבואתו, והחזון איש עצמו שם הביא כן בשם האחרונים בענין הבדאנגא"ן אף שהוא עצמו כ' שאין טעם זה עיקר אלא העיקר הוא הטעם דאינו מתקיים כלל יותר מג' שנים (ומאחר שהוא משוה דין ערלה לדין ברכה לכן כ' דזה שאינו מתקיים יותר מג' שנים הוא בכלל דברי הגאונים שאין הגזע מתקיים, וזהו כמו שפירשתי הסוגיא דברכות כמו שאכתוב להלן). אמנם הבין שטעמם הוא ג"כ ע"פ דברי הגאונים (והראי' שלא הקשה על טעם זה כמו שהקשה על טעמו של הרדב"ז דאין מקור לסברתו עד שתירץ דמקורו הוא מן הירושלמי).

ומצאתי במאמר מרדכי (סי' ר"ג ס"ק ג') שכל סברא זו שכתבתי באם הפירות אינם משובחים כ"כ אחר שנות הערלה אף שראויים עדיין לאכילה אלא שלא רצה לסמוך על סברא זו באיסור דאורייתא, וז"ל אלא שיש מקור לדון ולומר דמאחר שפרי זה (מיירי שם במין שמתקיים כמה שנים ומוציא פירות אלא שאינו כל כן משובח אחר ג' שנים אשר על כן זורעין אותו מחדש כל ג' שנים) אחר ג' שנים אינו חשוב כ"כ באופן שאילו היה נוהג בו דין ערלה לא היה מותר אלא כשהוא גרוע לא נאסר משום ערלה דהא מוכח מן הפסוק וכפי דברי המפרשים ז"ל דדין ערלה הוא בעץ שמוסיף והולך אלא שאין כל זה מספיק לסמוך עליו באיסור תורה עכ"ל, אמנם הוא מיירי במין שיכול להתקיים ולהוציא פירות ראויים, רק שלא יהיו כל כך משובחים אבל אם לא יהיו פירותיו ראויים כלל מודה למהר"ם אלשיך כמבואר בדבריו שם.

והנה מה שכתב דמוכח מן הפסוק וכפי דברי המפרשים כו' נראה שהתכוון לדברי הרמב"ן עה"ת, שהרמב"ן עה"ת (ויקרא י"ט כ"ג) כ' טעם למצות ערלה וז"ל וטעם המצוה הזאת לכבד את ה' מראשית כל תבואתנו מפרי העץ ותבואת הכרם ולא נאכל מהם עד שנביא כל פרי שנה אחת הלולים לה' והנה אין הפרי בתוך שלש שנים ראוי להקריבו לפני השם הנכבד לפי שהוא מועט ואין האילן נותן בפרי טעם או ריח טוב בתוך שלש שנים ורובן הם נרקבים ורובן לא יוציאו פירות כלל עד השנה הרביעית ולכן נמתין לכולן עד שתעבור השנה הרביעית ולא נטעום מהם עד שנביא מן הנטע שנטענו כל פרי הראשון הטוב קדש לפני השם יאכלוהו ויהללו את שם ה' עכ"ל.²⁴

אלא שכנראה יש חילוק בין החזון איש להמאמר דלהחזון איש מאחר דלגבי ערלה אינו אילן לכן משם אנו למדים גם לענין ברכה, אבל להמאמר משמע שאף שהוא אילן, מ"מ אין בו דין ערלה (אך היינו בענין סברא זו אבל בענין מה שהביא המאמר מן החיד"א, הנה מזה למד דגם לענין ברכה ירק הוא).

ובענינו, הרי צמח האנוס הולך ומתדרדר מעת שהוציא פרי הראשון ושרשיו מתנוונים וטבעו ליפול לארץ ועכ"פ לעולם אינו מתקיים יותר מד' שנים (כ"א אולי בדרך יוצא מן הכלל, כי לא עלה בידי לברר אם הוא ממש מן הנמנע לגמרי) כמשנ"ת, ודלא כמ"ש הרה"ג שליט"א המהר"ם הקונטרס הנ"ל.

ויש לחקור עוד בענין טעם זה של החזון איש של דכל שאין מתקיים עד אחר ערלה ואחר רבעי ודאי לאו אילן הוא, הא מן הסתם מין כזה שעדיין עושה פירות בשנה רביעית אבל לא בשנה החמישית, וכי יודע הצמח את מנין השנים, אתמהא, אלא מיירי כדרך שהוא אצל צמח הבידנגא"ן שמיירי בו שם, שבכל שנה נעשים הפירות יותר גרועים עד שמגיעים לכך שאינם נאכלים כלל, וא"כ מן הסתם הרי תמיד לא כל הצמחים שוים דבכל שדה ובכל גינה תמיד יש צמחים שמצליחים יותר מאחרים ומתקיימים לזמן יותר מצמחים אחרים

²⁴ וראיתי להרה"ג שליט"א בעל הקונטרס, שהקשה על מהר"ם אלשיך מהא דאיתא (יבמות קכ"ב). עובד כוכבים שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הן כו' לא אמר כלום לא נתכוון אלא להשביח מקחו ע"כ ובחי' הרמב"ן שם פי' וז"ל שדרך ערלה שלא לשמרה בתחלה שאינה עושה פירות הרבה וכשהיא משומר יפה ומתוך עבודתה עושה פירות משובחים ביותר עכ"ל הרי משמע דהפירות בתוך שנות ערלה לפעמים הם משובחים ביותר, ומתוך כך רצה הרה"ג הנ"ל להוכיח שאם יש מין שאינו יורד במדרגה בתוך שנות הערלה, וכמ"ש מהר"ם אלשיך לענין באדאנג"ן, אלא אחר ג' שנים יורד, אין זה סי' ירק.

ואין דבריו נכונים כלל דבדודאי האמת כדברי מהר"ם אלשיך שכל אילן שעושה פירות בכל שנה הולך ומשביח והם יותר משובחים אחר כלות שנות ערלה וכמו שהבאתי מדברי הרמב"ן עצמו בפירושו עה"ת, ושם לא קאמר שאחר ג' שנים אין הפירות ראויים או שהם עכ"פ גרועים, אלא גם הם משובחים מאד, אך קאמר דפעמים ע"י עבודה ושמירה בתוך שנות ערלה, אפשר לעשות פירות משובחים ביותר, אבל בודאי אחר ג' שנים מוציא פירות משובחים וטובים מאד ולא מרים כמצאות הבדאנגא"ן שהולך ונעשה יותר מר משנה לשנה עד שאינו ראוי, וזה פשוט. שו"מ בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קצ"ו) שהעיר מזה וכל' כמו שכתבתי וז"ל (אחר שהביא דברי הרמב"ן עה"ת) וצ"ל דהא דיבמות קכ"ב פירות ערלה הן דלהשביח מקחו קאמר היינו כמ"ש הרמב"ן ורשב"א שם דשל ערלה ועזקה קאמר דע"י רוב עבודה נתרבו הפירות תוך זה שלא כדרך עכ"ל.

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

שבאותו שדה וגינה, וממילא במין כזה שדרכו לעשות עדיין פירות הראויים לאכילה בשנה רביעית, הא לא ימלט דלפעמים ימצאו בהם צמחים המשובחים יותר עד שמצליחים להמשיך עוד שנה יותר, אשר גם בשנה החמישית יהיו בהם עדיין פירות הראויים לאכילה, מה יהי' דינם. אם תאמר שיאסרו, א"כ הא דבר זה לא נודע בהם עד שיגיע שנה חמישית ויטעמו הפירות ויראו שעדיין ראויים לאכילה וכי נומר אז דחזינו למפרע שהיו אסורים מדין ערלה עד עתה ובאיסור אכלום להפירות, הא אין השכל מחייבת ואין הדעת סובלת לומר כן, וגם אין מסתבר לילך בטר צמח בודד ולתת לו הגדרה בפני עצמו, אלא פשוט דלאו בסכינא חריפא קא פסיק להו להצמחים לומר דהמתקיימים עוד יום אחד אחר רבעי ישתנה דינם, אלא כל מין שבטבעו אינו בר קיימא לשנים רבות כי במשך שני ערלה ורבעי מתדרדר, זהו מין שאנו רואים בו להתירו מחמת מציאות זה הנראה בו.

ועוד דהחזו"א כ' דכל שאין מתקיים עד אחר ערלה ואחר רבעי ודאי לאו אילן הוא עכ"ל הא כשמתקיים עוד שנה אחת יותר, אם שבכגון זה אין כאן ודאות להורות שאינו אילן אבל עדיין מסתבר כן, ובפרט להטעם שכתבתי בשם המאמ"ר אשר נראה שזהו טעמו של החזו"א כנ"ל שהתורה כתבה להוסיף לכם תבואתו דגם אין משמע שיטרח ה' שנים באילן שלא יוכל ליהנות מפירותיו כ"א שנה אחת בלבד דאין בזה עדיין ברכת והבטחת התורה להוסיף תבואה, וממילא בכה"ג הסברא עדיין שייכת, אלא מה תאמר דע"כ צריך איזה גדר מסויים בהלכה, וממילא כל שמוציא פירות אחר רבעי דיינינן ליה דין אילן דלא פלוג, אבל עכ"פ במין אשר הרבה מהצמחים אינם מצליחים להתקיים להוציא פירות בשנה החמישית בכך, ומה גם כאשר רוב מהצמחים אינם מתקיימים, אף שיש מיעוט צמחים המתקיימים עד אז, בזה בודאי מסתבר לומר דאין בו במין כזה גדר אילן, כן נראה לי סברא ברורה, ואמנם היכא שכמעט מן הנמנע שיתקיים הרי זה פשוט וברור דלא נדיננו ע"פ היוצא מן הכלל שיקרה באולי, אלא נדיננו כירק ואפי' באותו צמח היוצא מן הכלל.

וממילא בענין צמח האנוס שאפי' ע"י הדחק ואפי' ע"י התחבולות שעושים הגננים להמשיך קיומו כל מה שאפשר, לעולם לא יתקיים יותר מארבעה שנים, וכמו שהבאתי לעיל דברי המומחים בעלי המקצוע, בודאי לא יהיה בו דין ערלה לטעם זה של החזו"א.

ראי' להתיר מן הירושלמי ע"פ פי' הגר"א

בירושלמי ספ"ד דמעשרות איתא תני רבי חנינא בר פפא את שהוא עולה מגזעו מין אילן משרשיו מין ירק התיבון הרי הכרוב עולה מגזעו כאן בודאי כאן בספק, ופי' הגר"א ז"ל ופריך הרי הכרוב עולה מגזעו והוא ודאי ירק ומשני כאן בודאי דודאי ידעין דהוא ירק ואף דחזינו דעולה מגזעו אמנם הכלל הוא בדבר שהוא ספק לנו אם אילן הוא או ירק וכשרואין שעולה מגזעו אמרין מין אילן עכ"ל, הרי כ' כמו שביארנו בשם הנך רבוותא דהיכי דהוי ודאי ירק א"צ לבדוק בכללים הנאמרים, ובודאי הכוונה היא כנ"ל דיש בו איזה צד שפלות שא"א להחשיבו אילן כ"א ירק.

והנה החזו"א כ' ע"ז וז"ל וצריך תלמוד מהו המכריע העושה ודאי ירק ואפשר דממשו של ירק יש לו סוג מיוחד שאין כיו"ב בפרי אילן כמו כרוב ובצל וכיו"ב עכ"ל ואח"כ הביא הגדרתו של הרדב"ז דכל שהגרעין מצמח פירי בשנה ראשונה ודאי הוא ירק והקשה דא"כ מה מקשה בירו' מכרוב, ותי' וז"ל אבל י"ל דהא דמשני בירו' כאן בספק כאן בודאי היינו דכרוב הוי ודאי ירק משום דמגדל פירי תיכף אחר זריעת הגרעין שאין באילנות כיו"ב עכ"ל הרי ביאר בזה דשייך לומר סברות המכריעות שהוא ירק חוץ ממה שכל בעצמו בענין תכונת הפרי, והנה החזו"א לא הביא הגדרתו של ההלק"ט שכשהקנה חלול זה מורה שהוא ירק ולא הגדרתו של הרב בעל התניא שאם העיקר רך עד שהפרי יוצא מן העיקר עצמו זה מורה שהוא ירק, ואמנם בודאי גם הגדרות אלו ראויים להורות שהוא ירק, וכבר חזינו דעת הגר"א בזה דהיכא דהוא ודאי ירק א"צ לסימני חז"ל, ואנו לא נאמר בלי הכרח שהגר"א לא יסכים להגדרתם של רבוותא, להיות בזה קרוב וכעין מחלוקת במציאות בענין תכונת הירקות, שהרי הירקות מצויות לפנינו לראות תכונותיהם, ובודאי נאמנים עלינו רבוותא לתאר תכונות ירקות, ואין לנו להרהר אחרי הגדרותיהם לומר שאולי אין האמת כדבריהם כל שלא מצינו מי שיאמר כן, אלא בודאי מאחר שהגר"א ביאר לנו שתכונת ירק נותנת דין ירק, ממילא מן הסתם כל הגדרה שביארו לנו רבוותא גדולי עולם שבזה נקרא שיש לו תכונת ירק, בכלל דברי הגר"א הם.

וצריך שתבין שהחזו"א כ' ב' סיבות, רצוני לומר ב' מקורות, להכריע על מין שהוא ירק,

א' מהמרדכי בשם הגאונים שהביא דבריו שם ושביאר שדברי הגאונים הם כהתוספתא כמו שכתבתי לעיל בדעת החזו"א, וכ' דכל שאין מתקיים הרבה שנים נכלל בכלל גזע כלה ונקרא עליו עולים משרשו, ואח"כ הביא טעמו של הר"ם אלשיך שמשנה ראשונה ואילך הולך ומתקלקל והבין שמקורו יכול להיות ג"כ מן התוספתא כנ"ל (שהרי לא הקשה כאן שאין לסברא זו מקור כמו שהק' אח"כ אסברת הרדב"ז עד שביאר מקורו של הרדב"ז ממקום אחר)

תשובה בענין האננס (PINEAPPLE)

ב' מהירושלמי שכל שתכונתו ירק אשר ממילא הוא ודאי ירק, א"צ להכללים וההגדרות שנאמרו, וכ' החוזו"א שמקורו של הרדב"ז יכול להיות משם, והנה אף אנן נאמר דמקורם של הגדרת ההלק"ט ושל הגדרת הרב בעל התניא יכולים גם הם להיות משם דמאי שנא, הא גם זה דבר התלוי בתכונת הצמח.

ראי' להתיר מן הירושלמי ע"פ פי' הפני משה

והנה הפנ"מ בירו' הנז' פי' באופן אחר ממה שפי' הגר"א, וז"ל כאן בודאי כאן בספק כלומר הכלל שאמרו הוא בדבר שבודאי ולעולם הוא כך אבל בכרוב אף על פי שתמצא לפעמים שנראה שעלין שלו מן גזעו הן עולין מ"מ על הרוב הן מן שרשיו והרי הוא כספק לענין כלאים אם זה יעלה מן הגזע או משרשיו כדרך שארי מין כרוב וספק איסורא לחומרא ואת שהוא עולה מגזעו לעולם בזה הוא שאמרו מין אילן הוא ואינו כלאים בכרם עכ"ל ומשמע לפירושו דבכה"ג אין מחמירין בספק זו אלא להשוותו ירק אבל לא להחמיר להשוותו אילן, דכן משמע בירו' דמשמע דמקשה דכרוב דיינין ליה כירק, ומשמע דלא דיינין ליה כאילן כלל דא"כ כבר נודע שהוא בתורת ספק ומאי מקשה, ובפנ"מ בד"ה התיבן כרוב כ' וז"ל ולכו"ע מין ירק הוא, הרי דמפרש דאין דנין ליה אלא כירק, ועוד דמשמע דהא דקאמר ולכו"ע ר"ל בין לב"ש ובין לב"ה (דאיתא לפני זה דפליגי לענין צלף דלב"ש ספיקא הוא וכאן לכו"ע ודאי ירק הוא), הרי בהדיא דלב"ש לא דיינין ליה בתורת ספק כצלף דמייירי התם. וכן מבואר בפירושי הראשונים וגם בפני משה בפ"ג דערלה הלכה ה' בד"ה הראוי לערלה ערלה דכרוב לא דיינין ליה אלא כירק, הרי דהיכא דהעלין יוצאין מעיקרו אף אם גם פעמים יוצאין מגזעו וכגון היכא שהתקיים עד שנה שנייה, ירק הוא לענין ערלה.

ובעצם פירוש של המימרא של התוספתא דאיתא שם בירושלמי בזה"ל את שהוא עולה מגזעו מין אילן משרשין מין ירק פי' הפנ"מ וז"ל שהעלין והנופים עולין מן הגזע ולא מן השרשים שבקרקע ה"ז מין אילן ואינו כלאים בכרם עכ"ל.

והנה האננס יוצאין עלים מעיקרו סמוך לארץ ממש, ונפו דהיינו שממנו יוצא הפרי, יוצא מן השורש כמבואר וא"כ הרי זהו הגדרת ירק הנאמרה כאן, ואף אם לפעמים יוצאין גם מגזעו וכגון היכא שלא נפל לארץ, הרי הוא דומה בזה לכרוב ע"פ דברי הפנ"מ.

שו"ת דברי מלכיאל

בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' קמ"ג) כ' כמה סימני ירק וכ' שאם העלים צומחים מן השורש אז הוא ירק, ועוד כ' דאם העץ הוא רך כירק אז דינו כירק, וב' ענינים אלו איתניהו אצל האננס כמבואר.

הרב בעל התניא והח"א

ויש גם ראי' מדברי כמה רבוותא ע"פ מה שביארו דברי התוספתא (כלאים פ"ג ה"ג) דאיתא דעלין יוצא מעיקרו הוא סימן ירק, דאף דיש מפרשים לפי דעת הרא"ש דהיינו שהעלין והאוכלים יוצאים סמוך לקרקע אצל השורש ולא שיש גזע המוציא העלין, ולפי פירוש זה אפי' אם הגזע הוא רך ועשבוני אם הגזע הוא מגביה מעל הארץ ואח"כ בגובה יוצאים העלין והאוכלים אילן הוא (לענין ברכה)²⁵, אמנם יש מפרשים דאינו ר"ל עלים מה שקורין 'בלעטטער' (leaves) אלא גם קנים רכים נקראים עלים לענין זה וכל גזע שהוא רך לעומת קשיותו של סתם אילן הוא בגדר עלים ונקרא עליו יוצאין מעיקרו, וז"ל ספר כפתור ופרח (פרק נ"ו, והוא ספר קדמון שהביאו דבריו גדולי הקדמונים הב"י והרמ"א והמב"ט והרדב"ז ועוד הרבה גדולי עולם) תוספתא זה הכלל כל המוציא עליו מעיקרו הרי זה ירק וכל שאין מוציא עליו מעיקרו הרי זה אילן כו' מסתברא לפי זה הענין שהפרי שנמצא ממנו בארץ הערבה מאד וקורין לו אלמוז (BANANA) שמברך עליו בפה"א שהרי העלין עולין לו מעיקרו והוא גבוה מאד וכלו משרשו ולמעלה גלדי גלדי בצלים כו' ומזה הטעם בעצמו מסתברא כדעת כל הגאונים שהזכיר הר"ם הלכות ברכות (פרק ח' ה"ה) שאמרו ז"ל על הסוכר ועל המוצץ קנה שלהם מברך בורא פרי האדמה שהרי עליו עולין משרשו אלא שהוא אמר שאין מברכין עליו אלא שהכל ושמה דהוה ליה לרב ז"ל כסחיטת פירות עכ"ל.

וגם מוכח מדברי מרמב"ם שהבין כן דברי התוספתא, דמוכח כן בהרדב"ז בפירושו על הרמב"ם²⁶,

²⁵ הב"ח והדרישה שאביא בחלק ב' בעזהשי"ת

²⁶ לא רציתי להאריך בפנים והבאתי הראי' כאן בהערה. דהנה איתא בעירובין (ל"ד:) דר' נחמן התיר להשתמש בקנים המחוברים בשבת, ומותבין עליה ממתניתין דהתם דאיתא דאסור, ומשנינן דיש לחלק בין עוזרדין לשאין עוזרדין, ואיית' ראי' לחלק הכי מדתניא דהקנים מין אילן הן ואינן כלאים בכרם ותניא אידך דהקנים מין ירק הן והן כלאים בכרם אלא ש"מ כאן בעוזרדין כאן בשאין עוזרדין, ופירש"י עוזרדין שהוקשה כבר הרי הן כאילן ושאינן עוזרדין היינו בעוד הקנים רכים דאז הוה כירק וז"ל הריטב"א ולפי שיטת רש"י ז"ל נראה דלענין כלאי' בכרם ג"כ יש במין קנים אחד שני דינים דכל זמן שלא הוקשו דינם כירק ואחר שהוקשו דינם כאילן כו' אבל יש שפירשו דעוזרדין ושאינן עוזרדין שני מיני קנים הם המין האחד הם לעולם רכים ודינם כירק והמין השני קשים לעולם ונקראים קנים עוזרדין ודינם כאילן ואפי' קודם שהוקשו עכ"ל וכן פי' גם הרשב"א שבתחילה הביא פירש"י ז"ל וכל שכן פי' גם הראב"ד ז"ל כרש"י אבל הוא עצמו הקשה על פירושם וע"כ פירש כמו שהבאתי מן הריטב"א.

והנה הרמב"ם בין בהלכות עירובין (פ"ו ה"י) שכל נתנו בראש הקנה אינו עירוב, ובין בהל' כלאים (פ"ה ה"ט) שכל הקנים והוורד והאטדין מיני אילן הן ואינן כלאים בכרם, לא חילק בין עוזרדין לשאינן עוזרדין, וכל הרה"מ בהל' עירובין שם וז"ל והרשב"א חילק במיני הקנים מכא סוגיא אשר שם ולא נזכרה בהלכות לפי שאין אנו בקיאים בהן ובשמותיהן עכ"ל, ודבריו צריכים ביאור דבשלמא בהל' עירובין משום שאין אנו בקיאים יש לנו להחמיר בכל מיני הקנים אפי' הרכין, אבל בענין כלאים דאם יהי' לאיזה מין דין ירק יהי' בו איסור כלאים האיך אפשר

וגם בשו"ת דברי מליכאל (שם) כתב תנאי זה לענין להתחייב בערלה, וז"ל ז' (ר"ל תנאי הז' שהביא שם ז' סימנים בענין מה נקרא אילן או ירק לענין ערלה) שיהא העץ קשה ככל עץ ולא רך כירק, כ"ה בעירובין (דף ל"ד:) שקנים הרכים דינם כירק והקשים דינם כאילן.

והרב בעל התניא בסדר ברכת הנהנין (פ"ו סעיף ז') כ' גדר ברור לענין זה לדעת אם הוא בגדר גזע רך לענין זה, וז"ל וכל זה כשחוזרים וצומחים ענפים מהעיקר (עיקר קורא שם למה שהוא למעלה מן הקרקע היוצא מן השרשים שלמטה מן הקרקע, כמבואר שם בסיף ו') והענפים הם שמוציאים עליו ופירות ולא העיקר שהוא קשה אבל מיני עצים רכין שהעלין והפירות יוצאין מהעיקר עצמו אינו נקרא אילן כלל לדברי הכל לענין ברכת בורא פרי העץ ואף אם אינו כלה כלל בחורף אלא כל העיקר נשאר קיים כל החורף וחוזר ומלחלח ומוציא עליו ופירות בשנה השנית מברכין עליהם בורא פרי האדמה כו' עכ"ל (ור"ל לכל הדיעות אפי' להרא"ש שהרי כ' לדברי הכל ע"ש) הרי דהא דהעלין והפירות יוצאין מהעיקר הוא הגדרה להא שכתב דהם מיני עצים רכין, דהרי תמיד בכל מיני פירות יוצא הפרי ממקום רך ולכן באילנות שיש להם עיקרים קשים אין העיקר עצמו מוציא הפירות אלא שהעיקר מוציא ענף שהוא יותר רך מן העיקר ואותו ענף הוא המוציא הפירות אבל אם העיקר רך שהעלין והפירות יוצאין מהעיקר עצמו אינו נקרא אילן כלל לדברי הכל,²⁸

להשמיט דבר זה הא בודאי א"א להקל בהם מחמת אי בקיאות, אע"כ אין שם שום השמטה דשם מיד אח"כ (בהלכה כ') כתב זה הכלל כל המוציא עליו מעיקרו ה"ז ירק וכל שאינו מוציא עליו ה"ז אילן עכ"ל והרה"מ נקט הפי' כהרשב"א ודלא כרש"י דהא הביא דעת הרשב"א דהחילוק היא במיני הקנין (ולא במין אחד עצמו) וממילא מין קנה שהוא רך ואין סופו להשקות ה"ז בגדר מוציא עליו מעיקרו.

ושוב מצאתי במאירי (בעירובין שם) כדברים האלה וז"ל כבר ידעת שהזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות בכרם הרי הן כלאי הכרם אבל אילנות בכרם אין בו איסור הקנים והורדים כו' ממין אילן הם ואין כלאים בכרם אבל הקדין והאורבנין מין ירק הן ויש בהן משום כלאים בכרם ואנו אין אנו בקיאי' באלו ולא בשמותיהם ומ"מ כלל אמרו כל המוציא עליו מעיקרו ה"ז ירק וכל שאין מוציא עליו מעיקרו ה"ז אילן כו' עכ"ל.

וכ"כ נמי הרדב"ז (בפירושו על הרמב"ם בהלכות כלאים שם) בהדיא בענין החילוק בקנים בין קשין לרכין כאשר אבאר, אלא דהוא נקט הפי' כרש"י וכראב"ד הנ"ל אשר על פי זה כ' דבענין כלאים אין ההלכה כאותו חילוק וז"ל אבל לענין כלאים לא שקיל וטרי כו' ולא מחלקין בין קשים לרכים שהכל מין אילן הוא ולענין כלאים בטר מינא אזלינן עכ"ל, דאיכא למידק מה הוסיף באלו מלים אחרונים דלענין כלאים בטר מינא אזלינן וכאילו ר"ל שאף שיש במין זה מצב שאינו כמו אילן מ"מ כיון שיש מצב דהוא כאילן מין אילן הוא, אלא בודאי התכוון לומר דכיון דסופו להתקשות ממילא הוי מין אילן גם מעיקרא בעודו רך, הרי דמין שאין סופו להתקשות כעץ, ירק הוא, ועפ"ז כ' וז"ל וי"ל דלא קי"ל כי האי תנא דאמר מין ירק הם והם כלאים בכרם אלא כי הך כללא דאמרין בתוספתא כל המוציא עליו מעיקרו וכו' וכתב רבינו בסמוך ועל זה הכלל אנו סומכין לענין ברכות עכ"ל, הרי זה כדברינו דבמקום לחלק במין אחד בין הזמן שהוא רך לבין הזמן שהוא קשה כ' דאין נקרא ירק אלא מין שמוציא עליו מעיקרא כלומר שהוא תמיד רך דאז נקרא מוציא עליו מעיקרו כמ"ש.

ואמנם בענין הגדר בזה מהו רך אין דעת הרדב"ז כהכו"פ שאביא בסמוך דלהרדב"ז אין נקרא רך אלא אם הוא רך מאד יותר רך מקני הסוכר דהרדב"ז עצמו בתשובה (סי' תקל"א) בענין סוכר ס"ל דצמח קנה סוכר בגדר עץ הוא, וע"כ דלהרדב"ז לא יקרא רך משום הא בלבד שהוא עשבוני, וע"כ דפליגי בזה דלדעת הכו"פ נקראים קני הסוכר עלים כמו שאכתוב בסמוך, שהוא רך לעומת קשיותו של עץ.

והנה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספר דרך אמונה הלכות תרומות (פ"ב ה"א בבה"ל ד"ה אדם) הביא דברי הכפתור ופרח (בפרק כ"ו) והקשה עליו ז"ל ובענין צוקר וקני צוקר כו' והנה לענין מעשר כ' הכו"פ פ"ו שלפ"ד הגאונים שמברכים בפה"א הטעם משום שקנים מין ירק כדאמר' בעירובין ל"ד: לענין כלאים כו' וכל הדברים אינם מובנים חדא דמה מביא מעירובין הרי שם הגמ' מחלקת בין עוזרדין לשאין עוזרדין והקשים הן אילן ולא ירק כו' עכ"ל, ואמנם לק"מ ע"פ דברי הכו"פ בסי' י"ג שאביא בסמוך שביאר טעמו כמו שאכתוב, אשר יוצא מדבריו דדעתו דקני הסוכר הם בגדר קנים רכים (והמציאות היא דקנה סוכר אינו מתייבש אלא מתעפש אשר הכו"פ כ' הגדרה זו).

²⁷ שוב מצאתי שפי' כן בהדיא החיי אדם (כלל נ"א נשמת אדם ס"ק ז') וז"ל ואף שהרמב"ם אינו מביא בהל' כלאים חילוק זה דר"נ (דיש לחלק בין עוזרדין לשאין עוזרדין) אלא כתב שם בפ"ו סתם הקנים והורד והאטד מין אילן, נ"ל דסמך עצמו על מה שסיים שם זה הכלל כל שמוציא עליו מעיקרו ירק וכל שאינו מוציא עליו מעיקרו אילן, וא"כ הוא עצמו החילוק שבין עיזרדין עכ"ל וע"ש עוד שהאריך.

²⁸ והנה יש לחקור בדעת שו"ע הרב האם צריך דוקא שניהם עלים וגם פירות יוצאים מענפים כדי להיות נחשב אילן, ומה אם חדא יוצא מעיקרא ולא אידך, ויש להקשות הדיוקים בדברי הרב אהרדי בענין זה מרישא לסיפא, שכל' והענפים הם שמוציאים עליו ופירות ולא העיקר שהוא קשה כו', דמשמע שהעיקר אינו מוציא שום אחד מאלו, ואח"כ כ' אבל מיני עצים רכין שהעלין והפירות יוצאין מהעיקר עצמו כו', דמשמע שהעיקר מוציא שניהם. ואולי הם במציאות תמיד הולכין יחד, או אולי י"ל דמספקא ליה, ויותר נראה דאם אין מוציא פרי מעקרו אלא תלויים בשרביט או גבעול היוצא מן העיקר, אז אפי' אם העלים יוצאים מן העיקר עץ הוא ולא ירק, וכמו בתמרים דהא כפות התמרים כולו ירק וירוק ואין השדרה מתקשה בעת שיש עלים ירוקים לחים יוצאים ממנו אלא כשהשדרה מתקשה, גם העלים מתקשים עמו ביחד ואין הקושי כדוגמת עץ אלא סי' יבשות ומיתה הוא וכדאיתא בירושלמי (סוכה פ"ג ה"א) דפסול לולב יבש הוא משום לא המת' היללו גו' והכי חזין במציאות הדבר שכשמתייבש אינו מתקיים באילן כענף שנתקשה אלא נופל לארץ, והרי כל הלולב עלה הוא, אבל התמרים גדלים בשרביט היוצא מן האילן, וכן נראה לי ראי' מדברי הב"ח בסי' ר"ג שבהתוספתא דאיתא כל שמוציא מעיקרו עשב הוא כו' מיהא לפרש דר"ל שמוציא עליו מעיקרו אלא שמוציא אוכל מעיקרו, כנראה דדעתו שזה שמוציא עליו מעיקרו אינו מראה סימן ירק וא"כ כ"ש שכשמוציא עליו מגזעו אין בכך כלום ובאמת הרבה פעמים אנו רואין עלים הצמחים מעיקרי אילנות, והא דנקט הרב עלים י"ל כמו שכל' הב"ח שם שהאוכל שיוצא מן הענף רגילות הוא שיהיו עליו.

והנה בדיון סוכר לא הביא בשו"ע הרב (סי' ר"ב ס"ב) את השיטה האומרת בפה"א אלא בפה"ע או שהכל, וע"כ דלדעתו אין קנה הסוכר בגדר רך, והרי קנה הסוכר יש לו עלים היוצאים מהקנה, אלא מוכח דבעלים לחוד יוצאים מהעיקר ולא פירות לא נחשב בזה אילן, אך זה שבקנה הסוכר הרי פריו דהיינו השרץ יוצא מעיקר הקנה, אינו דומה להנאמר כאן דבסוכר אין שם פרי כ"א השרץ ובודאי זה שיש שרץ באילן אינו מורה שהאילן היא רך שהרי כל האילנות החזקים יש בהם שרץ, וכדחזינן באילן Maple שעושים משרץ היוצא מעיקרו Maple Syrup.

והרב בעל הקונטרס הביא שבקצות השלחן (בסי' מ"ט בבדי השלחן ס"ק ו') האריך בדברי אדמו"ר ז"ל והקשה מסוכר כנ"ל, וכבר ביארתי דלק"מ, והקשה גם מתמרים וז"ל ועוד דגם תמרים אע"פ שיש לו ענפים מ"מ הפירות אינם גדלים על הענפים שהם הלולבים אלא יוצאים מראש העיקר עצמו כידוע עכ"ל, ואיני יודע מאי קאמר דהא אין התמרים עצמם יוצאים

תשובה בענין האננס (PINEAPPLE)

וממילא פשוט דאפי' אם אותו העיקר הרך שהוא עצמו מוציא פרי, מתפצל לעשות עוד חומר כדוגמתו ממש היוצא ממנו והפיצול הזה מוציא ג"כ פרי כדרך שהוציא העיקר לא איכפת לן בזה ועדיין נקרא עליו יוצאין משרשיו כי זה סימן לרכות הצמח. וכן הביא הצמח צדק (בחיידושו על הש"ס בברכות על ההיא שמעתתא דדף מ.) את דעת הרב בעל התניא וז"ל ומ"ש רבינו בסידור דבעינן שיוציא פירות מענפיו ולא מהעיקר זהו ע"פ תוספתא שכתב הרא"ש עכ"ל, הרי שביאר דעת הרב דהעיקר הוא שאינו מוציא מהעיקר כ"א מענפיו, דמשמע דאם מוציא מהעיקר אז אפי' אם מוציא גם מן הענפים ירק הוא.²⁹

וכ"כ בנשמת אדם (כלל נ"א אות ז') וז"ל דכל שמוציא עליו מעיקרו ר"ל שאינו גדל בשרביט וגבעול רק עליו כמו פאזימקעש (STRAWBERRIES) הוי ירק אבל מה שאינו מוציא עליו מעיקרו אלא מענפיו כמו תותים שקורין ברומבער (BLACKBERRY) וכמו מאלניעס (RASPBERRY) שגדילים על גבעולין גבוהין ומהענף יוצא עליו פירות זה נקרא אילן וזהו כוונת הטור דפשיטא ליה דאלו הגדלים על עשבים הם ירק וכו' עכ"ל והנה הסטראבעריס אמנם גדלים על העיקר אבל הרבה פעמים מתפצל העיקר ויוצא עוד פרי מן הפיצול ועכ"ז נקרא שגדל על העיקר. וכן מוכח נמי ממה שפי' בנשמת אדם (שם) את דברי הרמב"ם שביאר הגדרת התוספתא לדעת הרמב"ם באופן המועיל בענין האננס להחשיבו ירק, וז"ל ואף שהרמב"ם אינו מביא בהל' כלאים חילוק זה דר"נ אלא כתב שם בפ"ו סתם הקנים והורד והאטד מין אילן, נ"ל דסמך עצמו על מה שסיים שם זה הכלל כל שמוציא עליו מעיקרו ירק וכל שאינו מוצא עליו מעיקרו אילן, וא"כ הוא עצמו החילוק שבין עוזרדין, בודאי כל שמוציא עליו מעיקרו ובחורף כלה לגמרי העץ והענף א"כ לעולם הוא רך ומיקר ירק, ומה שמוציא עליו מענפיו דהיינו שנשאר הענף בימות החורף וא"כ כבר נתקשה ומקרי אילן אף ברכותיו וכמ"ש הרשב"א עכ"ל. הרי שביאר טעם ההגדרה שמוציא עליו מענפיו, דהיינו לומר שהעיקר נעשה קשה כעץ, אבל אם אין העיקר מתקשה אלא

מהעיקר אלא שיוצא מן העיקר שרביט אשר תלויים עליו התמרים, וז"ל הנשמת אדם (כלל נ"א ס"ק ז') דכל שמוציא עליו מעקרו ר"ל שאינו גדל בשרביט וגבעול רק עליו כמו פאזימקעש הוי ירק עכ"ל, הרי בהדיא דמה שגדל בשרביט אין נקרא שגדל מעיקרו.

ואמנם בבדי השלחן תירץ דס"י זה לא איתמר אלא בעצים נמוכים ורכים דהרב סמך עצמו על מה שכל לפני זה שם בסעיף ו' וז"ל וסימן לידע איזהו פרי העץ ואיזהו פרי האדמה בעצים הנמוכים כמיני סנה וכיוצא בו עכ"ל וגם סמך אמה שכל כאן מיני עצים רכים שהעלין והפירות יוצאים מהעיקר עצמו דדוקא בעצים נמוכים ורכים יש חילוק זה שאם הפירות יוצאים מהעיקר עצמו הוא פה"א אבל לא באילנות הגמורים שניכרים לעין כל בקומתם ובגדלם כו' ובגמ' עירובין דל"ד ע"ב מצינו חילוק בקנים עצמן דכשהן קשין מין אילן הן ובעודם רכים הם כירק ע"כ לשון של ספר בדי השלחן. והנה מה שחילק הבדי השלחן דלא נאמר הסי' אלא ברכים יש להבין דבריו כדרך שביארתי דדוקא כשמה שיוצא הפרי מעיקרו הוא סי' רכות יש חילוק זה דלא נאמר הסי' אלא להורות ע"כ שהוא רך אשר לא שייך לומר כן בסוכר כדביארתי דשרף אינו סימן של רכות. והנה בעל הקונטרס כ' שהבדי השלחן שהתנה שיהא רך כוון לומר שיהא רך כ"כ עד שנכפף ונכפל בקלות ממש שהרי הביא הא דעירובין דמיירי הכי, והביא שכן כ' בשעה"צ (ס' ש"ו סק"ט) וחוצ' מזה שבשעה"צ ליתא לשון זה דז"ל השעה"צ שם אבל בירק מתוך שהוא רך, נכפף ונכפל בעת השימוש ואין נוח להשבר עכ"ל ולשון זה אינו משמע דוקא 'שנכפף ונכפל בקלות ממש' אלא גם כל גדר רך שיש לו גדר מה מן הגמושית יכול להיות בכלל זה, (וזכר לדבר דאיתא (תענית כ:) לעולם יהא אדם רך כקנה כו' ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב ספר תורה תפילין ומזוזות ע"כ, והרי בקנה רך מיירי כדאיתא רך כקנה, ואעפ"כ ראוי להשתמש בו לקולמוס, והרי אינו נכפף ונכפל בקלות ממש אלא שיש לו קצת גמישות), וממילא בטלה כל הדרוש מעיקרו, ואמנם הרב בעל הקונטרס דרוש דרש גג על גג לסתור הראי' מדברי שועה"ר, דהיינו שבתחילה החליט לפ' כפירושו של הבדה"ש שאין זה פי' הפשוט וגם אינו נראה כמו שיתבאר וגם הצמח צדק והתהלה לדוד לא פירשו כוונת' במה שכל בהמשך דבריו, ואח"כ תפשו להבדה"ש בלשון שהביא ראי' מש"ס עירובין אשר לרווחא דמילתא כתבו דלא הי' מוכרח להביאו לצורך פירוש, ואח"כ הבין דמדבתיא ראי' זו זאת אומרת שכוון לומר דמיירי דוקא ברך באופן דמיירי התם לענין הלכות שבת, (ובאמת נראה דפשוט הפשוט בגמ' שם אינו כן לומר דכוונת הש"ס היא לומר דהגדרת ירק לענין כלאים שוה לדיון ההשתמשות בשבת דא"כ איך קאמר ומנא תימרא דשני לן בין עוזרדין כו' וכי ס"ד דמין רך ממש דינו שוה למין קשה, דבין לענין שבת ובין לענין כלאים זיל בתר טעמא דבדין השתמשות בשבת הרי בקשה יוכל להשבר משא"כ ברך, ומדוע צריך ראי' לחלק, ובדין כלאים הרי מינים שונים בודאי יש לחלק ביניהם ושפיר מסתבר דמה שהוא רך יתכן יותר להגדירו כירק ממה שהוא קשה, וגם מה ענין להביא ראי' מדיון כלאים דהא אין הטעמים שוין בכלאים ובשבת אלא נראה דר"ל מנלן דאפי' במינים הדומים זל"ז כגון ב' מיני קנים אשר שניהם קנים נקראים נחלק בדינם בין אותו שהוא רך לבין אותו שהוא קשה ולא נימא לא פלוג בכל מיני קנים, וע"ז קאמר דאשכחן כן בדין כלאים, אבל לא התכוון להשוות הדינים דהא אין שום טעם ולא שום סברא להשוותם), ועוד נקט לענין שבת דבעינן שיהא רך כ"כ עד שנכפף ונכפל בקלות ממש אשר לא מצאנו כן כנ"ל והחליט דהבדי השלחן מיירי במין שהוא רך כל כך עד שנכפף ונכפל בקלות ממש, דפשוט ומבואר בדברי הרב בדי השלחן דלא התכוון לומר דצריך שיהא רך עד שנכפף ונכפל בקלות ממש, אלא בא להראות שרכות סי' ירק הוא שהרי ז"ל הבדי השלחן דדוקא בעצים נמוכין ורכין יש חילוק זה אבל לא באילנות הגמורים שניכרים לעין כל בקומתם ובגדלם עכ"ל הרי שלא הוציא מכלל הסי' אלא אילנות הגמורים שניכרים לעין כל בקומתם ובגדלם, ותדע שגם בנשמת אדם (כלל נ"א אות ז') הביא ראי' זו ומוכרח מדבריו שלא התכוון לומר שיהא רך עד שנכפף שהרי כ' שם דכל מה שכלה בחורף עד עיקרו מקרי רך, והרי כמה מינים קשים נכללו בכלל זה כמו אלמוז (בננה) שהוא עומד מוצק חזק ואינו נכפף כלל אפי' אם יתאמץ אדם לכופפו אינו יכול, וממילא גם הבדה"ש התכוון בדרך זה. וכן מוכח נמי מלשון הדברי מלכילא שהבאתי שכתב 'שיהא העץ קשה ככל עץ'

וממילא גם אם נסכים לביאור זה של הבדי השלחן, הרי לפי זה נמצא דהאננס בודאי בכלל ירק הוא דהא מין נמוך הוא כעשב בינוני או פחות שע"פ הרוב לא יגדל גבוה יותר ממטר, ואצל המין שראיתי הגיעו הצמחים בשיא גדלם לקצת פחות ממטר וגם הוא רך כשאר מיני ירק וכהגדרתו של הרב דמוציא הפרי והעלין מהעיקר עצמו.

ואמנם ביאור זה שהרב מיירי בעצים נמוכים ושסמך עצמו על מה שכל בס"י לדידי קשה לומר כן, חדא דכשכתב הגדרת אילן בשו"ע שלו בסי' ר"ג לא כ' דמיירי בנמוכים וע"כ דאין זה מעבב ההגדרה, ולא אשכחן מי שיכתוב תנאי זה לענין הא דברכות (מ.) לומר דלא מיירי אלא במינים נמוכים, אלא שכאן ביאר יותר ע"פ המציאות ודיבר בהווה שהרי באילנות גבוהים לא שכיח לא שכלה העץ ולא שכלה הענף, ועוד בדפשוטן של דברים נראה דדברי אדמו"ר אלו הם ע"פ התוספתא כמובן מפשטות לשון, וכן הבין הרב צמח צדק (בחיידושו על הש"ס בברכות על ההיא שמעתתא דדף מ.) את דעת הרב בעל התניא וז"ל ומ"ש רבינו בסידור דבעינן שיוציא פירות מענפיו ולא מהעיקר זהו ע"פ תוספתא שכתב הרא"ש עכ"ל, וכן הבין התהלה לדוד שמקורו הוא מן התוספתא, ואף שהבדי השלחן מחמת דוחק קושיא אחרת שם כ' בדרך אפשר שאין מקורו מן התוספתא אלא מן הירושלמי, ע"ש, פשטות הדבר אינו משמע כן (וגם הנשמת אדם תי' קושייתו באופן שא"צ לדחוק), וממילא עכ"פ אם נפרש כן, דדבריו הם ע"פ התוספתא, הא כבר הביאו כמה פוסקים הגדרת ירק ע"פ התוספתא הזאת ונכלל בדבריהם גם צמחים גבוהים, וכבר הבאתי דברי הכפתור ופרח שלמד מתוספתא זו דמוזי (BANANA) מין ירק הוא וכל שם זל"ל שהרי העלין עולין לו מעיקרו והוא גבוה מאד עכ"ל, ממילא אינו מסתבר לומר דדברים שנאמרו ע"פ הך תוספתא מיירי דוקא במינים נמוכים וכ"ש דאם דעתו לומר כן הו"ל לפרש כן בהדיא דהא אחרים לא פירשו כן ולא יהא זה מובן מאילו, ועל"פ מסתבר דסמך עצמו בפירושו זה על מה שנקט שאין מקורו של הרב מן התוספתא אלא מן הירושלמי, וממילא אותן שהבינו שמקורו מן התוספתא לא יסכימו גם במה שכל' כאן בפירוש דברי הרב.

²⁹ ופשוט דאין לתפוס על זה מדברי שבלי הלקט (ס' ק"ס) שכל זל"ל וצולף דהוא נצפה אע"ג דכדלי' בסיתואו והדר פארי משרשיו עיינו ביה רבנן וחזי דמקין משרשיו ומקין נמי מעצו ואמרו כי האי גוונא עץ הוא עכ"ל דכאן בענין הגדרתו של הרב בעל התניא, אין זה נקרא מקין מעצו כלל דכולו משרשיו הוא שהרי אין שם שום ענף שאינו רך באופן שיכול להוציא פירות אשר זהו הגדרתו של עלין יוצאין משרשיו דעלין היינו ענף רך שהפרי גדל עליו.

תשובה בענין האננס (PINEAPPLE)

שבמשך הזמן מתפצל העיקר ומתפשט להוציא עוד ענפים כעין העיקר ממש והעיקר עצמו ג"כ נשאר מין רך ועשבוני כאשר בתחילה וכמו הענף החדש, כמו שהיא מציאות האננס, זהו ירק, שאמנם העיקר של האננס אחר שהוציא פריו הראשון נשאר מין רך ועשבוני.

דעת הרמב"ם והרדב"ז

והנה מאחר שמצינו שהרמב"ם והרדב"ז ס"ל דרך הוא סימן ירק, אלא שלא כתבו גדר בזה מה נקרא רך, בודאי נאמן עלינו הרב בעל התניא ונאמן עלינו הנשמת אדם להגדיר דבר זה, כי לא מצינו שום חולק על הגדרתם בענין מה נקרא רך, ואף שהרדב"ז חולק על הכפתור ופרח בענין סוכר, הא גם הרב בעל התניא חולק וס"ל דנקרא אילן ואמנם היכא שהעיקר הוא רך עד שפירות יוצאים מהעיקר עצמו, זהו הנקרא רך לענין זה.

הרב פעלים

וגם בשו"ת רב פעלים בענין הפאפאיא (סי' ל" בסוף הסימן) הביא זה שהפרי יוצא מן העץ לסימן שהוא ירק. ואמנם הפאפאיא גדל באמת על שרביט אלא שהשרביט הוא קטן מאד והפרי יוצא סמוך מאד לעיקר הגזע ולדעת הרב פעלים גם בכה"ג נקרא יוצא מן העיקר, אבל האננס אין לו שרביט כלל ויוצא ממש מן העיקר כמו הסטראבעריס.

וע"פ דברים אלו הרי גם האננס הוא בכלל זה שהרי כבר מבואר שמציאות צמח האננס היא שמוציא הפרי מעיקרו, ואח"כ מתפצל העיקר כל' שיוצא ממנו ענף אבל אין שום הבדל בצורת הענף מצורת העיקר, כי אין העיקר מתקשה אלא נשאר כגבעול של ירק כמו שהיה וכמו הענף החדש ופשוט.

סיכום גדר האננס ע"פ הפוסקים

ממילא ע"פ כל הנ"ל אין להאננס גדר אילן לענין ערלה, ואפי' חסידי עולם לא מצאו מקום לנהוג חומרא בזה כלל. ואלו הם הפוסקים אשר מפייהם אנו חיים בענין זה כאשר ביארתי אחד אחד:

- החיד"א (מחזיק ברכה או"ח סי' ר"ג סק"ב)
- ההלכות קטנות
- כפתור ופרח
- מהר"ם אלשיך
- החזו"א
- המאמר מרדכי לכאורה
- פי' הגר"א על הירושלמי
- פי' הפנ"מ על הירושלמי
- הדברי מלכיאל
- שו"ע הרב בעל התניא
- הנשמת אדם
- הרמב"ם
- הרדב"ז
- הבן איש חי בשו"ת רב פעלים

ממילא הרי הדבר בנוי לתלפיות ולא נשאר בזה מקום לפקפק ולחוש בהאננס משום ערלה, לא מבעיא בחוץ לארץ אלא אפי' בארץ ישראל.

ודע דהיתר האננס יותר פשוט מהיתר הבדאנגאן, ומן הסתם אותם ששאלו על הבדאנגאן לא היו מסתפקים במין זה כלל,

- כי הוא רך (ואפי' הכפתור ופרח שאוסר בדאנגאן יתיר בזה)
- כולו עשבוני, ירוק, ואינו מעוצה כלל.
- ע"פ רוב הוא נופל ממש אחר פריו הראשון אא"כ מחזיקין אותו מלפול ע"י תחבולה
- אפי' כשמחזיקין אותו מלפול הוא הולך ומתנוון מיד משרשיו אחר פריו הראשון ואולי יש לומר דזה נקרא שאינו מתקיים אחר פריו הראשון כי אין קיומו בשלמות. (ויתבאר סברא זו יותר להלן בעזה"ש"ת)
- עליו יוצאין מעיקרו סמוך לקרקע.

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

ממילא מאחר שהבדאנגאן מותר גמור כהוראתם של גדולי הקדמונים וכמעשה הגדולי עולם הצדיקים והחסידיים שרב גוברייהו מאד אשר מעשה כזה בודאי רב היא, כ"ש האנוס.

חלק ב'

אחר שנתבאר ע"פ דברי הפוסקים שאין שייך לחוש בהאנוס משום איסור ערלה, אבוא בכאן בעזהשי"ת לבאר כמה ענינים בכדי שלא יקשה ממאי דאשכחן הגדרות בגדר מה נקרא אילן לענין ברכה, אשר יחשוב החושב שממש פירכא על הוראת רבוותא שלא הגדירו לענין ערלה כעין אותן ההגדרות. (אבל אין זה צורך לעניננו לענין הוראה למעשה, כי אפי' אם נשאר בקושיות א"א להחזיק לכל אלו רבוותא כטועים, והרי הוראתם ברורה להיתר כמבואר וגם עשו מעשה להיתר כמבואר ומעשה רב)

הנה בשו"ע בהלכות ערלה (יו"ד סי' רצ"ד) לא נאמר שום הגדרה מה נקרא אילן לענין ערלה, וזאת אומרת שלא נמצא בהדיא בש"ס ובראשונים, ממילא גם בשו"ע ליתא, אמנם לענין ברכה נאמרה הגדרה, כלומר להורות אם יש לברך בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, ולענין כלאים ג"כ נאמר הגדרה, ר"ל דאיסור כלאי הכרם הוא לזרוע תערובות של ירקות או תבואה בצד הגפנים אבל אין איסור לנטוע אילן בצד הגפנים ממילא להכי איתמר בענין כלאים גדרי אילן לומר דאין כלאים אם הוי בגדר אילן, אבל ההגדרה הנאמר לענין כלאים אינו אותו הגדרה הנאמר לענין ברכה, וממילא יש צד לומר שיכולים לדמות מילתא למילתא וללמוד דין ברכה מכלאים וכלאים מברכה, וערלה מאחד מאלו או משניהם, או יש לומר דדין ערלה יש לו גדרים לעצמו ואינו דומה לגמרי לא לברכה ולא לכלאים. ועל כן ארצה לדון על זה.

הגדרות אילן דאשכחן בדברי חז"ל

דבדברי חז"ל מצאתי לעת עתה ה' מקורות לסימני אילן המובאות בדברי הפוסקים:

א' דתנן (ברכות מ.) ועל פירות הארץ (אם בירך) בורא פרי העץ לא יצא, וקאמר התם פשיטא ארנב"י לא נצרכה אלא לר"י דאמר חטה מין אילן היא דתניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון רמ"א גפן היה כר' רבי נחמיה אומר תאנה היתה כו' ר"י אומר חטה היתה כו' ס"ד אמינא הואיל ואמר"י חטה מין אילן היא ליברך עליה בורא פרי העץ קמ"ל היכא מברכין בפה"ע היכא דכי שקלת ל' לפירי איתא לגוואזא והדר מפיק אבל היכא דכי שקלת ל' לפירי לית' לגוואזא דהדר מפיק לא מברכין עליה בפה"ע אלא בפה"א.

ב' ז"ל התוספתא דכלאים (פ"ג ה"ג) כל המוציא עליה מעיקרו ה"ז ירק וכל שאינו מוצא עליה מעיקרו ה"ז אילן.

ג' ירושלמי (ספ"ד דמעשרות) מביא התוספתא בזה"ל את שהוא עולה מגזעו מין אילן משרשיו מין ירק ופריך הרי כרוב ומשני כאן בודאי כאן בספק, וע' לעיל שהבאתי הביאור ע"פ הגר"א ומה שכתב עליו החזו"א, והבאתי גם הביאור ע"פ הפני משה.

ד' תוספתא (לא ידענו מקומו, וגם החזו"א לא ידעו כדמוכח מדבריו, אבל הביאו הרדב"ז מסברת עצמו ובספר מחנה ישראל כ' ע"ש מוהר"ש גארמיזאן ז"ל שטעם זה כתוב בתוספתא) דכל דבר שמוציא פרי תוך שנתו לזריעתו אינו נקרא אילן לענין ערלה ואינו אלא ירק.

ה' דאיתא (עירובין ל"ד:) דתניא הקנין והאטדין וההגין מין אילן הן ואינן כלאים בכרם ותניא אידך הקנים והקידן והאורבנין מין ירק הן והן כלאים בכרם קשיא אהדי אלא ש"מ כאן בעוזרדין (פי' קשין) כאן בשאין עוזרדין ש"מ ע"כ. הרי מחלק בין מינים קשים לרכים.

והנה בהא דאיתא היכא דכי שקלת ליה לגוואזא כו' פליגי הראשונים בפירוש, אם גוואזא היינו השרשים או עיקרו של אילן או ענפיו, ולא אאריך עתה בעצם דברי הראשונים בזה, אך אאתיק דברי הטור (באו"ח סי' ר"ג) וז"ל וסימן לידע איזהו פרי עץ או פרי האדמה כל אילן שעושה פירות משנה לשנה נקרא פרי העץ אבל כל דבר שאין שרשיו נשארים בארץ וצריכין לזרועו בכל שנה נקרא פה"א הילכך היה אומר ה"ר יצחק תותין הגדלין בסנה וכיוצא בהן מברכין עליהן בפה"ע שמין אילן הם וה"ר יוסף כתב שיש לברך עליהן בפה"א לפי שמצא בתשובת הגאונים כל אילן שיבש בסיתא וכלו גוואזא וטרפיה לגמרי והדר פארי משרשיו מברכין עליו בפה"א וא"א הרא"ש ז"ל היה נוהג כדברי ר"י עכ"ל.

ובביאור דברי התוספתא (אותו שהביאו הראשונים) פליגי ג"כ.

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

- אם הפירוש במאמר הנ"ל מש"ס ברכות הוא כהגאונים אז שייך לומר שהגדרת התוספתא הוא ממש כהגדרת הגמ', כי עלים היינו כל חלק רך אשר דרכו שלא להתקיים משנה לשנה וכ"כ הב"י³⁰ והדרישה³¹ וכן משמע בחזו"א³², וי"ל דכן משמע בתשו' הגאונים (אוצר הגאונים מרכות מ.)³³
- או אולי יש לפרשו לדעת הגאונים שיש עוד תנאי מלבד הנאמר בש"ס והוא בענין איכות הגזע היוצא משם, דעלים היינו כל חלק רך אלא שאין הטעם בזה מחמת שדרכו שלא להתקיים משנה לשנה כי אפי' אם מתקיים משנה לשנה כל שהוא רך ירק הוא שזהו תכונת ירק שהוא עשבוני ולא מעוצה. וכן יש לפרש דעת הרב בעל התניא.³⁴ או יש לפרש שמקורו הוא מן הירושלמי שהבאתי³⁵
- אם הפירוש במאמר הנ"ל מש"ס ברכות הוא כהרא"ש א"כ אינו אותו הגדרה של הגמ' שהרי להרא"ש אפי' אם כלה עד שורשו כל שנשאר שורש בארץ שממנו מתחדש צומח עוד מברכין בפה"ע, אלא שיש עוד תנאי בענין איכות הגזע היוצא משם, ואפשר לפרשו כנ"ל דעלים היינו כל חלק רך אלא שאין הטעם בזה מחמת שדרכו שלא להתקיים משנה לשנה, כי הרי עכ"פ השורש מתקיים, אלא הטעם היא שזהו תכונת ירק שהוא עשבוני ולא מעוצה והוא רך ולא קשה, וכן דעת הרב בעל התניא³⁶ והנשמת אדם³⁷ והכפתור ופרח³⁸.
- או יש לפרשו לדעת הרא"ש דר"ל שהעלין יוצאים סמוך לקרקע אצל השורש ולא שיש גזע המוציא העלין, ולפי פירוש זה אפי' אם הגזע הוא רך ועשבוני אם הגזע הוא מגביה מעל הארץ ואח"כ בגובה יוצאים העלין אילן הוא, וכן הבין הפני משה³⁹ וכ"כ בדברי מליכאל⁴⁰ וכ"כ גם הב"ח⁴¹ והדרישה⁴² אלא דלדידהו עלים ל"ד אלא ר"ל עלים ואוכלים, אבל אם רק העלים יוצאים סמוך לקרקע אבל האוכלים יוצאים הגובה אילן הוא.

קושיא על ההיתרים שכל הקדמונים להתיר הבדאנגאן משום ערלה

וממילא לפ"ז יקשה איך התירו הבדאנגאן משום ערלה, הא כל הצמח מתקיים אחר דשקלת לפירי וכ"ש ששרשיו קיימים ולא שייך לומר עליו כי שקלת לפירי ליתיה לגוואזא. וגם לכאורה אין לומר עליו שמוציא עלים מעיקרו.

³⁰ (או"ח סי' ר"ג) ז"ל ומ"ש רבינו בשם תשובת הגאונים כל אלו שישב בסיתא וכו' מסיים בה בתשובת הגאונים בלשון זה דהכי אמר גאון תני בתוספתא כל שמוציא עליו מעיקרו עשב הוא וכל שמוציא עליו מעצו עץ הוא כו' עכ"ל

³¹ (שם ס"ק א') להתוספתא לפי שיטת הגאונים ז"ל והגאונים ס"ל כל שנתייבשו הענפים בכל שנה מקרי אף הענפים החוזרים ויוצאים מהגזע מקרי עליו יוצאין מעיקרו הואיל ואין עומדין הענפים משנה לשנה.

³² (ערלה סי' י"א ג' ד"ה ו' המרדכי) ז"ל וכו' המרדכי בשם תשובת הגאונים דאיתן הגזעים דכלים בחורף ובשנה הבאה יוצא גזע חדש מן השרש הוי כעולה משרשיו כיון דגם הגזע כלה עכ"ל הרי ביאר שזה שכלה גזעו בחורף הוא הגדר שהוזכר בתוספתא דעולה משרשיו, (אבל במרדכי עצמו אין מוכרע כן כי החזו"א לא העתיק לשון המרדכי ממש אלא כתבו בלשון עצמו כפי מה שהבין)

³³ ז"ל התשובה ומסורת היא בדברים שנשמעו מפי רב יהודאי גאון וכל אילן דנתרין אטרפיה מגזיה אילן ניהו ומברכין על פירותיה ב"פ העץ וכל אילן דיביש בסתוא וכאילי לגמרי גזיה ואטרפיה והדר פארי משורשין דילי' כגון מוזי וכלון בדצנאן והשדנאן דאינו קניברס ושומשי מברכין על פירותיהן בורא פרי האדמה דהכין אמר גאון תאני בתוספתא כל שמוציא עליו מעיקרו עשב הוא למאי נפ"מ לברוכי עליה בפה"א וכל שמוציא עליו מעצו עץ הוא למאי נפ"מ לברוכי עליה בפה"ע והני מוזי כיון דכלו עצי לגמרי והדר פארי משורשין מברכין עליה בפה"א עכ"ל והוא דקאמר ב' פעמים למאי נפ"מ לברוכי עלי' כו' דברי הגאון הם ולא מדברי התוספתא, וגם א"ל ל' שכך היתה גירסתם בתוספתא דא"כ מאי קאמר דהכין אמר גאון תאני בתוספתא כו' והוא לא הביא אלא לשון התוספתא, כן נראה לומר ע"פ הדרישה,

³⁴ בסדר ברכת הנהנין (פ"ו סעיף ז') שהבאתי לעיל דדעתו דאם הוא רך מברכין בפה"א לכו"ע, ולפ"ז מאי דקאמר בתשו' הגאונים הנ"ל דהכין אמר גאון סוף מאמר הוא ואח"כ הביא התוספתא והוא מילתא אחרית ור"ל דגם תנאי זה ישנו לענין ברכה. כן הוא לכאורה דעת בעה"ת בפירוש התוספתא ע"פ הגאונים, שהרי כתבו הרב צמח צדק והתהלה לדוד שמקורו של הרב הוא מן התוספתא, ואמנם כבר הקשה עליהם בבדי השלחן דאין אפשר לומר דמקורו הוא מן התוספתא דהא מובא בב"י (שהעתיקת בהערה 11) דהגאונים פירשו התוספתא באופן אחר, (וע' בבדה"ש שביאר לפי דעתו את המקור, וקשה לי עליו דיוצא מדבריו דביעבד יוצא בבפה"ע, ולכאורה מבואר בדברי הרב דר"ל דבמינים כאלו אינו יוצא אפי' בדיעבד אם בירך בפ"ע דאם יצא א"ל להלכה אינו מתקיים אלא שהוא כגלדי בצלים ותו דהסוכר מתקיים ולכמה שנים (ולא כמו שחשב בעל הקונטרס דדעת הכו"פ הוא לפ' התוספתא כהדרך ד"ה מרדכי) ביאר טעם האטם משום שאינו חשוב, והבאר הגולה (סי' ר"ד אות פ') והפרמ"ג (שם א"א ס"ק כ"ג) ביארו הטעם שאין מברכין בפה"ע על מיני קוצים, ובנשמת אדם (כלל נ"א סק"ט ד"ה ומאלינעס) כתב משום שאין העץ ראוי למלאכה לכן אין ראוי לב' בפה"ע.

³⁵ והנה הרב צמח צדק והתהלה לדוד כתבו שמקורו של הרב הוא מן התוספתא, אך י"ל שבאמת כן הוא ביאור התוספתא לפי הרא"ש אבל להגאונים הרי הבאתי מכמה מקורות שלהגאונים אין הפירוש כן בהתוספתא, לכן י"ל דלהגאונים עכ"פ בודאי דבר שיש לו תכונת ירק ירק הוא כדאיאת בירושלמי.

³⁶ בסדר ברכת הנהנין (פ"ו סעיף ז') שהבאתי לעיל דדעתו דאם הוא רך מברכין בפה"א לכו"ע.

³⁷ (כלל נ"א אות ז') שהבאתי לעיל שכ"כ הרב בסדר ברה"נ

³⁸ (סי' נ"ו) שז"ל אחר שהביא התוספתא מסתברא לפי זה הענין שהפרי שנמצא ממנו בארץ הערבה מאד וקרי' לו אלמוז שמברך עליו בפה"א שהרי העלין עולין לו מעיקרו והוא גבוה מאד וכולו משרשו ולמעלה גלדי גלדי בצלים כו' וזה י"ל אלמוז לעולם בגינה שסתמו על רוב מים וקנה שלו אינו מתיבש אלא מתעפש כו' ומזה הטעם בעצמו מסתברא כדעת כל הגאונים שהזכיר הר"מ הלכות ברכות פרק ח' (ה"ה) שאמרו ז"ל על הסוכר ועל המוצץ קנים שלהם מברך בפה"א שהרי עליו עולין משרשו כו' עכ"ל ונראה דאין ר"ל משום דאינו מתקיים וכפי' הא' שכתבתי שהרי לא ביאר שאינו מתקיים אלא שהוא כגלדי בצלים ותו דהסוכר מתקיים ולכמה שנים (ולא כמו שחשב בעל הקונטרס דדעת הכו"פ הוא לפ' התוספתא כהדרך הג' שכתבתי וחשב שאותן גלדי בצלים היינו עלים יוצאים משרשו, שהרי לא ביאר הכו"פ ע"פ התוספתא דבאלמוז עלים יוצאים למטה אצל הקרקע משרשו אלא שכולו רך ושחמור הוא כגלדי בצלים כולו משרשו עד למעלה, ותדע עוד שגם בסוכר כ' הכו"פ טעם זה דעליו עולין לו משרשו ובסוכר אין עולין עולין כלל מן השורש אפי' כגלדי בצלים אלא עלים צומחים על הקנה בכל משך גבוהו, וזה אמרתי לפי מה שחשב בעל הקונטרס שלפי דרך זה די בה שיעלים יוצאים משרשו ואפי' האוכל אינו אלא למעלה, אבל באמת ליתא הכי דהב"ח והדרישה שביארו לנו דרך זה בהתוספתא כ' בהדיא דבעינן דוקא שהאוכל יוצא למטה אצל הקרקע מן שורשו, וגם ציין מחבר הקונטרס שהרד"ז לדעת הרמב"ם והנשמת אדם לדעת הרא"ש מפרשי כהאופן הג' הנד' ולדעתי ליתא ולא אאריך)

³⁹ בירושלמי ספ"ד דמעשרות ז"ל שהעלין והנפים עולין מן הגזע ולא מן השרשים שבקרקע ה"ז מין אילן ואינו כלאים בכרם

⁴⁰ (ח"ה סי' קמ"ג)

⁴¹ ז"ל פ' כל שמוציא האוכל שהוא הפרי מעיקרו עשב הוא אבל כל שאינו מוציא האוכל עצמו מתחת הקרקע אלא תחלה גדל העץ שהוא נקרא ענף גדל מן השורש שנשאר תחת

הקרקע ואח"כ מוציא פרי מענפיו אילן הוא כו' עכ"ל ע"ש שהאריך קצת.

⁴² ז"ל שהרא"ש פ' מ"ש כל שמוציא עליו מעיקרו שר"ל שאין יוצא שום ענף מהגזע והשרש רק שעליו ופירותיו גדלין בארץ זהו דוקא עשב כו' עכ"ל.

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

ואפי' לטעמו של הרדב"ז (שמוציא פרי תוך שנתו לזריעתו) דאיתא כן בתוספתא, קשה לי על הרדב"ז דהא הוא לא הביא בשם התוספתא אלא מסברת עצמו כתב כן וקשה על מה סמך לומר כן.

והנה טעמו של ההלק"ט י"ל שהוא ע"פ התוספתא, ומפרשו כדרך שפירשוהו הכו"פ והבעל התניא כנ"ל וס"ל דכל עניני שפלות הצמח המורים שהוא כירק מכניסים אותו בכלל עלים יוצאים מעיקרו כי כל שתכונתו ירק נקרא עלים וכמו שפירשתי למעלה. אך אולי אין זה מספיק אצלנו לסמוך להקל באיסור דאורייתא בערלת חו"ל שהולכים בספקו לחומרא כי מנלן להכריע נגד הדרישה והב"ח שפירשו באופן אחר כנ"ל.

וגם אפי' להבעל התניא עצמו באמת אין משמע שכולל בכלל דבריו כל מיני שפלות הצמח, דהא בא לומר דאפי' לדעת הרא"ש דס"ל דאפי' כולו כלה עד שרשיו עץ הוא מ"מ אם העיקר הוא רך באופן שהעיקר עצמו מוציא פירות אינו אילן, ונחזיזי אנו הא כיצד, האריך יתכן מין חזק כאילן גמור ושעם כל זה אינו מתקיים אלא כלה עד שרשיו בכל שנה, הא בודאי מיירי במין שפל שאינו יכול להתקיים ואפי"ה מברכין בפה"ע לדעת הרא"ש א"כ הוא רך עד שהעיקר עצמו מוציא הפירות, הרי דדוקא רך בעינן ולא שאר עניני שפלות כקנה חלול וכדומה, וא"כ התינוח דהאנוס בודאי ישנו רך ומוציא פירות מעיקרו כמו שנתבאר לעיל ובודאי אינו אילן לדעת הרב בעה"ת, אבל הבדינגא"ן ליתנייהו הכי

ותדע שהכו"פ דס"ל ג"כ להך הגדרה דעיקרו רך דמה"ט משה להאלמוז ירק ואפילו הסוכר שגזעו יותר קשה מהאלמוז מגדירו בגדר רך, מאחר שמתעפש ואינו מתייבש, ואילו הבדאנגא"ן משה אותו אילן ואוסרוהו משום ערלה שכתב (בפרק נ"ו שם) וז"ל ואלו עץ אל בדאנגא"ן חזק תקיף ולא כריך ומתוך כך מסתברא לעניותנו שהפרי הנאכל הרבה בארץ הצבי ובארץ אנדלוס ושמו אל בדאנגא"ן ובלשון לעז אל ברגניאש (דומה למה שקורין אותו עד היום במדינת אנגליה אברג'ין) שהם אסורות לעולם משום ערלה וזה שהרי הוא פרי אילן שאין עלים עולין לו מעיקרו וגזעו מחליף ולעולם יצטרך לזרעו ונטעו בכל שנה ושנה כו' עכ"ל ע"ש,

ואף שבדאי ההלק"ט חולק עליו בזה וגם מסתמא נקט דאילו הוה יודע הכו"פ שנוהגים בו היתר היה ג"כ מוצא טעם כדאשכחן בדברי הרדב"ז שמתחילה הי' דעתו לאסור עכ"פ בא"י ואח"כ כשנודע לו שנוהגין בו היתר חזר בו ונתן טעם להיתר, אך עכ"פ חזינן דטעם דעליו יוצאים מעיקרו אינו מועיל להיתר הבדאנגא"ן, וא"כ הדרא קושין גם להלק"ט.

ואמנם בענינו, האנוס שפיר מקרי עלים יוצאים מעיקרו להבעה"ת ולהכו"פ, והוא רך, אבל על הבדאנגא"ן אני שואל על מה סמכו להיתרו.

מקור מהש"ס להגדרתו של מהר"מ אלשיך

והנה הגדרתו של הר"מ אלשיך ז"ל י"ל שיוצא מדברי הש"ס הנ"ל (ברכות מ.) דהנה בגמ' הנ"ל (ברכות מ.) הוקשה לי מאד מה הכוונה באמרו 'דכי שקלת לי' לפירי' כו' מה לי ענין בזה שנוטל הפירות, הא לא התכוון הש"ס אלא לומר שאינו מתקיים לעשות פירות עוד פעם, וזה בין אם נוטל הפירות ובין אם אינו נוטל, וזה לענ"ד הוא דיוק עצום. ולא מצאתי במפרשים ראשונים שביארו דבר זה, וזה מורה שביאורו פשוט כל כך עד שאין זקוקים לפרשו, ואמנם ראיתי בחתן סופר (בשער האילנות לענין ברכה וערלה) שעמד בזה ויישב תיבות אלו לדעת הרא"ש לפי מה שחידש שם בדעת הרא"ש ע"ש,⁴³ ודבריו אינם נראים בזה לענ"ד⁴⁴ ועוד שלא ביאר אלא לדעת הרא"ש.

ות"ל עלה בדעתי בסייעתא דשמיא לפרש דה"ק, הרי עץ זה עץ פרי הוא כאשר עינינו רואות שעץ הוא הטעון פירות, אך כאשר יסורו ממנו פירותיו שוב הוה כאילן סרק, ואין מברכין בפה"ע א"כ הוא עדיין עץ פרי גם אחר שניטלו פירותיו, לכן קאמר דאם שוב יצמיח

⁴³ ז"ל והנה הב"ח הכריע כשיטת הגאונים ורש"י ז"ל דלשון גוזא מוכח יותר דקאי אעץ של מעלה משנפרשו אשורש שתחת הקרקע והביא ראה מע"ז פ' אין מעמידין ל"ה: בקטפא דגוזא פירש"י בשרץ היוצא מן העץ משמע דגוזא הוא העץ ולא השורש, והנלענ"ד ליישב דברי הרא"ש ז"ל מקושי' זו דיש לומר דגם הרא"ש מודה דבעי עכ"פ הענף מתקיים ימים הרבה וכן כתבו התוס' ברכות מ. ד"ה איתיה בפירוש גבי תותים דמברכין עליהם פה"ע מפני שהענף מתקיים ימים הרבה אע"ג דהכריח הב"ח דדעת התוס' כדעת הרא"ש עכ"ז כתב גבי תותים דמה"ט מברכין פה"ע מפני שאין נזרעין וגם הענף מתקיים ימים הרבה הרי חזינן דעכ"פ צריך שיתקיים הענף ימים הרבה אע"ג דכלה אח"כ בסיתוא, וכן מצאתי מבואר זה בלבוש בסי' ר"ג, וא"כ גם לשיטת רא"ש אפשר לפרש אית' לגוזא אהעץ והיינו דהעץ מתקיים עכ"פ ימים הרבה ואדרבה דמדוקדק יותר בזה אמרו כי שקל לפיר' אית' לגוזא משמע דאשעת נשירת פירות קאי דאז צריך קיום לגוזא היינו הענף ולא תלי' כלל בקיום בסיתוא משא"כ דאי נימא דקאי אשורש והוא צריך לישאר בקרקע גם לרא"ש א"כ מאי קאמר כי שקלת לפיר' הלא גם אחר נשירת פרי צריך לישאר כל שנה עד שנה שנייה אבל עפי"ה הנ"ל דקאי אגוזא דצריך לישאר ימים רבים עכ"פ אם גם אינו נשאר בחורף א"ש דקאמר אי שקיל לפירי נשאר ולא כלה מיד כו' עכ"ל

⁴⁴ לכאורה אין לשון הגמ' הולמתו לפירושו, דיש להקשות דיוקי דרישא ודסיפא אהדי' דברישא נוכל לומר כדבריו דבעינן ב' תנאים להיות נקרא פרי העץ, אבל בסיפא משמע דבעינן ב' תנאים לשלל יקרא פרי העץ ועוד דבסיפא דקאמר לית' לגוזא 'דהדר' מפיק פירי, ולא קאמר 'והדר' או 'ולא הדר', משמע דחדא מילתא היא ולא ב' תנאים שונים. וז"ל החתן סופר עצמו שם שהקשה על דברי עצמו וז"ל אלא דאכתי קשה לשון דמסיים והדר מפיק דכיון דהענף אינו מתקיים עכ"ל וגם מה שהביא מהתוס' דבריו תמוהים דבתוס' ליתא להך לישנא שהביא 'וגם הענף מתקיים ימים הרבה' וגם הב"ח לא העתיקו כן אלא כמו שהוא לפנינו 'שהרי דרך העץ להתקיים ימים רבים' ואם דעתו דעץ משמע ענף א"א לומר כן בכוונת הב"ח דבברי' התוס' שהרי במה שכתבו התוס' מיד אח"כ שם וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי הפרי באותו העץ עצמו עכ"כ הב"ח וז"ל כלומר העץ שהוא השורש נשאר תחת הקרקע והדר אתי הפרי מן השורש עכ"ל הרי שפי' דל' עץ שכל התוס' ר"ל שורש ולא ענף.

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

פירות עוד פעם כבתחילה, בכן שפיר נקרא עץ פרי. ונלענ"ד נכון בס"ד. ולפ"ז משמע דצריך להיות עולה וצומח בשנייה כאשר בראשונה ולא גרוע ממנו, דאם בפעם השני לא יהי' האילן משובח בין בתכונת האילן ובין בתכונת הפירות כמו שהיה בעת שהיה טעון הפירות, ממילא כשנוטלים הפירות שוב לא יחזור הצמח לאותו גדר כמו שהיה כי לא יהי' עוד עץ פרי כדרך שהי' בראשונה אלא משונה ממנו לגרועותא, אשר על כן לא נקראים פרי עץ, כי אותו עץ כבר אינו בעולם מעת שלקחו ממנו פירותיו. וזהו מקור נכון לשיטת מהר"ם אלשיך ז"ל, ושייך לענינינו בצמח האנוס שאף שיכול להוציא יבול שני, מ"מ זה נעשה בעת שהצמח עצמו מתדרדר מאד משרשיו כאשר יבואר להלן בעזהשי"ת, ושם יתבאר שאדרבה הצמח הזה גרוע מאד הרבה יותר מגרועותו של צמח הבדינגא"ן, וגרוע גם מהאלמוז.

אחר זמן מה עוד עלה בדעתי לפרש מילים אלו באופן אחר בסיעתא דשמיא, והוא לשיטת הר"י והרא"ש (ע' טור או"ח סי' ר"ב שהביא השיטות) שאפי' אם כלה לגמרי עד השורש אלא שהשורש קיים, מברכין בפה"ע. ופירשתי דה"ק אם לא יוטלו הפירות, הרי עי"ז יתקיים המין ע"י הזרע שבתוך הפירות, שהפירות יפלו לארץ ויוציאו גרעיני הזרע צמחים חדשים, אבל אם יוטלו הפירות, אז אם עדיין יתקיים המין באופן אחר, דהיינו אפי' רק ע"י השרשים, אז ברכתו בפה"ע, אבל אם לא הדר מפיק פרי בשום אופן אלא ע"י זריעת זרע, לא. וגם פי' זה נראה נכון מאד בדעת הרא"ש, וגם מדוייק מאד בלשונו דז"ל ובגמרא קאמר כל דבר שעושה פירות משנה לשנה נקרא עץ אבל כל דבר שצריך לזרעו כל שנה נקרא פרי הארץ עכ"ל ולכא' איכא למידק בדבריו מאי דבר והפיכו הוא, עושה פירות לעומת צריך לזרעו, רצוני לומר מדוע מזכירים דבר זה שצריך לזרעו, הא בודאי העיקר הוא שאינו מתקיים מעצמו וא"כ אם ירצה פירות לשנה אחרת יזרענו עוד פעם מחדש ומה ענין הוא להזכיר דבר זה, והרי זה דומה כנותן עצה כדי שיהיו לו פירות והמ"ל שיקנה מחנווני, וגם עצה שיזרענו הכי הוא שאינו נוגע לעניניו כלל, ועוד דמשמע דמשמיה דגמרא אמר דבר זה, אע"כ שהתכוון לומר שהכל תלוי באיזה אופן מתקיים המין משנה לשנה, אם ע"י שהצמח עצמו עודנו קיים ומתחדש מעצמו, או שאינו מתקיים אלא ע"י זריעה, דאם ינטלו הפירות באופן שלא יהי' כאן קיום ע"י הזרע, ועכ"ז הצמח מתחדש מעצמו, ואפי' אם השרשים עצמם הראשונים אינם מתקיימים או שאינם מוציאים עוד גזע ופירות, וכמו שהוא המציאות בצמח המוז"י (בנה), אלא שהם מוציאים מתחת הקרקע שרשים חדשים, כיון שעכ"פ אין צריך לזרעו, ברכתו בפה"ע, אלא דרש"י והגאונים שהצריכו שיתקיים דוקא הגזע ולא די בקיום השרשים על כרחינו שלא פירשו כן, ונאמר שפירשו כדרך הראשון הנ"ל. ואמנם גם לפירוש זה בודאי לענין המין בעיני שיתקיים בשלמות דאל"כ נמצא שאין המין מתקיים כאשר הוא, וכל שלא יתקיים בשלמות בלי גרעון אא"כ ע"י הזרע, הרי זה בכלל אי שקלת לפירי ליתיה כו' (וע' בסמוך שכתבתי דמשמע דהחזו"א הבין דטעם זה שהולך ומתקלקל למאן דס"ל הכי הוא נלמד מסוגיין, והרי ע"פ מה שכתבתי כאן מבואר הדבר היטב).

(ובזה י"ל דטעם פלוגתתן אינו דחלוקים בפירוש מילת גווצא דהכל מודים דמתפרש הכי והכי, אלא פליגי במשמעות וכוונת לשון הגמ' במילים 'דכי שקלת לי' לפירי' (או עדיין י"ל דפליגי בפ' מילת גווצא וע"פ מה שהבינו בפירושו ביארו כוונת לשון הגמ' במילים 'דכי שקלת לי' לפירי').

ממילא נמצא דבין להרא"ש ובין להגאונים, צריך שיתקיים לשנה אחרת בלי שום גרעון, והרי מקורו של מהר"ם אלשיך מהך שמעתתא שייך לכל אחד משני הפירושים האלו, וכ"ש למה שהבאתי לעיל ובסמוך מן החזו"א דהא דאיתא בש"ס דצריך להתקיים אינו ר"ל רק לשנה אחרת אלא צריך שיתקיים לכמה שנים א"כ אם נפרש כן יוצא דאפילו אם אינו מתחיל מיד להתנוון אלא מתחיל במשך כמה שנים ג"כ אין אילן.

אך לשאר טעמי היתר דהיינו להרדב"ז (כל שלא ידע דאיתא כן בתוספתא) ולהלק"ט קשה דלכאורה הוא נגד סוגיא דשמעתתא דע"פ מה שהגדירו חז"ל יוצא דהבדאנגא"ן אילן הוא.

ובינותי בדברי החזו"א הנ"ל וראיתי שהחזו"א כ' ב' סיבות, רצוני לומר ב' מקורות, להכריע על מין שהוא ירק,

א' מהמרדכי בשם הגאונים שהביא החזו"א דבריו שם ושביאר שדברי הגאונים הם כהתוספתא כמו שכתבתי לעיל בדעת החזו"א, וכ' החזו"א דאפי' אם אינו כלה מיד אחר שנה אחת אלא כל שאין מתקיים הרבה שנים נכלל בכלל גזע כלה ונקרא עליו עולים משרשו (דהרי כבר נתבאר דלהגאונים שפיר מתפרש דברי הש"ס ברכות דעולה בקנה אחד עם דברי התוספתא ושכן פי' החזו"א ע"פ הגאונים), ואח"כ הביא טעמו של הר"ם אלשיך שמשנה ראשונה ואילך הולך ומתקלקל והבין שמקורו יכול להיות ג"כ מן התוספתא כנז' (שהרי לא הקשה כאן שאין לסברא זו מקור כמו שהק' אח"כ אסברת הרדב"ז עד שביאר מקורו של הרדב"ז ממקום אחר)

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

ולכאורה לא רק להגאונים שהבינו שהתוספתא הוא כדברי הש"ס בברכות הנז' אלא גם להרא"ש דהגדרת התוספתא הגדרה אחרת היא, מ"מ בענין הגדרת הש"ס גם הוא יסכים שאפי' לפי דעתו דכל שהשורש קיים אילן הוא, אבל צריך שיתקיים לשנים רבות כדברי החזו"א, או שלא יתקלקל אחר שנה אחת כדברי הר"מ אלשיך.

ב' מהירושלמי לפירושו של הגר"א ז"ל שכל שתכונתו ירק אשר ממילא הוא ודאי ירק, א"צ להכללים וההגדרות שנאמרו, וכל החזו"א שמקורו של הרדב"ז יכול להיות משם.

וממילא עפ"ז אף אנו נאמר דמקורם של הגדרת ההלק"ט ושל הגדרת הרב בעל התניא יכולים גם הם להיות משם דמאי שנה, הא גם זה דבר התלוי בתכונת הצמח.

ובענינו בהאנוס ש"ד לכל הטעמים האלו שאינו מתקיים לשנים הרבה, והולך ומתקלקל מיד אחר שנה אחת (או אחר פריו הראשון, דמסתבר בהגדרת הש"ס דאין תלוי בזמן מסויים של שנה אלא בזמן של אחר שגדלים פירות הראשונים, דלאו שנה אתמר אלא כי שקלת לפירי אתמר, ובפרט לפי מה שפירשתי דברי הש"ס) ותכונות ירק יש לו.

אך עכ"ז עדיין אין זה מספיק, דהא חזינן דפליגי בענין ברכה אפי' במינים שיש להם תכונות ירק, דהא בודאי מאי דכלה עד שרשו, ע"כ מין שפל הוא כנ"ל, דאל"ה איך הוא כלה, ואפ"ה דעת הרא"ש דברכתו בפה"ע, ולכאורה אם ננקוט דדין ברכה שוה לדין ערלה א"כ על כרחנו לומר לדעת הרא"ש דלאו כל דבר שיש לו תכונה של שפלות הוא בכלל הירושלמי.

והנה החזו"א לא הביא דעת הרא"ש אלא הגאונים, אבל קשה הא ניחא בערלת חו"ל דיש לנו להקל מספיקא אבל מדוע לא נחוש להרא"ש בערלת א"י, וא"ת דהרא"ש נדחה לגמרי מהלכה ולא חיישין לי' כלל, ליתא דהא הב"ח כ' דהטעם דנקטינן לענין ברכה דלא כהרא"ש הוא דכיון דהוא ספיקא דרבוותא עדיף לברך בפה"א, וכן הרב בעל התניא בסדר ברה"נ כ' דבדיעבד אם בירך בפה"ע במין שכלה עד שרשו יצא, וכן הרדב"ז (סי' תתקס"ו) חשש לשיטת הרא"ש לענין ערלה (הבאתי דבריו לעיל), וכן איתא במאמר דראוי לחוש להרא"ש לענין ערלת א"י דעד כאן לא פסק המחבר כהגאונים אלא לענין ברכה דבברכת בפה"א נפיק ממ"נ⁴⁵.

חילוק בין הגדרת עץ לענין ערלה לבין הגדרתו לענין ברכה⁴⁶

ונראה לי לומר דהכל מודים לענין להתחייב בערלה דבעינן אילן גמור ולא די בזה ששרשיו קיימין ואין צריכין לזורעו בכל שנה וגם אין די בזה שאין עלים עולים מעיקרו, כאשר אבאר להלן בעזה"ש וממילא הן אמת דלדעת אותם ראשונים דמפרשי דאיתא לגוּזא היינו הענפים, וכן להמפרשים שעלים עולים מעיקרו איתמר לענין ברכה ור"ל היינו כל שהגזע הוא רך, לדידהו שייך לומר דדין ערלה שוה לדין ברכה, שהרי גם לענין לברך בורא פרי העץ צריך אילן גמור לדידהו, א"כ הרי יש להבין דעתם דדין הברכה שוה לדין ערלה, אבל למאן דמפ' דאיתא לגוּזא היינו השרשים וס"ל דדי בזה לברך בפה"ע אף שגזעו כלה לגמרי ואין נשארין אלא השרשים, וכן למאן דס"ל דאפי' אם הגזע הוא רך מברכים בפה"ע, דהינו הפרישה והב"ח הנ"ל, לדידהו ע"כ אין דין ערלה כן כאשר אבאר ואוכיח בעזה"ש בהוכחות וראיות ברורות. והנה י"ל דחלוק גם דין כלאים מדין ברכה, כאשר אביא דסברי הכי וממילא י"ל דדין ערלה שוה לדין כלאים, או אם נשווה דין כלאים לדין ברכה לומר דגם לענין כלאים לא בעינן אילן גמור, מ"מ לענין ערלה בודאי אינו כן אלא בעינן אילן גמור.

ואביא כמה וכמה ראיות ומקורות לכך דלמאן דס"ל לענין ברכה דלא בעינן אילן גמור כדי לברך בפה"ע אין ההגדרה לענין ערלה שוה להגדרה לענין ברכה, אך בתחילה צריך להבין דבאמת אין מוכרח להשוותם כי כל הלכה יש לו טעם בפנ"ע עצמו ואינו דומה להלכה אחרת, וכבר מצינו טעמים שהבאתי לעיל דלענין ערלה מסתבר דבעינן אילן גמור מה שאין הטעם שייך לדין ברכה,

כגון מה שכל החזו"א דאין סברא שיהא אילן שפירותיו לעולם אסורים אשר אין סברה זו שייכת לענין ברכה, ואף שהחזו"א למד משם לענין ברכה אליבא דהגאונים, עכ"פ מצד הסברה אין מוכרח להשוותם ואין שום קושיא על אותם שדעתם לחלק בין הדינים, ובפרט שאפי' להחזו"א נראה דמודה דלדעת הרא"ש אין הדינים שווים וכמו שאבאר בעזה"ש, אלא דלדברי הגאונים נראה לו להשוותם מאחר דשייך אליבייהו,

וכגון הסברה שכל המאמר מרדכי דמין פרי כזה אשר אילו היה נוהג בו דין ערלה לא היה מותר אלא כשהוא גרוע לא נאסר משום ערלה דהא מוכח מן הפסוק, ונראה דהתכוון להפסוק שנאמר להוסיף לכם תבואתו כמו שכתבתי למעלה אשר בודאי אין טעם זה שייך לענין ברכה.

⁴⁵ והרה"ג ר' אלכסנדר שנטר כ' דלא נקטינן כהב"ח (וככל שאר רבוותא שהבאתי) דבספר אור לציון כ' דלא חיישין כלל לשיטת הרא"ש ע"כ, ואינו אין נראה לי לדחות דברי כל אלו גדולי קדמונים מפני האור לציון.

⁴⁶ ע' בסמוך בהערה על דברי הערוה"ש שהבאתי דברי המחבר הקונטרס בזה במה שכל דלא נקטינן כהערוה"ש וע' מה שכתבתי שם על דבריו.

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

וממילא מסתבר לענין ערלה דבעינן אילן גמור שהוא חזק ומתקיים לזמן ארוך אשר ע"כ יעלה יפה ע"פ הטעמים ההם.

והנה בענין מה נקרא אילן גמור כי האי גוונא כדי שיתחייב בערלה, כלומר מלבד מזה שיתקיים משנה לשנה כדאיתא לענין ברכה, הרי מצינו כמה הגדרות בדברי הפוסקים וי"ל דכולהו איתנהו, ועכ"פ היכא דלא אשכחן דפליגי לענין ערלה על איזה סברא שנאמרה בזה, אף אי פליגי לענין ברכה, אז בודאי לא נחדש אנו מדעתנו לחלוק על הגדרה שכתב גדול מגדולי הקדמונים לענין ערלה. ואלו הן ההגדות שכתבו הקדמונים לענין ברכה או עכ"פ לענין ערלה, מקצתן שלא מצאתי מי שיחלוק עליהם לענין ערלה ומקצתן תלויים בפלוגתא:

- שלא יהא רך - הגדרה זו נמצאת בכפתור ופרח וברמב"ם ע"פ פירושו של הרדב"ז ובשו"ת דברי מלכאל ובסדר ברה"נ להרב בעל התניא, ולא מצאתי שום חולק בזה לענין ערלה.
- שלא יהא הפרי יוצא מהעיקר - הגדרה זו נמצאת בסדר ברה"נ להרב בעל התניא ובנשמת אדם ולא מצאתי שום חולק בזה לענין ערלה.
- שלא יהא ממשו שפל - הגדרה זו נמצאת בהלק"ט (ע"י קנה חלול או בענין אחר שאינו דומה לעצי אילנות) והיינו אפי' אינו רך. ולא מצאתי חולק על כלל הגדרה זאת אלא דיש חולקים בפרטיה דלאו הכל יסכימו מה נקרא שפל.
- שלא יהא מתעפש אלא מתייבש - הגדרה זו נמצאת בכפתור ופרח.
- שלא יהא הולך ומתנוון משנה לשנה - הגדרה זו הובא בשם מהר"ם אלשיך.
- שלא יוציא פרי בתוך שנה שנזרע הגרעין - הגדרה זו נמצאת ברדב"ז מסברא דנפשיה ובדברי מהר"ש גארמיזאן בשם התוספתא.
- שהעלים והפירות לא יצאו כולם סמוך לקרקע מן השורש אלא מן הגזע (כל' לכה"פ אחד מאלו העלים או הפירות יצאו מלמעלה) - הגדרה זו נמצאת בב"ח ובפרישה ולא מצאתי שום חולק בזה לענין ערלה.
- שהעלים לא יצמחו מן השורש אלא מן הגזע - הגדרה זו נמצאת בשו"ת דברי מלכאל ובפני משה, וגם בזה לא מצאתי שום חולק בזה לענין ערלה והגם שהב"ח והפרישה כ' דהעלים יכולים לצמוח מן השורש כל שהפירות אינם צמחים מן השורש ולא נקרא ירק אלא כשהעלים וגם הפירות יוצאים מן השורש סמוך לקרקע, הא לא כתבו כן אלא לענין ברכה, ואין מוכרח שלא יסכימו להדברי מלכאל והפנ"מ עכ"פ לענין ערלה.

כל אלו ההגדרות נאמרו ע"פ גדולי קדמונים, וכל אחת למאן דאית לי' כן די לפוטרו מערלה אם יחסר אותו הגדרה בלבד אפי' אם בענין הגדרות אחרות הוא דומה לאילן.

והנה אפי' באחד מעניני גריעות ושפלות אלו די להחשיבו ירק לענין ערלה, כל אחת למאן דאית לי' ההגדרה ההוא, אף כי בכולם או ברובם, והאנוס כולו איתנהו ביה חוץ מזה שאינו מוציא פריו בתוך שנה לזריעת הגרעין וחוץ מזה שאין הכל יוצא סמוך לקרקע אלא העלים יוצאים מן השורש סמוך לקרקע אבל הפרי יוצא מגזע שעולה קצת מן הקרקע, וממילא כ"ש דלית דין ולית דיין דא"א להחשיבו כאילן לענין ערלה בשום אופן כלל.

ואותן אחרונים שהשוו הדינים כגון החזו"א כשתעיין בדבריהם תראה שבדיונים בענין ערלה לא היו מוגדרים כלל ע"י ההגדרה שמצינו בש"ס לענין ברכה אלא אדרבה השוו הדינים לאידך גיסא כלומר שע"י מה שדנו בענין ערלה כתבו שכן הוא גם לענין ברכה אע"פ שלא מצאו בש"ס אותה הגדרה לענין ברכה.

וממילא מתורץ מה שהקשתי על החזו"א איך לא חש לדעת הרא"ש להחמיר לענין ערלה, דבודאי משמע דהגדרתו זאת לענין ערלה אתיא לכו"ע ולא נאמר דבא כן שלא לחוש כלל לשיטת הרא"ש ואפי' בא"י וגם לא להזכירו כלל, ותו דהא כ' דסברא היא כדבריו ואם סברתו הוא מסתבר איך יחלוק הרא"ש אלא בודאי דעתו דלדעת הרא"ש ע"כ אין דין ערלה שוה לדין ברכה. אלא דלהגאונים דמשמע מדבריהם דגם לענין ברכה צריך הגדרה חזקה של אילן, א"כ משמע דאינם מחלקים בין ערלה לברכה, כן נפרש בדעתו של החזו"א.

שוב מצאתי כעין זה בבדי השלחן (סימן מ"ט אות ו' קרוב לסוף הדיבור) וז"ל ויותר מזה צ"ל לדעת הרא"ש דברכה אינו תלוי בכלאים כלל דהא לדעתו אם השורש נשאר בקרקע משנה לשנה ברכתו בפה"ע ולענין כלאים בודאי אינו אילן לפי' הגאונים בתוספתא וכמו שנפסק הדין ביו"ד סי' רצ"ו כל המוציא עליו מעיקרו הרי זה ירק עכ"ל ע"ש שביאר יותר, והנה הוא חילק בין ברכה לכלאים ולא איירי בערלה, וע' לקמן שהבאתי עוד ראיות כדוגמת ראי' זו מהלכות ערלה (רמב"ם פ"י מהל' מע"ש ונ"ר הי"ג והי"ט)

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

ובתחילה אביא רא' שאין מוכרח להיות הדינים שוים, מהגמ' הנ"ל (ברכות מ.) מדאצטריך לאשמועין דלא מברכין אחטה בפה"ע, והא אם עץ הוא יאסור לעולם משום ערלה דהא שבלי חטים הם תמיד של שנה ראשונה, דהא כלה לגמרי אפי' שרשיו וצריך לזורעו בכל שנה, אע"כ דשייך לחלק בין הדינים, ולפי מאי דס"ד לומר דמברכין אחטה בפה"ע דנקרא אילן לענין ברכה, בודאי אינו כן לענין ערלה, וע"כ דידוע היה להם ממקום אחר גדר אילן לענין ערלה דצריך אילן גמור ושבדאי אין חטה בכלל.⁴⁷

וממילא למסקנא דגם לענין ברכה אין נקרא עץ בכגון צמח החטה, יש לחקור אם מעתה יש לומר דשוים הדינים או שעדיין חלוקים הם, ונראה לי לומר דלמאן דמפ' דאיתא לגוואזא היינו השרשים, ור"ל דאף דסלקין חד דרגא לענין ברכה ממאי דס"ד, מ"מ עדיין אין זה אילן גמור כבגדרי דין ערלה דעדיין נקטינן דלענין ברכה לא בעינן אילן גמור, ממילא לא חזר ממה דסבר מעיקרא דאין דין הברכה שוה לדין ערלה.

אבל למאן דמפרש דגוואזא היינו הענפים, מעתה אפשר לומר דאף דכדס"ד לומר דחטה הוא עץ לענין ברכה בודאי ידע דאין הדין כן לענין ערלה דא"כ יהיו כל החטים אסורים לעולם וע"כ דאין הדינים שוים, מ"מ אפשר לומר דבמסקנא לא קיימא הכי דזהו גופא כוונת הגמ' להסיק דגם לענין ברכה בעי אילן גמור.

החזו"א והדברי מלכאל

והנה כבר הבאתי לעיל דהחזו"א כתב כמה צדדים להקל בערלה ומבואר בדבריו דלפ"ז גם לענין ברכה יהי' דינו לברך בפה"א,⁴⁸ אמנם הוא הדבר אשר דברנו שמאחר שדעת החזו"א לומר דגם אצל ברכה נצטרך אילן גמור ככל הגדרים השנויים לענין ערלה, לכן שייך להשוותם אבל לא עלה על דעתו לומר דמאחר שלא מצינו הגדרה של התקיימות לג' שנים לגבי ברכה ממילה גם לגבי ערלה ליתא, דבערלה היתה סברתו חזקה דבעינן אילן גמור, ולשיטת הרא"ש דלא שייך לומר דגם לענין ברכה מהני תכונת ירק להורידו לברכת בפה"א, דהא דעתו דאפי' כלה עד שרשו הוי בפה"ע וכלה עד שרשו בודאי מורה על תכונת ירק, ממילא דעת החזו"א דלא שייך להשוותם.

וכן מצינו גם בשו"ת דברי מלכאל (חלק ה' סי' קמ"ג) שהשוה הדינים שהרי כ' לברך על מאלינעס בפה"א מאחר שכבר הוכיח שאין בו ערלה מחמת שהענף רך, אשר הגדרה זו לא מצא אצל ההגדרות שנשנו אצל דיני ברכה אלא מהא דעירובין (ל"ד:) שהביא שם מבריייתא דכלאים, וכן כ' שם כמה הגדרות שונות שמצא בש"ס ופוסקים במקומות שונות שלא נשנו אצל דיני ברכה, אלא שאח"כ בא ללמוד מהם לענין ברכה.

אבל מאן דס"ל דאצל ברכה מברכין בפה"ע אפי' במין שאין לו כל ההגדרות של אילן גמור, לדידי' לא יהי' דין ערלה כן.

הריטב"א

והנה הריטב"א (סוכה ל"ה. ד"ה והא) כ' וז"ל וכללו של דבר כל שיש לו עץ קיים שנותן פרי וחוזר ונותן פרי אחר הוא עצמו, זהו אילן לענין ערלה ולענין ברכה בפה"ע דבהא כי הדדי נינהו כדמוכח התם עכ"ל, הרי שמשוה הדינים.

אלא שדעתו דגם לענין ברכה בעינן אילן גמור שהענפים קיימים וחוזרים ומוציאים פירות משנה לשנה, כדמוכח לשונו שכל שיש לו עץ קיים שנותן פרי וחוזר ונותן פרי אחר הוא עצמו, וממילא עדיין יש לי לומר כנ"ל דלמאן דלא בעי אילן גמור לענין ברכה, לענין ערלה אינו כן.

ועוד יש לפרש דבריו והכי נראה עיקר דהנה איכא למידק בלשונו שכל דבהא כי הדדי נינהו מאי קאמר דבהא דמשמע דבענינים אחרים לאו כי הדדי נינהו ועוד דהמעיי' בדברי הריטב"א יראה שהאריך מאד במאמר זה לומר שאפי' קצרי קומה יש להם דין אילן לענין ערלה ואמאי הוצרך לכל זה מאחר דדעתו דדיניהם שוים זל"ז לכל מילי ועוד דמאי קאמר כדמוכח התם, הא אין נודע איך מוכח, אלא נראה דה"ק דהא"נ דישנם מינים שפלים ודלים במציאותן (לא בקומתן) אשר אף שמברכים עליהם בפה"ע מ"מ לענין ערלה אין להם דין אילן, אך בקצרי קומה אין לחלק בין הדינים דהא מהאי טעמא מספקא להו לב"ש בצלף אי הוה דינו כאילן או כירק לענין ערלה

⁴⁷ וראיתי מי שהקשה על כל האחרונים הנ"ל שהתירו הבדאנגא"ן מטעמים שונים, מגמ' זו, דהא חיטה יש לה כל סימני ירק שכתבו, שמוציא פרי בתוך שנה שזרע וקנה שלו חלול, ואין מתקיים כלל אחר תבואה ראשונה וממילא הוא גרוע ממתנון בתוך כמה שנים וגרוע מאינו מתקיים עד אחר שנות ערלה, ואעפ"כ איתא דהי' ראוי שנברך עלי' בפה"ע אי לא משום דכי שקלת לי' לפירי כו' ומוכח דלא הואילו אותן טעמים להורידו מגדר אילן כ"א זה דאינו מתקיים אחר לקיטתו מיבול ראשון וממילא לא נפטר מדין ערלה מחמת אותן טעמים, ותמה אני עליו איך ס"ד לומר כן, דאדרבה חזין דלא ס"ד לאסרו אלא לאכלו בהיתר ולברך עליו בפה"ע, ובאמת כבר קדמו בעל שבט הלוי ז"ל בתשובתו בח"ו סי' קס"ה לענין הפאפאיה, שהביא מגמ' זו רא' דאף שהפאפאיה יש לו קנה חלול, עדיין עץ הוא לענין ערלה, דהא חטה ג"כ י"ל קנה חלול יותר מן הפאפאיה ולא הועיל טעם זה שלא לברך בפה"ע, ודבריו לכאורה תמוהים כמו שכתבתי.

⁴⁸ שהרי כ' שם דכל שאין מתקיים עד אחר ערלה ואחר רבעי ודאי לאו אילן הוא דאין סברא שיהא אילן שפירותיו לעולם אסורין, ובודאי התכוון לומר דאף לענין ברכה לאו אילן הוא, דהא אח"כ כ' וז"ל ולמש"כ לעיל כל שאין מתקיים יותר מג' שנה הוא בכלל דברי הגאונים שאין הגזע מתקיים עכ"ל וזה הביא לעיל מן המרדכי בפרק כ"מ דמיייר בענין ברכה

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

ולענין כלאים, משום דצלף קצר קומה הוא, כדפי' הריטב"א עצמו שם וכן פי' תר"י (שם ד"ה אמר רב יהודה) וב"ה לא ס"ל דענין קצר קומה גורם ספק אלא עדיין אילן הוא לענינים אלו, וממילא מאחר שאין בו סיבה להורידו מהיות בגדר אילן לכן תבנא לדינא דכל שיש לו עץ קיים שנותן פרי וחוזר ונותן פרי אחר הוא עצמו, זהו אילן לענין ערלה ולענין ברכת בפה"ע דבהא כל' בצמח כזה שאין בו חסרון מלבד זה שהוא קטן וקצר, בכי הא הרי דיניהם שוים. אבל אה"נ דסיבה אחרת של שפלות בודאי יוצאו מדין אילן לענין ערלה, ותו דאלת"ה אלא תרצה לפרש דאין לנו אלא כלל זה שנותן פרי וחוזר ונותן פרי אחר הוא עצמו, ולא נחלק בשום חילוקים מבלעדי כלל זה א"כ מדוע לא חששו הני צדיקי וחסידי עולם לאסור הבדאנגא"ן משום ערלה לפי דעת הריטב"א שדעתו דאין שייך שום טעמים לשנות גדרו מגדר אילן, אלא בודאי דעתם ה' דלית מאן דפליג דשייך לחלק חילוקים מבלעדי כלל זה דכל שנותן פרי וחוזר ונותן פרי אחר הוא עצמו כו', (ואם תרצה לו' דאף דמפרשים דהריטב"א אזיל דלא כוותיהו, מ"מ לא חשו לדבריו כי לדעתם אינם עיקר לדינא א"כ אנן נמי לא נחוש).

שוב ראיתי בשו"ת רב פעלים (סי' ל') שכל בשם הריטב"א דלענין ברכה סגי בסי' דנקיט בגמ' דידן,⁴⁹ כלומר דאין דינו שוה לדין כלאים דאיתא בתוספתא כללא אחרינא כנ"ל, וא"כ ה"ה דאין דין ערלה שוה לדין ברכה, וע"כ יתפרשו דבריו במס' סוכה כדרך שפירשתי.

ושוב מצאתי כן בחי' הריטב"א (מוסד הרב קוק ברכות מ.) וז"ל דכל היכא דאי שקלת ליה לפירא כו' ודוקא לענין פרי או איכא לאחשובי פרי העץ או לא הוי האי כללא אבל לענין כלאים אי איכא לאחשובי ירק או אילן דינא אחרינא אית להו עכ"ל.

וא"כ אדרבה הריטב"א היא סייעתא לדברינו, דאין להשוות דין כלאים לדין ברכה וממילא ה"ה דין ערלה אין להשוות לדין ברכה.

והנה בשו"ת מהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' ל"ד) כ' וז"ל ובפרק כיצד מברכי' משמע דענין ברכה וענין ערלה שוין מדאמרינן גבי צלף של ערלה זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין ודייקי' מדלגבי ערלה לאו פרי נינהו לא מברכינן עליה בפה"ע עכ"ל

וכן בתוס' (ברכות ל"ו: ד"ה קליפי אגוזים והגרעינים חייבין בערלה) שכתבו וז"ל דפרי נינהו מכאן שיש לברך על הגרעינים של גודגדניות וגרעיני אפרסקין ושל תפוחים וכל מעני גרעינים של פירות בורא פרי העץ.

אך באמת אין משם ראי' דאין זה שייך לדון לענינו דשם מיירי שהצמח בודאי אילן הוא, אלא שדנים על הפרי אם דינו כפרי או לא, וממילא מה שנקרא פרי לענין זה נקרא פרי לענין זה, משא"כ בענינו שאנו דנים על הצמח אם הוא בגדר אילן או ירק, ובענין זה אין הגדרים שוים בדיני ברכה וערלה. וכן מש"כ הרמב"ן (ברכות ל"ו:) הוא ג"כ בכה"ג.

ושוב מצאתי בערוך השלחן (יו"ד סי' רצ"ד סי"ח) וז"ל ואי משום דאמרינן בברכות שם דברכה תלוי בערלה וברכתן ודאי העץ י"ל דלא אמרו שם אלא באילן גמור ובפרטי פירותיה כאביונות וקפריסין ע"ש אבל בעיקר האילן צריך בערלה אילן גמור עכ"ל הרי שכל בהדיא כדברינו כאן, וכתב מכאן זה בכמה מינים שהזכיר שם לפוטרו מן הערלה אפי' אם תהי' ברכתן בפה"ע.⁵⁰

⁴⁹ ז"ל ולכאורה נראה הסימן דנקיט בתוספתא הוא רק לענין כלאים אבל לענין ברכה סגי בזה הסימן דנקיט בגמרא דידן אשר זה הסימן לא יועיל לבדו לענין כלאים וכן מצאתי בשיטה מקובצת לרבינו בצלאל הנדפס מחדש על מס' ברכות דנראה שהבין דהסימן דנקיט בתוספתא הוא הוצרך רק לענין כלאים אבל לענין הברכה סגי בסימן דנקיט בגמרא דידן וכן ראיתי לרבינו הריטב"א בהלכות ברכות הנדפס בסוף ספר חיים וחסד דס"ל דסמכין לענין הברכה אהאי סימנא דנקיט בגמרא דידן בלבד אך הרא"ש ז"ל שהבאת דבריו לעיל נראה דסבר שזה הסימן דנקיט בתוספתא לענין כלאים ישנו ג"כ לענין הברכה עכ"ל

⁵⁰ והנה ראיתי שהרב מחבר הקונטרס שליט"א הביא את דברי הערוה"ש וסתר דבריו, ואמנם הערוה"ש ה' גאון גדול ואדיר מאד כיודו להמעיינים בספריו, ואין לנו בקל לדחות את דבריו אלא יש לטרוח להעמידם, (וע' בפירוש תפארת ישראל באבות פרק קנין תורה וז"ל המחכים את רבו ר"ל אף עתה שנעשה גדול אפ"ה כשנזכר הדברים ששמע מרבו וימצא בהן דברי תימה לא יאמר שנשמט מרבו הדבר שידע הוא אלא יאמר שרבו חכם גדול היה ועמקו מחשבותיו ממנו ויטריח להעמידן עכ"ל) וכ"ש כשאנו רואים שדבריו מוכרחים בכמה וכמה הוכחות ושהקושיות עליו בקל יש לישבם, ובחדא מחתא דחה מהלכה שם גם את דברי מהרי"ל וכ"ש שאין ראוי לעשות כן אלא ראוי לטרוח להעמיד דבריו כנז', וצדד עוד לו' דהמהרי"ל היקל במינים דפליגי בהו הפוסקים וממילא היקל מטעם דהוה ערלת חו"ל ותימה דהא בהמהרי"ל אין כתוב דמיירי רק בחו"ל ואיך סתם המהרי"ל במקום דהו"ל לפרש וע"כ לגרום להקורא להכשל באי' ערלה באי', אלא בודאי לא רק בחו"ל היקל אלא שהיקל במינים אלו מחמת שפלות המינים וכדברי הערוה"ש, וכ' בעל הקונטרס שהפוסקים לא ס"ל כהערה"ש וכמהרי"ל והביא רשימה של כמה ספרים לומר דס"ל דדין ערלה שוה לדין ברכה, ואדרבה יש לי הרבה ראיות כדברי הערוה"ש כמו שביארתי בפנים, ועל ראיותיו להיפך הרבה יש לי להשיב, לכן כל המקורות שהביא לומר דלא ס"ל כהערוה"ש אבארם כאן אחת אחת בס"ד כפי הנרא לענ"ד, ואלו הם.

- הריטב"א. ליתא כדביארתי בפנים דאדרבה דעת הריטב"א הוא דאין הדינים שוים
- הכו"פ. ליתא דאדרבה ביארתי דהכו"פ בהדיא חילק בין הדינים
- הרדב"ז. ליתא דאדרבה הרי ביארתי שביקש לחלק ביניהם לומר כל שישנו ברבעי כו' והרי דדעתו שאין מוכרח להשוות הדינים
- מאמר מרדכי. ליתא דאדרבה הרי הבאתי שביקש לחלק ביניהם לומר דמוכח מן הפסוק כו' דדין ערלה הוא בעץ שמוסיף והולך והרי דדעתו שאין מוכרח להשוות הדינים
- דברי מלכאל. הוא הביא הרבה מקורות להוסיף כמה הגדרות באילן שיהא אילן גמור והשוה הדינים לאידך גיסא ולהצריך גם לענין ברכה אילן גמור. (וכן החזו"א השוה לאידך גיסא)
- שו"ת מהרש"ם. השוה לאידך גיסא כנ"ל.
- נשמת אדם. לא נמצא שם לענין השוואת ערלה לברכה אלא לאידך גיסא, דמדחזינן דבאילן פחות מטפח חייב בערלה קמ"ל דאפי' מין נמוך הוה אילן וממילא ה"ה לברכה.
- שו"ת רב פעלים. הזכיר הגדרות גדולות לענין ברכה והשוה לערלה, דהיינו שכל דהוה אילן לכו"ע אפי' להגאונים ואח"כ הקשה דא"כ נוהג בו דין ערלה, וזהו כמו שכתבתי דלמאן דמצריך הגדרות גדולות לענין ברכה לדידי' שייך לומר דהדינים שוים. ואפי' זה נראה דלא ה' ברור לי' לגמרי, דז"ל (בענין התוספתא שהביא מהר"ש גארמזין) והגם כי בתוספתא נקט להאי סימנא לענין ערלה י"ל דכ"ש הוא דסמכין אהאי סימנא לענין ברכה עכ"ל (וזה שכל דהוה כ"ש, לכאו' ר"ל דמה לענין ערלה אנו מקילים ע"פ סי' זה

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

ועוד יותר דאפי' לענין להיות נקרא פרי, אף דבזה חזינן שהגמ' השוה הדינין, עכ"ז אין להוכיח מזה שיהיו הדינים שוים בזה בכל המינים אלא דבצלף ראוי להשוותם לומר דמה שנקרא פרי לענין לברך בפה"ע יהי' פרי גם לענין להתחייב בערלה, אבל עדיין אין מוכח מזה שיהיו שוין הדינים בשאר מינים, אם יהי' סיבה לחלק, דהרי אשכחן (שם) שהגמ' השוה הדינים בין ערלה וברכה לשביעית דמה שנקרא פרי לענין שביעית נקרא פרי גם לענין ערלה וברכה, ואפ"ה כ' הב"י בבדק הבית (בס"י ר"ב) דבחרובין וזיתים אין למדין דין ברכה מדין שביעית, ע"ש מילתא בטעמא מדוע אין להשוותם הרי דאף שהגמ' בהדיא השוה הדינים, מ"מ סוף סוף אין הטעם בברכה כהטעם בשביעית ופעמים יהיו הדינים חלוקים, וכ"ש בענין איזה צמח נקרא עץ פרי ואיזה נקרא ירק, דאין מוכרח כלל להשוות הדינים.

ואמנם המאמר מרדכי (סי' ר"ג סק"ג) כ' דלפי הרא"ש דס"ל דכל ששרשיו קיימין מברכין בפה"ע, יהי' אסור משום ערלה, אך עכ"ז לא החליט שהדינים שוים אלא שכל זמן שלא הי' לו ראי' לחלק ולהקל בערלה השוה לענין ערלה לחומרא בא"י לחוש לדעת הרא"ש, וכמו שכתבתי לעיל שאין לנו מקורות לענין ערלה וממילא החמיר במה שנחשב כעץ לענין ברכה כי אין לו ראי' לחלק, אבל גם לדעתו אם ימצא סברא לענין ערלה שלא להשוותו אילן אז נחלקינהו להדינים, שהרי הביא שם סברא להקל בערלה במין שאינו משובח כל כך אחר שנות ערלה ממשמעות הפסוק, אף שלענין ברכה (ומן הסתם גם לענין כלאים) עץ הוא כי טעמו לא שייך כ"א לענין ערלה, ואף שלא רצה לסמוך על זה באיסור דאורייתא כי לא הי' לא ראי', מ"מ חזינן דעתו דאין מוכרח להיות דין ערלה שוה לדין ברכה, וכן הסכים להאחרונים שהתירו הבדאנגא"ן, ואין לומר שלעולם משוה הדינים לגמרי אך אם יהי' סברא נכונה להתיר משום ערלה, נילף משם גם לענין ברכה לברך בפה"א, ובאמת משמע מהחזו"א שסבר כן כמו שכתבתי לעיל, דבדברי המאמר מוכח דע"פ הטעם הנ"ל שכל שם לפטור מדין ערלה הי' מתכוון לחלק בין דין ברכה לדין ערלה, דבכל המשך דבריו שם לא אסיק אדעת' עדיין לומר דהמין שהיה מצוי בזמנו אינו אותו המין שכתבו התוס', עד בסוף דבריו שם שכל כן בדרך אפשר, והי' נוקט בפשיטות מדברי התוס' דברכתו בפה"ע ואפ"ה בא לפטור מדין ערלה מכח הטעם שכתב שם. והרי מוכח דדעת המאמר דשייך לחלק בין דין ערלה לדין ברכה.

ועתה אביא בעזה"ש"ת רשימה של כמה ראיות ומקורות לדבר זה דלמאן דס"ל לברך בפה"ע אפי' במין שאינו אילן גמור ע"כ אין דין ערלה שוה לדין ברכה, דבערלה בעינן אילן גמור.

ראי' א'

הערה"ש כ' שיש קצת ראי' מדמצריך קרא דפלפלין חייבין בערלה ובלא קרא הייתי פוטרו מערלה והרי אילן גמור הוא כמ"ש המג"א ס"ס ר"ב ע"ש אלא משום שאינו בצורת סתם אילנות עכ"ל, ואמנם יש הרבה ראיות לחלק אך כיון שהביא הערה"ש ראי' זו אבארנו ראשון.

דהנה רש"י (סוכה ל"ה.) כ' בענין הא דאצטריך קרא לרבוויי פלפלין להתחייב בערלה וז"ל דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמין רותם שאינו גבוה מן הארץ עכ"ל, הרי דס"ל לרש"י שיש גדרים אחרים בענין ערלה שלא נאמרו בענין ברכה, וגם לא נאמרו

כ"ש לענין ברכה דכשמברך בפה"א יצא עכ"פ). ועכ"פ חזינן מלשונו שלא הי' דבר ברור אצלו להשוות הדינים, ולכן מן הסתם אי הי' נקיט דלענין ברכה מברכים בפה"ע אפי' במין גרוע לא הי' משוהו אילן לענין ערלה.

- הערוך לנר. אדרבה מתרץ דברי רש"י דאין להביא ראי' מגדר אילן דאתמר בברכות שם לענין ברכה דאדרבה בתחילה נקבע גדר אילן לענין ערלה ואח"כ השייך בו ערלה יקרא עץ גם לענין ברכה דז"ל דהוא"ש לא יקרא עץ כיון שהוא נמוך ומה דאמרין בברכות דמקרי עץ כל שאותו ענף מוציא פירות לשנה הבאה היינו לאחר דמברכין דפלפלין מקרי עץ מאכל ועוד דכבר הביאו התוספות בברכות (דף מ) דרבינו מנחם הביא ראי' מן הירושלמי שעל כל מיני אטד מברכים בפה"א הרי דאטד לא מקרי עץ אף שמוציא פפירות בכל שנה עכ"ל הרי דמשוה לאידך גיסא דמדחזינן דבאילן פחות מטפח חייב בערלה קמ"ל דאפי' מין נמוך הוא אילן וממילא ה"ה לברכה ולא שנלמוד הגדרה קלושה לערלה מדין ברכה.
  - הכפות תמרים. אמת שכל כן לדעת תוס' אבל לרש"י ע"כ אין הדינים שוים ואין להביא ראי' מברכה, ואמנם בודאי לפי הרא"ש לא יאמר הכפות תמרים דשוים הם ובאמת מוכח מדבריו דמיייר לשיטת הגאונים ולא לשיטת הרא"ש דז"ל שם כוונתם דסימן לדעת איזו הוא אילן או ירק אמרין בפרק כ"מ היכא מברכין בפה"ע דכי שקלת ל' לפר' ... וכ"ה הרמב"ם פ"ה דכלאים דין כ' כו' עכ"ל והנה ברמב"ם שם לא כתב הך הגדרה דכי שקלת ל' לפר' כו' אלא הכלל דכל המוציא עליו מעיקרו כו', הרי דהכפות תמרים ביאר דהיינו הך, וזה שייך לומר רק לדעת הגאונים אבל להרא"ש אין הגדרת התוספתא שוה להגדרת הש"ס כמו שביארת' כל זה לעיל.
  - שבת הלוי. אמת השוה ולמד דין ערלה מדין ברכה, והרי מצאנו חולק על הערה"ש. ואמנם מלבד מזה שהוא יחיד נגד רבים מרובים, הא עיקר מה שרואים בדבריו שמשוה הדינים הוא מזה שמביא ראי' מחטה מהא דס"ד בגמ' לברך עליו בפה"ע אלמלי הי' נשאר קיים לשנה הבאה, ולענ"ד דבריו תמוהים דאך אפשר לומר דס"ד לומר דחטה הוא אילן גם לענין ערלה, הא א"כ לא אשכחן בחטה היתר לעולם, וע"כ דלכה"פ כדסליק אדעתין לברך בפה"ע הי' פשוט להש"ס דאין דין ערלה שוה לדין ברכה. והנה עכ"פ מאחר שלא הביא את דברי הערה"ש בזה ולא משאר מקומות שהבאתי שאין הדינים שוים ולא דן על זה כלל, אלא דאנו רואים מתוך דבריו שהי' משוה הדינים, וממילא יש לנקוט שאילו הי' רואה הדברים האלו לא הי' חולק כדאיתא בחושן משפט סי' כ"ה ס"ב בהגה ובש"ך שם ס"ק כ"א.
- והקשה הרה"ג ר' אלכסנדר שכטר שליט"א על דברי הערה"ש האלו מדברי הש"ך (יו"ד סי' רצ"ד ס"ה) אמה שהביא המחבר יש מי שאוסר תמרים שאינם מתבשלים ברבעי אף דלענין ברכה קיי"ל דמברכין שהכל, והק' הש"ך מדברי הגאונים בקפריסין דמדלגבי ערלה לאו פרי הוא לענין ברכה נמי לא מברכין בפה"ע, וכתב דמאי דלא הוי פירי לגבי ערלה ודאי לא מברכין בפה"ע אבל יש לומר דמאי דהוי פרי לענין ערלה משכחת לה נמי דמברכין שהכל, ומבואר דאדרבה קיל יותר ליחשב פרי לענין ערלה מליחשב פרי לענין ברכה. ולפי"ז ק' ביותר לפרש כדברי הערה"ש, שאף אם אפשר לחלק ולומר דלענין גדר פרי הושוו דיני ברכה וערלה אבל לענין גדר אילן וירק אינם שווים, מכ"מ לדברי הש"ך דלענין ליחשב פרי קיל ערלה יותר מברכה אינו נראה דלענין ליחשב אילן הוי איפכא דקיל ברכה יותר עכ"ל ולא קשה מידי דלענין ליחשב אילן בודאי ראווי להצריך גדר יותר גדול לענין ערלה מלענין ברכה אבל במה דהוי אילן א"צ בערלה פרי כל כך חשוב בכדי לאסור דהא אפי' דבר שאינו ראוי לאכילה אסור משום ערלה אם הוא טפל לפר' משא"כ לגבי דין ברכה אם אינו חשוב מגרע גרע לענין ברכה ופשוט, ושוב מצאתי כן בשו"ת דברי מליכאל (סי' קמ"ג הנ"ל) וז"ל ואף דאיתא בירושלמי פ"ה דכלאים דאטד אף דהוי אילן לענין כלאים מ"מ לענין ברכה לא הוי אילן שם הטעם לפי שאין פירות חשובים וכן קיי"ל בס"י ר"ג ס"ד ובט"ז שם וכ"ה הש"ך סי' רצ"ד סק"ה אבל לענין מה שנקרא אילן בודאי שאין חילוק בין ערלה לברכה (ר"ל דמה דלא הוי אילן לענין ערלה בודאי ה"נ דלא הוי אילן לענין ברכה).

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

בשום מקום אפי' לענין ערלה אלא דסברא חיצונה הוא לומר כן בענין ערלה אי לאו דרביי' קרא לפלפלין, ולא תימא דזהו רק עד שלא נתרבו פלפלין אבל מאחר שנתרבו מקרא, זה בנה אב שכל מינין שפלים חייבים בערלה ומעתה יהיו שוין דין ערלה ודין ברכה, ליתא דלא אתרבו אלא פלפלין וכל דדמי לי' כלומר דלמדין מרבויה דפלפלין דענין שפלות של נמוכת הקומה אינו סיבה לפטור מערלה אבל לא שמענו כאן דחזר ממאי דס"ד מעיקרא דאפשר להיות פטור מערלה מטעמים אחרים דלא אתמרו אצל דין ברכות, ובודאי שאר עיני שפלות מוריד מדין אילן לגבי ערלה וכדעת ההלק"ט שנתבאר לעיל.

והתוס' דהקשו על פירש"י וז"ל וקשיא דלא בהכי תליא מלתא וכמה עצים שפלים הם שיש להם תורת אילן כו' עכ"ל התוס'.

והנה בכפות תמרים ביאר קושייתם מנא לקחו לומר במינים שפלים יש להם תורת אילן דלמדו ממאי דאיתא בפרק כ"מ לענין ברכה, ולפי ביאורו נמצא דבזה פליגי רש"י ותוס' אי יש ללמוד כלאים מברכה או לא, ואמנם קשה דהא מבואר דעת התוס' שם (ברכות מ. ד"ה איתיה לגוואז) דאין הדינים שוים וכמו שאבאר בסמוך בעזהשי"ת וכמו שביאר המראה הפנים כאשר אביא דבריהם.

והשפת אמת לא ביאר קושית התוס' כדרך שביארו הכפ"ת והרי דנד מזה כי פשיטא לי' דאין מדין ברכה שום הוכחה דענין דין ערלה, וז"ל השפת אמת (שם) בתד"ה ללמדך כו' וכמה עצים שפלים שיש להם תורת אילן, לכאורה י"ל פירש"י דאי לאו האי קרא דמרבה פלפלין אה"נ דהוי ס"ד דעץ שפל לאו פרי הוא ומהכא הוא דילפינן שיש להם תורת אילן, מיהו י"ל כוונת התוס' דא"כ הו"ל למיתני ללמדך שפלפלין ושאר אילנות שפלים חייביא כו' ומדלא תני אלא פלפלין משמע דדוקא פלפלין צריך ריבוי עכ"ל.

ראי' ב'

דתניא (תוספתא דערלה, מובא בש"ס ב"מ קי"ט.) אילן היוצא מן מגזע ומן השרשין חייב בערלה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר מן הגזע פטור מן השרשין חייב, ומבואר התם טעמא דהיוצא מן השרשין אילן אחר הוא, וא"כ אילן כזה אשר כל גזעיו הם גזעים חדשים משרשיו, דבכל שנה כלה והדר פארי משרשיו, הרי לעולם יהיו כל פירותיו אסורים משום ערלה, ומתי יברכו על מינים אלו בפה"ע לדעת הרא"ש, מאחר שאין למינים אלו היתר אכילה לעולם. אע"כ דאילן כזה פטור מערלה, ואך התוספתא מיירי באילן גמור אשר גזעיו מתקיימים משנה לשנה, וקאמר דגזע חדש היוצא משרשיו דינו כאילן חדש. והרי מוכח משם דלהרא"ש דלא מצריך אילן גמור לענין ברכה, לענין ערלה לא הוי אילן בכה"ג. אא"כ נאמר דלא ה' לפני הרא"ש הגירסא כלפינו וע' בסמוך.

וגם אפי' בלעדי דברי הרא"ש ששומעין מדבריו דנמצאים מינים כאלו ושיש בהם היתר אכילה, לא ה' אפשר לומר דבאמת אם ימצאו מינים כאלו יהיו אסורים, דהא מאחר שאנו אומרים שענף כזה אילן חדש הוא, ממילא אינו מתייחס להאילן להיות האילן נחשב על ידו לבר קיימא משנה לשנה ובודאי ירק הוא נחשב לענין ערלה, דהא מה שקיים ממנו אינו מתייחס אליו אלא אילן חדש הוא ולא המשך של האילן הישן.

אא"כ נומר דהא דמחייבים אותו בערלה כאילן חדש אינו מעיקר הדין אלא מטעם מראית עין, ואז אולי נוכל לומר שלא אסרו מדרבנן משום מ"ע אלא במין שיהא שייך בו היתר בענפים אחרים זקנים אבל במין שכולו מתחדש בחל שנה ואין שום ענפים זקנים אשר אם נאסור משום מ"ע לעולם לא יהא בהם היתר בכגון אלו לא גזרו, אך זה ליתא דמסתימת הדבר ומלשון רש"י לא משמע כן אלא משמע בבירור שר"ל שאילן חדש הוא מעיקר הדין.

דמדברי הש"ס בב"מ שם אחר הצריכותא משמע דסוף סוף שוה בזה איסורא לממונא, וע"כ דהאיסורא אינו חומרא בלבד אלא דין גמור, ומהתוספתא עצמה שכתב בסתם ולא כ' דהוא רק מדרבנן, ומדברי כל המפרשים שסתמו בפירוש הסוגיא, משמע דבאמת אילן אחר הוא ולא רק שמחמירים לומר כן, וז"ל רש"י (שם ד"ה אילן היוצא מן הגזע וכו') ואילן קטן היוצא מן השרשין לית דינא ולית דיינא דקרקע גמורה היא כו' אבל אילן אחר העולה מן הגזע אילנא אחרינא הוא עכ"ל. ועוד שם (בד"ה חייב בערלה גרסי') לר"מ דאילן הוא לעצמו דגזע הסמוך לקרקע בתוך שלשה כקרקע הוא עכ"ל. וממילא בודאי סתמא דמילתא היא ומשמעות ברורה דמעיקר הדין אמר. וכל זה נלענ"ד ברור. (ובסמוך אבאר תשו' הרשב"א בענין זה בעזהשי"ת)

והנה אם נבא עם כל זה לדחות דבאמת דין זה אינו מעיקר הדין ובאמת מעיקר הדין אין זה נקרא אילן חדש כל ששרשיו הם זקנים וממילא נאמר דאין מחמירין בזה אלא במין שיש לו גזע שיכול להתקיים הרבה שנים שאז מחמירין לתת לכל גזע חדש דין אילן חדש להתחיל למנות מאז ג' שנים אבל במין שלעולם כלה עד לארץ ולעולם בכל שנה לא יהי' לו כ"א גזע חדש במין כזה אין מחמירים לאסור מין זה לעולם, הנה מצאתי דהחזו"א בודאי לא ס"ל הכי, דז"ל (ערלה סי' י"ב אות ג' ד"ה ונראה) ונראה דגזע המתקיים שנתיים או שלש שנים ואח"כ הגזע כלה **והשרש קיים ומוציא גזע אחר** או שגם השרש כלה וחוזר וצומח מזרע הנופל כל שאין מתקיים עד אחר ערלה ואחר רבעי ודאי לאו אילן הוא דאין סברא שיהא אילן שפירותיו לעולם אסורין עכ"ל וא"ת דלא נחמיר כנ"ל א"כ לעולם נימא

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

אילן הוא היכא דהשורש קיים וכשהשורש הוא זקן אחר שנות ערלה ורבעי אז יהיו פירותיו מותרים אע"כ דעתו דאם אילן הוא א"כ יהי' אסור לעולם כאשר מוציא בכל שנה גזע אחר משרשיו, וכן מבואר נמי בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' קמ"ג) דאייירי בערלה דרבנן האסור משום מ"ע וכו' דאם יהא שייך דין ערלה יהא אסור לעולם, דז"ל וגם דאי נימא דלהוי ערלה א"כ יהא אסור לאכלם לעולם דהא קי"ל בסוטה דנטיעה פחותה מטפח אסורה לעולם משום מראית העין ובנ"ד שצומח בכל שנה מחדש ודאי איכא מה"ע ונראה ברור שאין בהם דין ערלה כו' ע"ש.

וע' בשו"ת כוכב מיעקב (סי' ט"ז) שהביא ראי' מאותו סוגיא לאידך גיסא, דאם מוציא ענפים מהגזע אפי' סמוך לקרקע די בכך להיות נקרא אילן לאסור משום ערלה, דהא אנן קי"ל כר"י (רמב"ם הל' מע"ש ונטע רבעי פ"י הי"ט) א"כ חזינן דאילן היוצא מן הגזע אינו חייב בערלה משום דלאו אילן חדש הוא א"כ ה"נ בנ"ד לענין להיות בגדר אילן אם הענף החדש יוצא מן הגזע אילן אחד הוא עם עיקר האילן והוא שפיר גוזזים מתקיימים משנה לשנה ע"כ, ובזה השיג על הרדב"ז שהסתפק באילן שהענפיו החדשים יוצאים מן הגזע למעלה מן הקרקע, דהוא כ' מכח ראי' זו דאין להסתפק אלא בודאי אילן הוא.

ולענ"ד אינו ראי' די"ל דאף דאותן ענפים מתייחסים להאילן, אין זה אומר שנותנים לו מחמתם דין אילן, דאפשר דלענין ערלה בעינן אילן חשוב שאינו כלה כלל וקיים בגובהו משנה לשנה, ואך אם הוא אילן חשוב אז גם אותם הענפים היוצאים מסמוך לקרקע על שם האילן הראשון יקראו.

ועוד נראה דמאחר שאפשר לחלק הכי, א"כ אדרבה יש להוכיח דגם באילן כזה שאינו כלה ממש עד שרשיו מ"מ כיון שכלה עד סמוך לקרקע אינו אילן לענין ערלה, דהא לרבי מאיר בודאי כן הוא, דהא לדידי' אותם הענפים היוצאים מן הגזע סמוך לקרקע חייבים בערלה וא"כ אם כלים כל הענפים בכל שנה עד סמוך לקרקע וחוזרים ויוצאים משם הא יהיו פירותיו אסורים לעולם וכו"ל, וא"ת הכי נמי נימא דלר"מ אסורים, ואנן לא קי"ל כוותיה, הא כבר ביארתי דליתא, דהא מאחר שאנו אומרים שענף כזה אילן חדש הוא, ממילא אינו מתייחס להאילן להיות נחשב לבר קיימא משנה לשנה ובודאי ירק הוא נחשב, אע"כ דלר"מ אילן כזה פטור מן הערלה ואינו מחייב ענפים היוצאים מן הגזע אלא באילן שלא כלים שאר גזעיו הישנים, וא"כ אי נימא דלר"י חייב בכה"ג הו"ל לאפלוגי בהדיא בכך ולומר דלרבי יהודה הוה אילן לערלה מכח אותו חלק גזע הסמוך לקרקע המוציא ענפים חדשים, וממילא אנא ידענא דאין דנים אותן ענפים כאילנות חדשים אלא כחלק מן האילן הראשון, ומדלא קאמר הכי ע"כ דבהא כו"ע מודי דאין זה די לתת לו דין אילן לענין ערלה, ולא פליגי אלא בענפים כאלה היוצאים ממין אילן המתקיים בגבחו, ויש לדחות דלעולם ביוצא מהגזע ס"ל לר"י דבזה יוצא מכלל ירק והוה אילן אך אי הוה נקט פלוגתייהו בהכי הו"א דאפ"ה אסר ר"י בענף היוצא מן הגזע ומשום מראית עין, ממילא אין להוכיח מדר"י באילן המתחדש מגזעו למעלה מן הקרקע, ושפיר מסתפק הרדב"ז.

ובשו"ת כוכב מיעקב הנ"ל כ' דהיכא דכלה לגמרי ויוצא משרשיו יש בזה ספיקא דרבוותא ע"ש ולא העיר ממה שכתבתי דמוכח מהסוגיא דאין בו ערלה, ולענ"ד דבריו תמוהין.

ועוד יש לתמוה על דבריו תמיהה גדולה מאד, דלדידי' דממה שמתייחסים הענפים להעיקר לענין ערלה שאין נקרא אילן חדש יש להוכיח שנקרא גוזזים מתקיימים, וממה שאין מתייחסים כו' שנקרא אילן חדש יש להוכיח שנקרא אין גוזזים מתקיימים, א"כ קשה להרא"ש דס"ל דאפי' כלה עד שרשיו נקרא גוזזא מתקיים א"כ מדוע הוא ענף היוצא משם אילן חדש לד"ה.

ועתה ע"פ מה שהבאתי ראי' מסוגיא זו, אבוא לפרש ענין פלפלין הנ"ל כמין חומר,

ובתחילה צריך שתדע דאף דהבננו הסוגיא על פי פירש"י ז"ל ושגירסתו היתה כמו שהוא לפנינו, לא היתה כן גירסת הסוגיא לפני כל הראשונים.

דהנה מלשון הרשב"א בתשובה (ח"ג סי' רל"ז ע"ש שלא העתקתיו) משמע דמה שיוצא מן השרשים אינו אילן חדש לערלה אלא מדרבנן ומשום מראית עין, ע"ש, אף דאינו מוכח ממש בדבריו, דלא קאמר אלא דמאחר דאפי' אם אינו מכוסה כל שנגמם עד הארץ חייב לרבנן דראב"י דנקטינן כוותייהו, וכו"ש אם מכוסה ואינו רואה פני החמה, וראב"י שם אמר דאפי' אם לא נגמם עד הארץ אלא עד טפח סמוך לקרקע חייב משום מ"ע, ואילו רבנן דפליגי ולא מחייבי אא"כ נגמם עד הארץ אין מבואר אם לא חייש כלל למ"ע ומעיקר הדין קאמר או שר"ל ג"כ משום מ"ע, וע"ז קאמר הרשב"א דלכה"פ חייב עכ"פ מדרבנן משום מ"ע וכו"ש אם מכוסה. אבל זה דחוק ופשטות לשונו מורה דדעתו דאפי' אינו רואה פני החמה אינו אלא מדרבנן.

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

אלא דאיכא למידק בדבריו, דלכא' מבואר בתשו' שם, הן בדברי השואל והן בדברי הרשב"א, שלא הי' לפנייהם הסוגיא בב"מ כמו שהוא לפנינו, דמשמע מדברי השואל שמעצמו חשב ללמוד ממקח וממכר ולדמותו לדין ערלה, ושאל מהרשב"א האם יש ללמוד משם, והרשב"א אחר שדן על עצם השאלה, כ' וז"ל ומיהו מה שהבאת עליה ההיא דהקונה אילן לא מן השם הוא זה עכ"ל, הרי שלא הי' לפנייהם כל הסוגיא, וכן אשכחן גם בכ"מ (פ"י מהל' מע"ש ונטע רבעי הי"ט) שלא הזכיר סוגיין למקור לדברי הרמב"ם שם וכבר תמהו עליו המרכבת המשנה והגר"י פיק (הובאו דבריו בשו"ת נוב"י תנינא סי' קפ"ה) ובספר אור יקרות ועוד, דאשתמיטתיה להכ"מ שהיא גמ' ערוכה ב"מ דף קי"ט, וגם אשכחן באלו דברי התוספתא גירסאות אחרות ממש להיפוך מן הגירסא הנמצא לפנינו בסוגיא דב"מ הנ"ל, אשר על כן נראה לי דאין להביא רא' מהרשב"א לפ' הך תוספתא, שמעולם לא היתה כוונתו כן כי לא היתה לפניו הך גירסא.

ומעתה י"ל דהא דאר"מ (סוכה ל"ה) דס"ד דפלפלין פטורין מערלה, היא לשיטתו בהך תוספתא, דס"ל לר"מ דהיוצא מהענף אילן חדש הוא, והנה רש"י ז"ל פ' (בב"מ שם) דכל ג' טפחים סמוך לקרקע הוי' בדין זה, וא"כ ע"כ דמין קצר עד ג"ט לא יהי' בו דין ערלה, אלא דהתורה רבתה לפלפלין, אבל שאר מינים קצרים לא, לדעת ר"מ בתוספתא, ולר"י י"ל דאית לי' נמי דרשת ר"מ בענין פלפלין, ואמנם אחר שנתרבה, למד משם לכל מין קצר, ואין פטור מערלה אלא אם כלה עד שרשיו. ואך תוס' (בסוכה שם) הקשו על רש"י לפי שאולי לא היתה לפנייהם הגירסא כרש"י. ואמנם כל זה (הקטע האחרון הזאת) כתבתי לפלפולא בעלמא ואף שראויים הדברים להאמר, עכ"ז איני ממשכן את עצמי להוכיח ולהורות ע"פ פלפולים.

אך העיקר הוא שיש רא' מאותו סוגיא דלהרא"ש ודעמי' אין דין ערלה שוה לדין ברכה.

ראי' ג'

הנה הדין שזכרתי מן התוספתא איפסק ברמב"ם פ"י מהל' מע"ש ונטע רבעי הי"ט, אמנם שם בהלכה י"ג פסק הרמב"ם עוד הלכה הדומה לזה וז"ל אילן שקצצו מעם הארץ החליף חייב בערלה ומונין לו משעת קציצה עכ"ל, ומקורו הוא מן הירושלמי, דבמתניתין בפ"ק דשביעית איתא אילן שנגמם והוציא חליפין מטפח ולמטה כנטיעה מטפח ולמעלה כאילן דברי ר"ש ואתמר עלה בירושלמי דחכ"א עד שיגמום מעם הארץ, ופסק הרמב"ם כחכמים. והנה ר"ש בא מכח מראית עין, ואין ברור אם חכמים באים מעיקר הדין דלית להו מ"ע או דס"ל דגם כשנגמם עד הארץ ממש עדיין אינו מעיקר הדין אלא משום מ"ע, ויש משמעות במפרשים לכאן ולכאן, ולא אאריך, אבל עכ"פ יהי' איך שיהי' מדאו' או מדרבנן, הכי הלכתא.

וההבדל בין ב' דינים אלו, היינו הל' י"ג והל' י"ט, דהל' י"ג מיירי שנגמם כל האילן ולכן אפי' מה שיוצא ממקום שרואה פני החמה כל שהוא ממש על הארץ ולא למעלה ממנו דינו כאילן חדש, אבל הל' י"ט מיירי שלא נגמם אלא שמלבד הענפים הישנים יצאו ענפים מן השורש, ובזה שלא נגמם אין דין הענפים החדשים כאילן חדש אלא אם כן הוא מתחת לקרקע שאינו רואה פני החמה, ואם נגמם כולו אז הוא חמיר יותר דגם ברואה פנה"ח חייב. ולכן צריך הרמב"ם לכתוב ב' הדינים.

אך באילן שכלה לגמרי בטבעו בכל שנה אם נאמר שהוא אילן לענין ערלה, אז הוא כל שכן מדין שבהל' י"ט כנ"ל, וגם הוא כל שכן מדין שבהל' י"ג. וממילא כל מין שכלה כולו עד הארץ, אפי' אם רואה פני החמה, כשיתחדש יהי' אסור משום ערלה, וזה א"א לומר דא"כ לא יהי' שייך שום היתר למינים אלו כלל, אם לא שנאמר שמין כזה אינו אילן לערלה.

והנה הרא"ש פסק כר"ש דאפי' נשאר בו עד טפח חייב, וגם הראב"ד פסק כן, וא"כ איך פסק הרא"ש לברך בפה"ע על אילן שכלה לגמרי בכל שנה והדר פארי משרשיו, (וזה יוקשה אפי' להחכ"א שנראה מתוך דבריו שהבין דברי הרא"ש דכדי להקרא אילן צריך שהשורש המתקיים יצא קצת למעלה מן הקרקע⁵¹, דהא הרא"ש פסק דאפי' נשאר טפח למעלה מן הקרקע חייב בערלה) הא אם שוה גדר אילן לענין ערלה כלענין ברכה, א"כ הא אילן כזה אין לא היתר לעולם, אע"כ דאף דלענין ברכה הוא אילן לברך בפה"ע, מ"מ אינו אילן לערלה. ואם נרצה לתרץ כנ"ל דלא פסק הרא"ש לחייב בערלה אלא במין שאפשר להיות לו היתר כשלא נקצץ אבל באילן שממילא מעצמו כלה כל שנה לא החמירו, א"כ בודאי כל זה הו"ל לפרש ולא לסתום דחייב בערלה.

והנה בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' קמ"ג) הביא עוד רא' כדוגמת ראיות אלו שכתבתי, מן ההלכה שהביא הרמב"ם (שם הל' י"ט) ודאיפסקא בשו"ע (סי' רצ"ד סכ"א) דילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה מפני שנראית כנטיעה בת שנתה, דהיינו שהדברי מלכיאל דן בענין מאלינעס שבכל שנה גדל מחדש מן השורש (ממקום אחר בהשורש מאיפה שיצא ממנו הקנה הראשון) וכ' דמה בנטיעה פחותה מטפח אסורה לעילם משום מראית העין כ"ש בנ"ד שצומח בכל שנה מחדש, אלא דמכח רא' זו פסק גם לענין ברכה

⁵¹ בכלל נ"א ס"ט ז"ל לא נקרא עץ אלא מה שנשאר הענף גם בחורף ואח"ז מוציא עליו מן ענף זה שנשאר ... אבל אם כלה כל הענף ולא נשאר רק השורש מה שהוא טמון בארץ אע"ג שנתקשה הענף כמו עץ בימות החמה כיון שכלה לגמרי בחורף לא נקרא עץ כלל ואמנם יש מינים שהענף כלה לגמרי בימות החורף ומ"מ נשאר מן השורש למעלה בקרקע ..... על אלו הפוסקים מחולקים אם נקרא פרי עץ או לא.

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

לברך בפה"א. וזהו כמו שכתבתי דלא הי' מוגדר לענין ערלה ע"י ההגדרה שנשנית לענין ברכה אלא אדרבה הקיל בערלה דצריך אילן גמור ומשם למד לענין ברכה.⁵²

ראי' ד'

ועתה אביא ראי' דלדעת הבה"ג והרא"ש וספר האשכול ומקצת גאונים שהביאם הרמב"ם, אין דין ערלה שוה לדין ברכה, ושאפי' באילן שראוי לברך על פריו בפה"ע, אין בו ערלה אם הוא מין צמח גרוע מהיות כאילן גמור.

והוא מדין הסוכר דלדעת הבה"ג שהביאו הרא"ש (בפרק כ"מ ס' ו') ופסק כוותיה, וספר האשכול, ומקצת גאונים שהביא הרמב"ם (פ"ח מהל' ברכות הל' ה') דס"ל דמברכין על הסוכר בפה"ע, וכתב הב"י שטעמם עיקר, וכ"כ גם הט"ז, אלא שכתבו דמ"מ מאחר דסוף סוף פלוגתא היא עדיף לברך שהכל, וגם הרמב"ם לא העיר דא"כ יהי' אסור מטעם ערלה אלא מטעם אחר פליג עליהו ע"ש, והרי קנה הסוכר אינו מתקיים לאחר שנות הערלה והו"ל להיות ודאי ערלה לאסור אפי' בחו"ל, וכמ"ש הרדב"ז (ס' תקל"א) ובעוד פוסקים דכן הוא מציאות הסוכר, דז"ל הרדב"ז קני הסוכר הוא כיצא בזה ממש שזורעין אותם שנה ראשונה הם טובים מאוד וחזקתין אותם סמוך לקרקע וחזרין ויוצאין בשנה שנייה מאת הגזע בעצמו והם גרועין משנה הראשונה וכן בשנה השלישית הם גרועין ביותר עכ"ל ובסמוך שם כתב עוד דקני הסוכר אינם יוצאים משנה שלישית, ואפ"ה הרי הפוסקים הראשונים הנ"ל שהורו לברך בפה"ע לא אסרוהו משום ערלה.⁵³

ראי' ה'

ועוד דאם דין ערלה שוה לדין ברכה, א"כ מזה שהורו כל כגאונים הנ"ל שסוכר הוא עץ, ממילא חזינן דלינתא להא דמהר"ם אלשיך ולהא דהחזו"א דלדידהו כל היכא דאינו מתקיים עד אחר שנות ערלה לאו עץ הוא, ואיך יקילו אפי' בא"י כנגד שיטת הגאונים אשר הב"י (בס' ר"ב) והט"ז (שם ס"ק י"ג) והגר"א (שם) כתבו דהעיקר כדבריהם, ואיך כ' החזו"א וז"ל דגזע המתקיים שנתיים או שלש שנים ואח"כ הגזע כלה והשרש קיים ומוציא גזע אחר כו' ודאי לאו אילן הוא עכ"ל הא כשהשרש קיים הרי לשיטת הגאונים אילן הוא והוא העלים עין מזה ולא הזכירו כלל, אע"כ יסברו מהר"ם אלשיך והחזו"א, עכ"פ להשיטות דס"ל דא"צ אילן גמור כל כך לענין לברך בפה"ע, דאין דין ערלה שוה לדין ברכה.

ראי' ו'

בתשו' הרדב"ז הנ"ל (ס' תקל"א) דן לפטור את הבראנגא"ן מדין ערלה מטעם דכל שישנו ברבעי ישנו בערלה והנהו ברינגא"ן הואיל ולינתנה ברבעי דהא לא מטו להכי ליתנהו בערלה, אלא שכל דכיון דבלמודא לא דריש לה אן נמי לא דרשינן לה הכי, אך עכ"פ לא הי' מונע לומר כן מצד שא"א לחלק בין ברכה לערלה, דשפיר שייך לחלק.

ראי' ז'

בר"י (ברכות דף כ"ה: בדפי הרי"ף ד"ה אמר רב יהודה) פ' למחלוקת ב"ש וב"ה בענין צלף של ערלה אי הוה אילן או לא וכו' וז"ל ומפני שהוא קטן היו מסופקים ב"ש אם נדון אותו כמו ירק והיו אומרים דמספק דיינין ליה כירק והוי כלאים בכרם ולענין ערלה דיינין ליה כאילן ונוהגין בו ערלה וב"ה אומרים דודאי אילן הוא שהשרשים נשארין בו בכל שנה וגדל בו הפרי לשנה אחרת ואינו נוהג בו אלא דין ערלה בלבד עכ"ל, הרי דבמין שהוא קטן יש פלוגתא לענין ערלה וכלאים דלב"ה אילן הוא לענין שניהם ולב"ש הוא ספק אילן

⁵² ואמנם בכדי להעמיד שיטת הרא"ש דאפי' כלה עד השורש מברכין בפה"ע חילק דהיכא דיוצא מן השורש מאותו מקום שיצא בראשונה הוי כאילו הקנה ממשיך להתקיים כמה שנים עכ"ל, אך לא עמדתי על דבריו היטב דלענ"ד קשה דלכא"ו מכא ראי' זו יש לפטור מערלה כל שכלה גזעו לגמרי ויוצא שוב מהשורש בלי חילוק מאיזה מקום בשורש יוצא דמאחר דכלה לגמרי הרי נראה כצמח חדש, ועוד תמוה לי מדוע לא הביא מרישא דהל' י"ט ברמב"ם ומהל' י"ג שם, ובאותן הלכות בודאי אין נראה דיש חילוק מאיזה מקום בשורש יוצא דהא אותן דינים אינם למדין מכ"ש מדין אחר אלא בהדיא נשנו ולא נאמר שם בש"ס או בשום מפרש ראשון ואחרון חילוק מאיזה מקום בשורש יוצא, וע"כ דבכל גוונא חייב בערלה ויקשה על הרא"ש האריך מברכין בפה"ע ואוכלים ממין כשכלה בכל שנה עד שרשו, ומדוע אין אסור לעולם וצ"ע.

⁵³ והן אמת שהרדב"ז שם תירץ דלהכי אין בו משום ערלה משום דפריו אמר רחמנא ולא עזו והסוכר הוא הוא בעצמו הקנה והפרי עכ"ל, אמנם אין ברור לי באותו תשובה אם כוונתו שם לומר כן דוקא לדעת הרמב"ם דס"ל דברכתו שהכל או אפי' להגאונים דס"ל דברכתו בפה"ע או בפה"א, ואדרבה בדברי הרדב"ז במקום אחר חזינן דדעתו דלהגאונים דס"ל לברך על סוכר בפה"ע לדדהו יהי' בגדר אילן גם לענין ערלה דהנה יש עוד תשובה להרדב"ז בענין זה דהיינו בס' תקס"ג שנשאל אי קני הסוכר נוהג בהו תרומות ומעשרות והביא דברי הכו"פ שהביא דברי הרמב"ם הנ"ל ונקט הוא כדעת הגאונים דס"ל לברך בפה"א ותלה בזה דין מעשרות דמאחר דפרי הוא ממילא צריך לתקנו בהפרשת מעשרות, וע"ז תלה הרדב"ז דינו לענין מעשרות וכן לענין ערלה במחלוקת בין אותן הגאונים לבין הרמב"ם וז"ל והא ודאי תליא בפלוגתא דלדעת מקצת הגאונים ז"ל שאמרו מברך עליהם בורא פרי האדמה או לדעת האומרים שמברך עליהם בפה"ע משמע שנוהג בהם תרו"מ בין אם הוא פרי עץ או פרה"א אבל לדעת הרמב"ם ז"ל שכל פ"ח מה' ברכות ואני אומר שאין זו פרי ואין מברכין עליו אלא שהכל ע"כ וכן אני אומר לענין תרו"מ שאין זו פרי לא של עץ ולא של אדמה שלא נקרא פרי אלא הגדל מן העץ או מן הירק אבל זה אינו אלא מים היוצאין מן העץ ולא נקרא זה פרי ומכאן למדתי שאפי' תימא שהוא עץ שאין זורעין אותו בכל שנה אין נוהג בו ערלה דוערלתם ערלתו את פריו אמר רחמנא ולא המים היוצאים מעצו כו' עכ"ל ואף דאח"כ כ' בלשון אי לא דמסתפינא (ור"ל לחלוק על הכפתור ופרח) ד"ל דאפי' להגאונים י"ל דלא אמרו אלא לענין ברכה אבל לא לענין תרו"מ, הא משמע שם דבאמת נקט דתלוי דין ערלה בהך פלוגתא אלא דלענין תרו"מ הי' חושב לחלוק על הכו"פ ולפטור ממעשרות אפי' לשיטת הגאונים הנ"ל דמאחר דבשאר מינים חוץ מז' המינים אין תרו"מ מן התורה לכן לא גזרו רבנן במין כזה של קני סוכר שאינם אלא מים כו' אבל לענין ערלה דשייך מן התורה בכל מיני פירות ממילא להגאונים יאה בו דין ערלה, וממילא ע"כ יקשה לדעת הגאונים איך יש היתר בסוכר דלעולם הוה ערלה כנ"ל. (ודע דגם מדברי הרדב"ז חזינן דדעתו דאין מוכרח להיות דין ערלה שוה לדין ברכה כמו שאכתוב בסמוך בס"ד)

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

ומחמירין הכא והכא, ואי אמרת דדין ברכה שוה לדין ערלה וכלאים א"כ גם לענין ברכה הו"ל לאיפלוגי בכל מין קטן, דלב"ש הוה לברך בפה"א מחמת הספק, ומדוע לא תנן במתניתין דברכות להך פלוגתא, אלא ע"כ דל"פ לענין ברכה ורק לענין ערלה וכלאים דצריך בהו גדר גמור של אילן יותר ממה שצריך לענין ברכה. ואף דאנן נקטינן כב"ה והרי לב"ה משוינן דין ערלה וכלאים לדין ברכה במין קטן, הא לא אשכחן דפליגי אלא בדבר זה אי הקטנות היא סיבה להסתפק בדין ערלה או לא, אבל בהא דאין מוכרח להיות דיניהם שוים לא פליגי דאפוש פלוגתא לא מפשינן ומהיכא תיתי לומר דיש פלוגתא בדבר זה, וממילא היכא שיש ענין שיותר מורה שפלות כו"ע יודו דלענין ערלה וכלאים אינו אילן אפילו אי יסברו דהוי אילן לענין ברכה. ואף שכ' דב"ה אומרים דודאי אילן הוא שהשרשים נשארין בו בכל שנה וגדל בו הפרי לשנה אחרת דמשמע דאותם הגדרים שנשנו לענין ברכה מכריעים גם לענין ערלה, הוא ר"ל דמאחר שאין לנו סיבה לחלק דלדעת ב"ה אין קטנות האילן סיבה לפטור מערלה ממילא תבנא להגדרים השנויים לענין ברכה. והרי גם הריטב"א (שהבאתי לעיל) כ' כעין לשון זה וז"ל וכללו של דבר כל שיש לו עץ קיים שנותן פרי וחוזר ונותן פרי אחר הוא עצמו, זהו אילן לענין ערלה ולענין ברכת בפה"ע דבהא כי הדדי נינהו כדמוכח התם עכ"ל וכבר הראתי בהדיא שהריטב"א אינו משווה הדינים וממילא גם דברי הר"י יתפרשו כדרך שיתפרשו דברי הריטב"א וכמו שפירשתי דבריו לעיל.

ראי' ח'

מדברי הריטב"א הנ"ל (ברכות מ.) וז"ל דכל היכא דאי שקלת ליה לפירא משתייר אילנא והדר מפיך פרי חשיב אילן וכל היכא דכי שקלת ליה לפירא לא שייר אילנא לא מברכין בפה"ע, ודוקא לענין פריו אי איכא לאחשובי פרי העץ או לא הוי האי כללא אבל לענין כלאים אי איכא לאחשובי ירק או אילן דינא אחרינו אית להו עכ"ל וכן איתא לשון זה בשיטה מקובצת שם.

והנה מלבד מזה שכ' בהדיא דדין כלאים שונה מדין ברכה, אית לי למידק בלשוננו דאצל דין ברכה כ' לענין פריו אי איכא לאחשובי פרי העץ או לא עכ"ל דהיינו שדן על הפרי ולא על עצם הצמח, ואילו לענין דין כלאים נקט אי איכא לאחשובי ירק או אילן עכ"ל דהיינו שדן על הצמח וצריך ביאור.

ונראה דצריכים להבין בגמ' שם דהא לא קאמר לאפוקי מדר"י אלא קאמר לא נצרכה אלא לר"י, הרי דלדעת ר"י דס"ל דהאילן שאכל ממנו אדם הראשון חטה היתה והרי התורה קראתו עץ קאמר דאפ"ה מודה לענין ברכה דלא מברכין בפה"ע, וצריך ביאור אמאי לא הא עץ נקרא, וגם לכו"ע חזינן דפשתן מקרי עץ כדמייתי הש"ס (לקמן מ"ג): מקרא דותטמנן בפשתי העץ (ופליגי שם הראשונים אי לענין ברכת בורא מיני בשמים ג"כ בעינן תנאי דאיתא לענין ברכת בפה"ע ולא מייתי מקרא דותטמנן גו' אלא דגם מין רך עץ מקרי או דלענין ברכת במ"ב ל"ב אותו תנאי)

אך נראה דבודאי נקרא עץ כי אע"פ שהוא ירק הא גם עשבים וגם ירקות עץ נקראים⁵⁴ אלא שהפירות אין נקראים פרי העץ דכיון דאין העץ מתקיים להוציא עוד יבול ממילא אין נקרא שיש עץ אשר דרכו להוציא פירות כלומר שהפירות והעץ ב' דברים נפרדים הם שיש עץ וגם יש מה שהעץ מוציא דהיינו הפירות אלא נקרא שאין כאן כ"א פרי הצומח מן האדמה ע"י ידא אריכתא שהרי אין כאן עץ העושה פירות זולתי הפרי הזה כי העץ והפרי הזה הוא דבר אחד שהכל צומח ביחד ובהעדרו של הפרי נעדר גם העץ מהיות עץ פרי, ועל כן מוגדר הדבר כתוצאת האדמה דהרי העץ מן האדמה הוא והרי גם הפרי חלק מן העץ הוא ונקרא פרי האדמה, ואף שגם בעץ הדעת פרי העץ כתיב, הא ודאי פרי עץ הוא, אבל לענין ברכה יש הבחנה בין ברכת פרי האדמה לברכת פרי העץ, אבל לענין כלאים וכן לענין ערלה אין די שיהא נקרא עץ באופן זה אלא צריך אילן גמור וממילא שם צריכים אנו להבחין בעצם הצמח בין ירק לבין אילן, ועכשו כאשר תעיין עוד בלשון הריטב"א תראה בהדיא דהכי הוא כוונתו. ובענין ברכת במ"ב פליגי הראשונים כנ"ל.

ראי' ט'

תוס' ברכות מ. בשם הירושלמי, והתוס' מפרשי דהא דמחלק בירושלמי שם תמן לברכה וכאן לכלאים פי' דלברכה היו בפה"א אבל לכלאים הוי אילן ובגר"א בביאורו על הירושלמי פי' איפכא ועכ"פ חזינן דדעת הירושלמי היא דאין הדינים שוים, והתוס' בשם רבינו מנחם מביאים ירושלמי זה להלכה ומשמע שהתוס' הסכימו לזה⁵⁵, וע' באורך דברי מראה הפנים (ירו' ברכות מ"ה: ד"ה והאטד) שהקשה על התוס' מדוע פסקו כהירושלמי הזה והא גמר' דילן לא ס"ל כהירושלמי דהא איתא למאן דגריס הכי דהיינו הבה"ג ודעמי' (בברכות ל"ו:) לגבי צלף מדלגבי ערלה לאו פירא נינהו לגבי ברכות נמי לאו פירא נינהו, וע"ז תי' דלהתוס' והרא"ש והרבינו יונה לק"מ דלא גריס הכי ולדידהו לא ילפינן ברכה מערלה דגמ' דילן מודה דאין לדמות הדינים זל"ז וע"ש שהקשה דדברי השו"ע סברי אהדדי,

⁵⁴ וז"ל השטמ"ק (ברכות מ"ג): וסמלק וחלפי דימא הם עשבים בעלי ריח בגופן ואינם רכים כמו עשבים אלא קשין כמו עץ וגדלין ע"ג קרקע ואי הוו להו פירא בודאי בורא פרי האדמה הוו מברכין עלייהו ולא בפה"ע משום דעץ הנזכר בבפה"ע רוצה לומר אילן והני לאו אילן נינהו אבל מכל מקום כל דבר שהוא קשה נקרא בלשון העולם עץ והואו אינו רוצה לומר אילן אלא דבר קשה וכיון דכן הני נמי שהן קשין ואית להו ריח טוב בגופן לענין גופן עץ מקרי ומברכין עלייהו בורא עצי בשמים ומייתי רא"י דאפי' מידי דלאו אילן משום דקשה מקרי עץ מדכתיב ותטמנן בפשתי העץ ובודאי פשתיים אינו אילן וקרי לי' עץ עכ"ל

⁵⁵ כן כתב המראה הפנים שהזכרתי בסמוך

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

ואמנם לפי דברי הערוך השלחן אין שום ראי' כלל אפי' לגירסת הבה"ג לומר דגמ' דילן לא ס"ל כהירושלמי, וממילא א"ש הכל וליכא שום סתירה בפסקי השו"ע. ובודאי הכי עדיף להשוות התלמודים ולת' הכל בשופי.

היוצא מזה עכ"פ הוא דדעת המראה הפנים הוא דלהתוס' והרא"ש והרבינו יונה אין כאן מחלוקת בין הבבלי להירושלמי ולכו"ע אין להשוות דין ברכה לדין ערלה, ולהבה"ג דעת המראה הפנים הוא דפליגי בזה התלמודים ודלהבבלי דיניהם שוים אך הראי' שהביא דלהבבלי שוה דין ערלה לדין ברכה מתורץ היטב ע"פ דברי הערוך השלחן אשר עפ"ז לא פליגי התלמודים ולכו"ע אין הדינים שוים.

ראי' י'

בכפתור ופרח פרק נ"ו הביא בתחילה הגדרת התוספתא כל המוציא עליו מעיקרו הרי זה ירק כו' וע"ז כ' דמסתברא לפי זה דאלמוז מברך עליו בפה"א שהרי העלין עולין לו מעיקרו כו' ואח"כ השוה דין ברכת בשמים לדין ברכת אכילה וקאמר דבאלמוז אין לחלק במיניו דלעולם היא שתול על פלגי מים וממילא הכל רך משא"כ בברכת הריח דנרקום אנו מחלקין בין דגנינותא לבין דדברא דדגנינותא בורא עצי בשמים שכשהוא מתיבש נעשה קנה שלו כשל פשתן שנעורת כעץ⁵⁶ משא"כ האלמוז קנה שלו אינו מתיבש אלא מתעפש, ואח"כ כ' דמזה הטעם הרי סוכר בפה"א שהרי עליו עולין משרשו (והמציאות היא שגם קנה הסוכר מתעפש ולא מתיבש כאשר ראיתי מטע של קנה הסוכר בהוואי) ואח"כ אמר וז"ל אמר רב חננאל אמר רב הני חשפי דימא מברכין עליו בורא עצי בשמים א"ר זוטרא מאי קראה והיא העלתם הגגה ותטמנם בפשתי העץ כיון דאיכא פשתן דאיכא עץ וחליש וכריך כותייהו (דאף דמתיבש ומתקיים מ"מ אינו חזק אלא חלש) אינהו נמי עץ נינהו ואח"כ כ' ואלו עץ אל בדאנגאן חזק תקיף ולא כריך ומתוך כל מסתברא לענינותו שהפרי הנאכל הרבה בארץ הצבי ובארץ אנדלוס ושמו אל בדאנגאן⁵⁷ ובלשון לעז אל ברגניאש (דומה למה שקורין אותו עד היום במדינת אנגליה אברג"ן) שהם אסורות לעולם משום ערלה וזה שהרי הוא פרי אילן שאין עלים עולין לו מעיקרו וגזעו מחליף ולעולם יצטרך לזרעו ונטעו בכל שנה ושנה עכ"ל.

הרי בהדיא כ' דלענין ברכה אך דחליש וכריך עץ הוא אף במינים שאינם עץ לענין ערלה וכלאים דהא פשתן הוא כלאים בכרם (וגם דבהדיא קראתו תורה פרי האדמה דכתי' ויבא קין מפרי האדמה וארז"ל שהוא זרע פשתן), ואח"כ כ' ואילו עץ אל בדאנגאן חזק תקיף ולא כריך ומתוך כל מסתברא שהם אסורות משום ערלה, והרי חזין שכל מתוך כך כלומר מתוך מה שכל שהוא תקיף ולא כריך לכן שייך בו דין ערלה. והא שכל אח"כ שאין עלים עולין לו מעיקרו וגזעו מחליף, התכוון לו' דחוץ מזה דלענין ערלה בעינן שיהא מין חזק בודאי בעינן נמי ההגדרות דאתמרו לענין ברכה, ומ"ש גזעו מחליף פי' שכשקוצצין ממנו גזע הוא חוזר וצומח ובזה לכא' התכוון להגדרה דאיתא בש"ס ברכות דהדר מפיך.

ראי' י"א

כ' בבדי השלחן (סימן מ"ט אות ו' קרוב לסוף הדיבור) וז"ל ויותר מזה צ"ל לדעת הרא"ש דברכה אינו תלוי בכלאים כלל דהא לדעתו אם השורש נשאר בקרקע משנה לשנה ברכתו בפה"ע ולענין כלאים בודאי אינו אילן לפי' הגאונים בתוספתא וכמו שנפסק הדין ביו"ד סי' רצ"ו כל המוציא עליו מעיקרו הרי זה ירק עכ"ל ואמנם הוא חילק בין ברכה לכלאים ולא איירי בערלה אך חזין דאין שם אילן שוה בכל הדינים ושיש לחלק ביניהם כפי הנראה.

סיכום

היוצא מכל זה דאף דלדעת הרא"ש מברכין על מינים דהדרו ופארי משרשיהן בפה"ע, כגון מוז"י (בננה), אפ"ה אין בהם משום ערלה. וממילא אף כל מין שא"צ לזרעו מחדש בכל שנה, אשר בכה"ג מברכין בפה"ע לדעת הרא"ש, אין זה שום ראי' לענין ערלה.

וממילא אין להקשות מסוגיא דברכות על שום אחד מהפוסקים הקדמונים שכל הגדרה להוריד איזה מין מגדר אילן לענין ערלה, כי אין ראי' מדין ברכה לדין ערלה, ויוכל לסבור אחד מב' דברים, או שאין דין ערלה שוה לדין ברכה דאף דמברכין בפה"ע שפיר שייך לומר דאינו אילן לענין ערלה, או אם יסבור שראוי להשוות הדינים בכן מאחר שהעלה דאין במין זה דין ערלה ישפוט שגם לענין ברכה אין לברך עליו בפה"ע אלא בפה"א.

ובענינו הרי כבר נתבאר באורך בחלק א' מתשובתי זאת ע"פ גדולי ראשונים ופוסקים קדמונים הרבה מאד שאין בכגון מין האנוס משום ערלה, ואין איש לפקפק על דבריהם להימין או להשמיל, וגם לרווחא דמילתא בעלמא ביארתי טעמים ומקורות לדבריהם כפי קט שכלי וגם עוד לרווחא דמילתא ביארתי שאין שום קושיא על דבריהם, וממילא תבנא לדינא דאין שום מקום להחמיר לאסור האנוס משום ערלה.

⁵⁶ וכ"ה בתשו' הרשב"א ח"א סי' שצ"ט וז"ל שאלת עוד דאמרין בכיצד מברכין האי נרקום דגנינותא מברכין עליהו בורא עצי בשמים דדברא בורא עשבי בשמים מאי שנא דדברא מאי שנא דגנינותא תשובה דגנינותא נעבד ומשקין אותו וגדל ומקיים אע"פ שעצו מתיבש דדברא מתיבש כעשב והולך לו עכ"ל

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

תשובה בענין האננס (PINEAPPLE)

1 - הפרופסור חותך ובוקע בסכין את השורש והגבעול (זהו כל אורך הגבעול שבמקום שכלה הגבעול שם הי' הפרי מיד עליו)

2 - פרוסות דקות מאד מן השורש שא"א לחתוך באופן זה כ"א דבר רך כמו ירק

3 - פרוסה דקה מאד מן השורש שרואים איך שהוא רך ולח ועסיסי כתחושתו של עצם פרי האננס

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

4,5 - הגבעול יוצא מבין העלים ופרי האנוס צומח על עצם הגבעול וגם נראה SLIP יוצא מן הגבעול למטה מן הפרי (ונראה הקרקע ורואים שכל הצמח הוא סמוך ממש לקרקע)

7

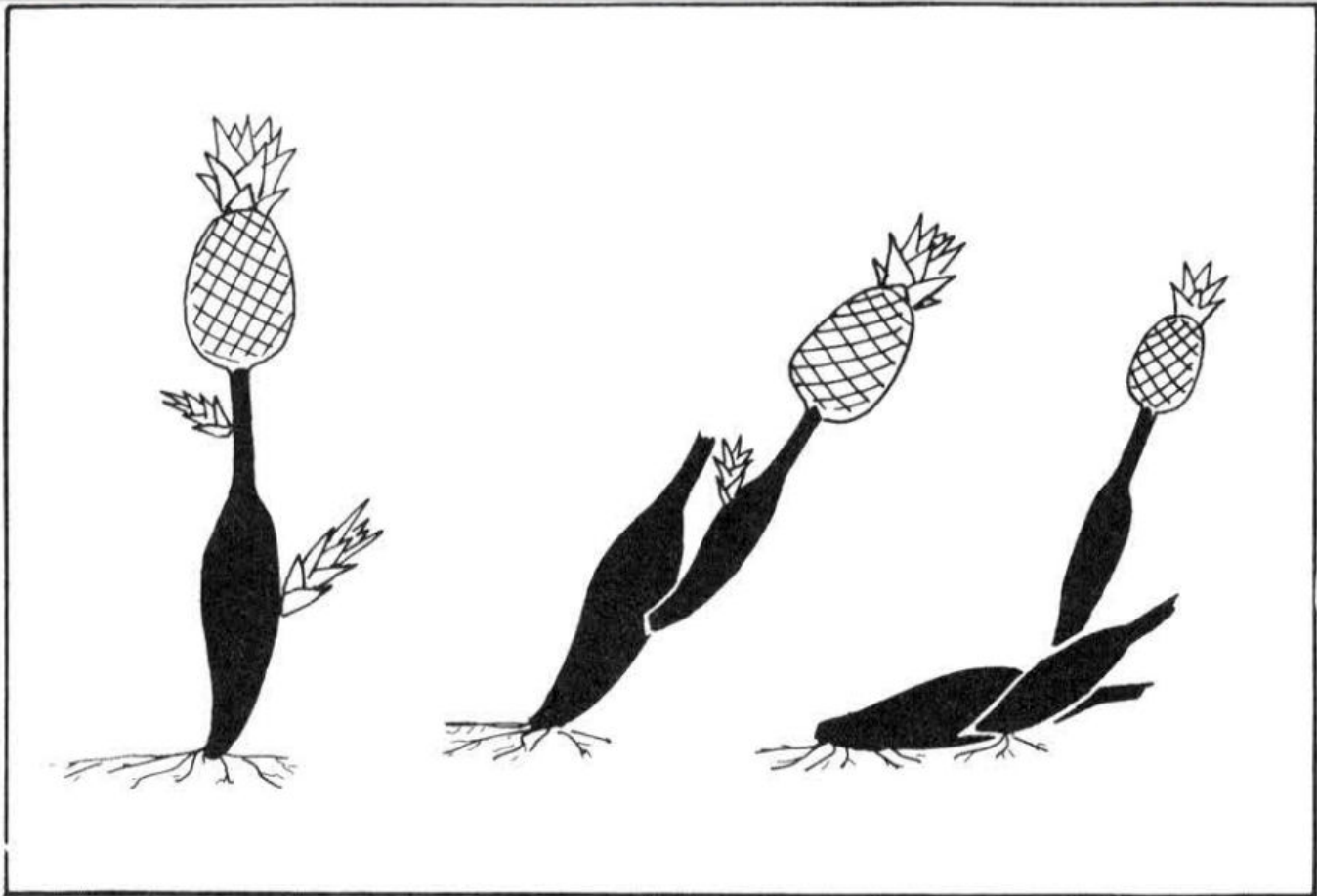
תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

9-המנהל והפרופסור אצל הפרדס ורואים גובה הצמחים כנ"ל

Figure 5 • Diagram showing successive vegetative generation in pineapple(after COLLINS, 1960).

11 - נראה HAPA יוצא מבין העלים

12 - אווז ביד SLIP ששבר

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

13 - העקום הוא SLIP והישר SUCKER

14 - SLIPS & SUCKERS שנשתלו מחדש

תשובה בענין האנוס (PINEAPPLE)

15 - הצמחים שבקצה המטע נופלים או נוטים ליפול

